

I D A V Ä Ä N Ä N E N

Kehitysvammaisten asuminen

RATKAISUMALLEJA ASUKASLÄHTÖISEEN
ASUNTOSUUNNITTELUUN

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO

ara

Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

Kehitysvammaliitto

LAHTI

SEINÄJOKI

TAMPERE

TURKU

KTO kehitysvamma-alan
tuki- ja osaamiskeskus
VARSINAIS-SUOMEN ERITYISHUOLTOPIIRI

Carea

Vastuu saa välittämään.

Kymenlaakson sairaanhoito- ja
sosiaalipalvelujen kuntayhtymä

ESKOO

I D A V Ä Ä N Ä N E N

KEHITYSVAMMAISTEN
ASUMINEN

RATKAISUMALLEJA ASUKASLÄHTÖISEEN
ASUNTOSUUNNITTELUUN

Tampereen teknillinen yliopisto
Arkkitehtuurin laitos
Asuntosuunnittelu
Julkaisu 12

Tampere University of Technology
School of Architecture
Housing Design
Publication 12

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO
Arkkitehtuurin laitos
Asuntosuunnittelu
Julkaisu 12
Tampere 2014

Ida Väänänen

KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN
Ratkaisumalleja asukaslähtöiseen asuntosuunnitteluun

DIPLOMITYÖ

Tarkastaja: Professori Markku Hedman
Aihe hyväksytty tiedekunnassa 15.1.2014

KUVAT, ULKOASU JA TAITTO
Ida Väänänen

ISBN 978-952-15-3239-9 (nid.)
ISBN 978-952-15-3240-5 (PDF)
ISSN-L 2242-4598
ISSN 2242-4598

*" Koti on yksilön persoonan ja perheen
sekä heidän ainutkertaisten elämäkuvioidensa
ilmaisu " ¹*

Juhani Pallasmaa

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Arkkitehtuurin laitos

Diplomityö

Esittelypäivä

26.3.2014

Tekijä

Väänänen, Ida

Sivumäärä

141

Opiskelijanumero

193837

KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN

Ratkaisumalleja asukaslähtöiseen asuntosuunnitteluun

Tarkastaja

Professori Markku Hedman

Avainsanat

Asuntosuunnittelu, asukaslähtöisyys, muunneltavuus, joustavuus, yhteisöllisyys, kehitysvammaisuus

Diplomityöni käsittelee kehitysvammaisten asumista Suomessa historian, nykypäivän ja tulevaisuuden näkökulmista. Kehitysvammaisten asumiseen on aina liittynyt ristiriitaisia näkemyksiä. Pitkään kehitysvammaiset haluttiin pitää omissa oloissaan suljetuissa laitoksissa. Vähitellen asumisyksiköt on rakennettu osaksi tavallisia asuinalueita, ja ryhmämuotoisesta asumisesta asumisyksiköissä on tullut vallitsevin asumismuoto ihmisille, joilla on kehitysvamma. Valtioneuvosto on antanut periaatepäätöksen kehitysvammalaitosten purkamisesta vuoteen 2020 mennessä. Kansainvälisten esimerkkien valossa ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ryhmäkotiasuminen ei voi olla kehitysvammaisten pääasiallisin asumisvaihtoehto laitosten purkamisen jälkeen. Tässä työssä pyrin osaltani antamaan viitteitä tulevaisuuden monipuolisemmasta asumisratkaisuista kehitysvammaisille henkilöille.

Asukaslähtöisyys, muunneltavuus ja joustavuus sekä yhteisöllisyys ovat yleisen asuntoarkkitehtuurin keskeisiä teemoja tällä hetkellä. Diplomityössäni tarkastelen kehitysvammaisten tulevaisuuden asumista näiden teemojen kautta. Asukaslähtöisyyden hallinnan avuksi koostettu muuttujajoukko toimii keskustelu- ja suunnitteluapuvälineenä hankkeen eri osapuolten välillä hankkeen kaikissa vaiheissa. Erityisen tärkeää on ottaa asukas mukaan suunnitteluun jo hankkeen alkuvaiheessa, sillä jokaisella kehitysvammaisella on omia asumiseen liittyviä toiveita ja tarpeita. Kehitysvammaisten asumisessa tulee ottaa huomioon sekä muunneltavuus että joustavuus, sillä tuentarpeet ja näin ollen myös tilantarpeet saattavat vaihdella lyhyelläkin aikavälillä. Yhteisöllinen asuminen ei tarkoita samaa kuin ryhmämuotoinen asuminen. Ryhmämuotoinen asuminen voi kyllä olla yhteisöllistä, mutta ei välttämättä. Yhteisöllisyyteen kehitysvammaisten kohdalla vaikuttaa paljon palveluntarjoajien toimintamallit ja se, onko yhteisöllinen asuminen asukkaana oma toive vai määrätty asumismuoto.

Kehitysvammaisten toiveet asumisesta eivät eroa tavallisten ihmisten asuintoiveista, mutta vaihtelevat kyllä suuresti eri henkilöiden välillä. Kun toinen toivoo omaa asuntoa kerrostalosta kaupungin sykkeestä, toinen toivookin mummonmökkiä, jonka voi jakaa puolison kanssa. Kolmas taas toivoo asuntoa osana yhteisöä.

Työ jakaantuu kirjalliseen selvitysosaan ja suunnitteluosaan. Selvitysosassa tarkastelen kehitysvammaisten asumisen historiaa, nykyistä tilannetta sekä tulevaisuuden haasteita. Suunnitelmaosassa esittelen ratkaisumalleja ja niiden sovelluksia tulevaisuuden kehitysvammaisten asumiseen.

ABSTRACT

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO **School of Architecture**

Master of Science Thesis

Date

26.3.2014

Author

Väänänen, Ida

Pages

141

Student number

193837

HOUSING FOR PEOPLE WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Solutions for resident centered housing design

Advisor

Professor Markku Hedman

Keywords

Housing design, resident centered design, flexibility, communal living, intellectual disabilities

My masters thesis explores housing solutions for people with intellectual disabilities in Finland in history, present and the future. There has always been contradictory points of views on intellectually disabled people's living. For a long time people with intellectual disabilities wanted to be kept in closed institutions. Little by little the housing units have come closer to average neighbourhoods and a group type living in grouphomes has become the most common living solution for people with intellectual disabilities. The Finnish Council of State has made a decision to close all the institutions for people with intellectual disabilities by the year 2020. In the light of the international examples and human rights group type living can not be the only living solution after the institutions are closed. In this work I try on my behalf to give some suggestions for more diverse housing and living solutions for people with intellectual disabilities.

Resident centered approach, flexibility and communal living are some of the key themes in the housing design at the moment. In my masters thesis I study the future living solutions for people with intellectual disabilities through these themes.

I designed a tool for the resident centered design which can be used in housing projects for people with intellectual disabilities. The tool works as a discussion and design help between the people in the project in all of its phases. It's very important to take the resident with in the early phase of the project, because every person with intellectual disabilities has their individual needs and wishes for living. Flexibility is one of the key issues when designing to people with intellectual disabilities because the need of support and thus also the need of space can vary in very short time.

Communal living is not the same as group type living. Group type living can be also communal but it is not necessarily so. For intellectual disabled people the communality is affected by service providers and their way of working. And also if the communal living is the choice of the resident or something that is given.

The wishes for living of the persons with intellectual disabilities don't differ from average people's wishes, but there are large differences between individuals. One wishes for a flat in a city centre and another a cottage to be shared with a spouse. And a third one living as a part of a community.

The work consists of two parts, a study part and a design part. In the study part I study the history of living, the situation nowadays and the challenges for the future in Finland for people with intellectual disabilities. In the design part I present some future living and housing solutions for people with intellectual disabilities.

SISÄLTÖ

Tiivistelmä

Abstract

1.	Johdanto	11
1.1	Taustatietoa	14
1.1.1	Asuntojen laatusuositukset	16
1.2	Arjen keskiössä - hanke	17
1.3	Työn tavoitteet, rajaus ja tutkimusmenetelmät	20
1.4	Diplomityön rakenne	20
1.5	Käsitteet	22
2.	Kehitysvammaisten asumisen historia ja nykypäivä	25
2.1	Laitosasumisen synty	27
2.2	Laitoksista ryhmäkoteihin, asuntoryhmiin ja tukiasuntoihin	28
2.3	Nykytila ja asumista koskevat määräykset	31
2.3.1	Asumisen rahoitus ja kehitys	32
2.4	Kehitysvammaisten asuminen muualla Euroopassa	35
3.	Kehitysvammaisten asumisen tulevaisuus ja kehittämistarpeet	37
3.1	Talotekniikka ja sisustus kehitysvammaisten asumisessa	41
3.2	Palveluntarjoajien rooli muuttuvassa toimintakentässä	43
3.3	Kehitysvammaisten lasten asuminen	45
4.	Asukaslähtöisen muuttujajoukon kehittäminen	49
5.	Asumiskonseptit asuntoverkostossa	57
5.1	Asuntoverkostoajattelu	60
5.2	Asunto	62
5.2.1	Aulan avainrinki ja Key Ring	63

5.3	Ryhmä	64
5.3.1	Autismin kirjo suunnittelukilpailu 2012	65
5.4	Yhteisö	66
5.4.1	Tapolan kyläyhteisö	68
6.	Ratkaisumalleja	71
6.1	Ratkaisumallien synty	74
6.2	Asukasprofiilien muodostus	75
	Ratkaisumalli 1 Yhteisö	76
	Ratkaisumalli 2 Ryhmä	86
	Ratkaisumalli 3 Asunto	96
	Ratkaisumalli 4 Jaettu asunto	104
	Ratkaisumalli 5 Erillisten asuntojen yhteisö	112
	Ratkaisumalli 6 Asunnot tukipisteen yhteydessä	120
	7. Johtopäätökset	131
	Lähteet	134

1. JOHDANTO

*"Itsenäisyys, ei tarkoita, että voit tehdä kaiken itse. Se tarkoittaa, että saat riittävästi tukea tehdäksesi niitä asioita, jotka sinun elämässäsi todella merkitsevät."*¹

Ed Roberts suom. Ida Väänänen

Kehitysvammaisten asumisesta on tehty viime vuosikymmenten aikana lukuisia selvityksiä ja asetettu tulevaisuuden tavoitteita.¹ Suurelta osin selvitykset käsittelevät asumisen historiaa ja nykytilaa ja keskittyvät antamaan viitteitä tulevaisuuden tavoitteista ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. On pohdittu yhteiskunnallisia tavoitteita inklusion² näkökulmasta ja palvelujärjestelmän muutostarpeita. Kehitysvammaisten ihmisten oma ääni on saatu kuuluviin, ja yleinen tahtotila onkin saavuttaa tulevaisuus, jossa kehitysvammaiset ovat täysivaltainen osa yhteiskuntaa ja lähiyhteisönsä tasavertaisia toimijoita. Asuntosuunnittelun osalta selvitystyö on jäänyt vähäiseksi. Arkkitehtien käytännön suunnittelutyötä ohjaavat monesti edelleen tilaajan näkemykset rahoitusperusteista ja nykyinen palveluntuottajien palvelumalli.³ Kehitysvammaisten asumismuotojen monipuolistamiseen tähtäävät tavoitteet antavat arkkitehteille lisää mahdollisuuksia kehittää erilaisia asumismuotoja. Arkkitehtien suunnitteluosaamista tulisikin hyödyntää laajasti kehitysvammaisten asumihankkeissa, jotta asukkaiden tarpeet ja toiveet pystyttäisiin toteuttamaan.

Nykyiset tiukentuneet rakennetun ympäristön esteettömyysmääräykset tulevat kehitysvammaisten esteetöntä osallistumista yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Esteettömyyttä tulisi kuitenkin pohtia laajemmin kuin vain fyysisten esteiden osalta. Etenkin kehitysvammaisilla osallistuminen lähiyhteisön toimintaan saattaa olla kiinni muista esteistä, esimerkiksi kommunikointiin tai ymmärtämiseen liittyvistä asioista. Kaikki ihmiset eivät osaa lukea, tai he kommunikoivat muulla tavalla kuin puhumalla. Joillekin lähiyhteisöön kulumisen esteenä on henkilökohtaisen avustajan puuttuminen. Esteetön ympäristö ei ole täysin yksiselitteinen käsite, sillä esimerkiksi näkövammaiselle se saattaa tarkoittaa osittain eri asioita kuin pyörätuolin käyttäjälle. Tulevaisuudessa fyysisen esteettömyyden sijaan rakennetussa ympäristössä tulisikin keskittyä kaikille ihmisille tasa-arvoiseen saavutettavuuteen. Arkkitehtuurin osalta tämä tarkoittaa suunnitelmia, jotka lisäävät ihmisten kykyä toimia rakennetussa ympäristössä, eikä pelkästään joidenkin esteiden poistamista.

Tämä diplomityö tehdään Kehutut (Kehitysvammaisten asumisen tutkimus) -hankkeena, osana Arjen keskiössä -hankkeen 2. osaa, jossa yhteistyötahoina on Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus Ara, Kehitysvammaliitto, Tampereen teknillinen yliopisto, kunnat Turku, Tampere, Seinäjoki ja Lahti sekä Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carea, Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä ja Eskoon sosiaalipalvelujen

1 Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten tukiliitto ry, Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Sosiaali- ja terveysministeriö, Ympäristöministeriö.

2 Inklusio- Unescon kehittämä ajattelutapa, jossa korostetaan kaikkien vammaisten henkilöiden oikeutta kuulua tavallisiin yhteisöihin

3 Mietola ym 2013, 115

kuntayhtymä. Kehitysvammaliitto ja Ara toimivat asiantuntijaorganisaationa ja osana ohjausryhmää. Arjen keskiössä hankkeeseen liittyi tarkempi suunnitteluosio Kehasu (Kehitysvammaisten asumisen suunnittelu), joka toteutettiin Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitoksen ammattikurssina. Tällä kurssilla opiskelijat suunnittelivat kuntien osoittamille tonteille uudenlaista kehitysvammaisten asumista.

1.1 Taustatietoa

Valtioneuvosto antoi 1.1.2010 periaatepäätöksen ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi.⁴ KEHAS -ohjelman tavoitteita vuosille 2010-2015 on vähentää kehitysvammaisten laitospaikkoja ja tuottaa kehitysvammaisten henkilöiden tarpeita ja toiveita vastaavia asuntoja ja tarjota heille yksilöllistä tukea ja palveluja, sekä tuottaa ohjelmakaudella yhteensä 3600 kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettua asuntoa.

Ympäristöministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto lähettivät 16.11.2010 Kehas-ohjelmaan liittyen kuntakirjeen: ”*Valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttaminen: Ohjelma kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi*”, jonka tarkoitus on selventää kuinka valtioneuvoston periaatepäätös tulee toteuttaa.⁵ Kuntakirjeessä painotetaan yksilöllisen asumisen mahdollistamista, esitetään asumisen ohjelmalle vastuunjako, luodaan pohja toteutukselle alueellisten suunnitelmien avulla, käydään läpi toteutuksen sisältökysymykset, otetaan esille kuntien vastuu asuntojen ja palvelujen järjestämisessä sekä pohditaan asumisen ja palvelujen valvontamenetelmiä.

Ympäristöministeriön vastuulla on vastata ja ohjata asuntotarjontaan ja asumiskustannusten hallintaan liittyvissä kysymyksissä. Valtionhallinnon toimijoiden kannalta ohjelman toteutusta seuraa Kehas- koordinaatioryhmä. Asumiseen liittyvien palveluiden kehittäminen ja laitoshoidon vähenemiseen liittyvien toimenpiteiden ohjaus kuuluu Sosiaali- ja terveysministeriölle. Kehas-ohjausryhmä toimii Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijatukenä. Uusien asuntojen rahoittajina ja asumisratkaisujen kehittäjinä toimivat raha-automatyyhdistys RAY ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA.

Periaatepäätös ei kuitenkaan muuttanut tilannetta kehitysvammaisten asumisen kohdalla toivotulla tavalla, joten 8.11.2012 Valtioneuvosto antoi uuden periaatepäätöksen kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja palvelujen

4 Vnp 2010

5 Kuntakirje 2010

turvaamisesta. ⁶ Periaatepäätöksen taustalla on Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla laadittu valtakunnallinen suunnitelma *"Laitoksista yksilölliseen asumiseen. Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi lähiyhteisöön."* Periaatepäätöksen tavoitteena on määritellä asumisohjelman toinen vaihe. Päämääränä on, että kukaan ei asu laitoksessa enää vuonna 2020. Hallitus on sitoutunut kehittämään palveluita, jotka mahdollistavat myös vaikeimmin vammaisten asumisen lähiyhteisössä. Palveluiden järjestämisessä avainasemassa ovat kunnat ja kuntayhtymät, jotka asettavat laitosasumisen lakkauttamisen tavoitteet ja aikataulut yhdessä palvelujen saatavuuden ja soveltamisen varmistamisen kanssa. Kunnat voivat hyödyntää Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman (KASTE) valtionavustuksia palveluiden kehittämisessä.

Valtioneuvoston 8.11.2012 antamassa periaatepäätöksessä linjataan tavoitteiden lisäksi toimenpiteitä kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja palvelujen turvaamiseksi viidellä eri osa-alueella :

1. Vammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä osallisuuden ja oikeuksien varmistaminen
2. Vammaisten lasten oikeuksien varmistaminen
3. Palvelujen kehittäminen
4. Laitosasumisen lakkauttaminen
5. Osaamisen varmistaminen ja hallinnonalojen välinen yhteistyö

Tässä diplomityössä tarkastelen, miten periaatepäätösten tavoitteet voidaan saavuttaa asuntopuunnittelun osalta. Tarkastelen arkkitehtuurin mahdollisuuksia vaikuttaa asukaslähtöisyyteen, joustavuuteen ja yksilöllisten asumisratkaisujen lisääntymiseen periaatepäätösten tavoitteiden mukaisesti. Suunnittelemani ratkaisumallit pyrkivät antamaan vaihtoehtoja asumiseen laitosten purkamisen jälkeen henkilöille, jotka aikaisemmin ovat asuneet laitoksissa, mutta myös henkilöille, jotka tällä hetkellä asuvat tarpeisiinsa nähden liian tuetuissa asumisyksiköissä, sekä henkilöille, jotka muuttavat omaan kotiinsa lapsuuden kodistaan. Ratkaisumalleissa tarkastelen asumisratkaisujen soveltuvuutta henkilöille, jotka pystyvät asumaan suhteellisen itsenäisesti mutta myös henkilöille, joiden tuentarve on suurempi. Asumisen lisäksi periaatepäätöksissä painotetaan palveluiden uudelleenjärjestämistä. Vaikka asuntopuunnittelulla ei voida muuttaa palvelujärjestelmää, tarkastelen kuitenkin sitä, kuinka asuntopuunnittelu voisi tukea uudenlaisia palveluntuottomalleja ja mahdollistaa uudentyyppisiä palvelumuotoja. Ratkaisumalleissa olen esittänyt vaihtoehtoisia tapoja asukkaiden palveluiden järjestämiseen.

6 VNp 2012

1.1.1 Asuntojen laatusuositukset

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta on 5.3.2010 antanut laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosi 2010 – 2017.⁷ Laatusuositus nojaa YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien yleissopimukseen, Euroopan neuvoston vammaispoliittiseen ohjelmaan, EU:n yhdenvertaisuusdirektiiveihin ja ohjelmaan, hallituksen vammaispoliittiseen selontekoon ja valtioneuvoston periaatepäätökseen kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palveluiden järjestämiseksi. Tämän työn kannalta laatusuositukset toimivat ARA:n suunnitteluhajojen⁸ ohella yhtenä ohjenuorana.

Laatusuosituksen mukainen asunto täyttää yleiset asunnon tunnuspiirteet. Henkilökohtaisen asuintilan tulee sisältää eteinen, keittiö/keittonurkkaus, kylpyhuone, oleskelutila ja siitä vähintään alkuvilla eriytetty makuutila, henkilökohtaiset säilytystilat, säilytystilat apuvälineille, parveke tai piha-alue, riittävät viestintäyhteydet. Muita tunnuspiirteitä, joita kehitysvamma alan asumisen neuvottelukunta on asettanut asunnolle ovat postilaatikko ja ovikello ja nimi ovelussa. Tavoitteet painottuvat erillisiin asuntoihin tavallisessa asuinrakennuskannassa, mutta ryhmämuotoista asumista pidetään myös edelleen vaihtoehtona joillekin kehitysvammaisille. Laatusuosituksen mukaan rakentamisen lähtökohtia ovat asuntojen esteettömyys, turvallisuus ja helppokäyttöisyys sekä asuntojen keskeinen sijainti ja asuntojen muuntuvuus. Erillisten asuntojen osalta laatusuosituksissa on suositettu, että henkilökohtaisten tilojen neliömäärä yksioissa on vähintään 35m² ja kaksioissa 45m². Ryhmämuotoisessa asumisessa henkilökohtaisen tilan minimikooksi on suositeltu 25m² ja ohjeeksi on annettu välttää kaksinkertaisten keittiöiden rakentamista.

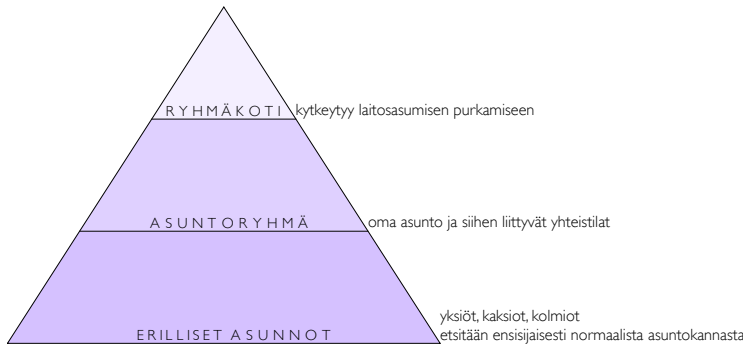
Laatusuosituksissa otetaan kantaa myös asuntokannan monipuolisuuteen ja kehitysvammaisten oikeuteen valita asuinpaikkansa, asumismuotonsa ja elämäntapansa. Tavoitteena on, että suurimmalle osalle kehitysvammaisista järjestetään asunto tavallisesta asuntokannasta. Ryhmämuotoinen asuminen suositellaan järjestettäväksi pienissä asuntoryhmissä, joissa jokaisen asukkaalle henkilökohtainen tila täyttää asunnon tunnusmerkit ja asuntojen lisäksi asukkailla on käytössään yhteistilat. Pienimpänä ryhmänä esitetään ryhmäkotiä, ja niitäkin pääosin laitosten purkamisen yhteydessä. (kuva 1)

Näiden laatusuositusten lisäksi, kotimaisten nykykäytäntöjen ja ulkomaisten esimerkkien pohjalta ympäristöministeriön 2013 julkaisemassa Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus julkaisussa⁹ esitetään suosituksina,

⁷ Kehitysvamma- alan asumisen neuvottelukunta 2010

⁸ Ara 2013

⁹ Mietola ym 2013, 120

1. LAATUSUOSITUKSIS-
 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISEN MALLEISTA. SUURIN OSA
 TULISI PERUSTUA ERILLISTEN ASUNTOJEN HANKINTAAN
 TAVALLISESTA ASUTOKANNASTA. RYHMÄKOTIASUMINEN NÄHDÄÄN VAIHTOEHTONA PÄÄOSIN
 LAITOKSISTA POIS MUUTTAVILLE.

että uusien asuntojen koolle asetetaan vähimmäiskooksi 45-50 m², sisältäen huoneen, keittiön ja kylpyhuoneen. Ryhmämuotoisten asuntojen kohdalla minimikokosuositus on 35 m², joka sisältää keittotilan ja kylpyhuoneen. Lisäksi on esitetty, että ryhmämuotoisten kohteiden asuntojen enimmäismäärä on alle 10 ja että kehitysvammaisten asuntojen hallintamuotoja tulee kehittää niin, että myös osaomistus- ja omistusasuminen ovat mahdollisia.¹⁰

Laatusuosituksen ongelmaksi saattaa muodostua se, että minimisuosituksesta tulee standardi. Aran rahoituksella rakennettuja asumisyksiköitä tutkinut Reetta Mietola tuo esiin että vuoden 2010 jälkeen asumisyksiköt ovat yhdenmukaistuneet niin tilasuunnitelmien, koon kuin massoitellunakin suhteen.¹¹ Tämä ei tietenkään vastaa tavoitteita asuntojakauman monipuolistamisesta ja kehitysvammaisten todellisesta mahdollisuudesta valita asumismuotonsa. Ara on omassa vuonna 2013 uusitussa suunnitteluoppaassaan luopunut viittauksesta laatusuositukseen juuri siitä syystä, että hankkeet ovat epätoivotulla tavalla standardisoituneet. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta on myös uudistamassa omia laatusuosituksiaan siten, että ne tukisivat vahvemmin monimuotoisten ja yksilöllisten asumisen ratkaisujen kehittymistä. Tässä työssä pyrin tuomaan esiin vaihtoehtoisia tapoja järjestää kehitysvammaisten asuminen laatusuositukset huomioon ottaen mutta kuitenkin tavoitena välttää standardisoituminen.

1.2 Arjen keskiössä - hanke

Arjen keskiössä hanke on Kehitysvammaliiton ja ARA:n yhteistyöhanke, jossa etsitään uusia tapoja erityistä tukea tarvitsevien asumiseen ja elämään. Hankkeessa on mukana Lahden, Turun, Seinäjoen ja Kotkan kaupungit, sekä Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carea, Varsi-

¹⁰ Mietola ym 2013, 120

¹¹ Mietola 27.8.2013

nais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymä ja Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Kaksivuotinen hanke on käynnistynyt keväällä 2012, ja sen ensimmäinen pilottivaihe päättyi vuoden 2013 lopussa.

Yhteistyökunnissa järjestetyt kuntatyöpajat tuovat yhteen kehitysvammaisia ihmisiä ja toimijoita monilta eri aloilta. Mukana on mm. luottamushenkilöitä, alueen palvelujen tuottajia ja kaupungin edustajia. Kuntatyöpajoissa kartoitetaan asukkaiden toiveita, tarpeita ja unelmia liittyen asumiseen, työhön ja vapaa-aikaan. Tämän jälkeen tarkastellaan erilaisia asuinalueita, niiden tämänhetkisiä resursseja ja toimintamahdollisuuksia sekä ideoidaan alueille innovatiivisia kehittämiskohteita. Verkostoajattelu on noussut päteemmäksi suunniteltaessa kehitysvammaisten asumista lähitulevaisuudessa. Asumista ei voida erottaa lähipalveluista ja vapaa-ajasta tai työnteosta.

Kehitysvammaisten osallistuminen kuntatyöpajoihin on ollut korvaamattoman arvokasta jatkosuunnitelmien kannalta. Toiveet ja tarpeet asumisen suhteen eivät monessakaan tapauksessa eroa keskiverto suomalaisen toiveista. Halutaan asua osana lähiyhteisöä liikaa erottumatta joukosta. Kuitenkin tärkeää on oman elämäntavan mukaisen elämän eläminen ja riittävä yksityisyys. Asunnolta toivotaan joustavuutta, kalustettavuutta, asuntokohtaisia ulkotiloja, eri arjen toiminnolle omia selkeitä tiloja, säilytystilaa, näkymiä ja saavutettavuutta. Joillain toiveissa on omakotiasuminen, joillain kerrostalo tai rivitaloasuminen. Jotkut haaveilevat romanttisesta prinsessakodista, jotkut modernista huipputeknologiaa sisältävästä talosta. Jotkut kaipaavat yksityisyyttä ja rauhaa, jotkut asuisivat jatkossakin mielellään ryhmämuotoisesti tai ainakin asuinkaverin kanssa. Sisustaminen ja oman kodin tekeminen koetaan tärkeänä.¹²

Arjen keskiössä -hankkeen yksi tärkeimmistä tavoitteista onkin laajentaa kehitysvammaisten ihmisten valinnan mahdollisuuksia asumisen suhteen ja kehittää tapoja, miten kehitysvammaiset saadaan mukaan asuinalueiden ja asuntojen suunnitteluun hankkeiden kaikissa vaiheissa. Hankkeen tavoitteena on myös usean toimialan muutos ja radikaalit innovaatiot, eikä vain pieniä parannuksia nykytilaan. Tähän mennessä syntyneitä asumiseen ja asunoverkostoajatteluun liittyviä innovaatioita ovat erilaiset asumista ja lähiyhteisön toimintaa tukevat asumisen ratkaisut, joissa kehitysvammaiset nähdään resursina lähiyhteisöissä. Asumisen lisäksi Arjen keskiössä hankkeessa pohditaan tuen ja palveluiden asemaa kehitysvammaisten elämässä osana lähiyhteisöä. Virallisten palveluiden ohella tarkastellaan erilaisia asunoverkostojen mahdollistamia epävirallisen tuen muotoja.¹³ Tämän diplomityön puitteissa olen osallistunut kolmeen kuntatyöpajaan Kuusankoskella, Lahdessa ja Seinäjoel-

12 Hintsala & Mietola 2013

13 Hintsala & Mietola 2013

la. Lisäksi käytössäni on ollut muiden kuntatyöpajojen aineistot. Yhteistyö erilaisten kehitysvammaisten ja eri alojen toimijoiden kanssa on ollut hyvin avartavaa ja antanut paljon eväitä omalle tutkimukselle. Näiden kokemusten ja työpajoissa syntyneiden innovaatioaineistojen pohjalta olen voinut kehittää asumiskonsepteja, jotka tukevat asuntoverkostoajattelua ja muuttujajoukon asukaslähtöisen suunnittelun avuksi.

1.3 Työn tavoitteet, raja- menetelmät

Tämän työn tavoite on Arjen keskiössä -hankkeen selvitys- ja innovaatioaineiston¹⁴ pohjalta löytää erilaisia ratkaisumalleja ja työkaluja arkkitehtien käyttöön, jotta kehitysvammaisten asumisen tavoitteet saavutetaan myös käytännön rakentamisen tasolla. Työn tavoite ei kuitenkaan ole antaa täysin valmiita rakennussuunnittelun malleja vaan konseptitasolla esitellä erilaisia asumisen ratkaisuja asuntoverkostoajatuksen lähtökohdista. Pääpaino on arkkitehtuurin keinoin tutkia kuinka asukaslähtöinen, muunneltava ja joustava asuntosuunnittelu voisi toteutua käytännössä, myös kehitysvammaisten asuntojen kohdalla.

Ratkaisumallisuunnitelmat painottuvat aikuisten kehitysvammaisten asunusratkaisuihin, joita Ara rahoittaa. Lasten ja alaikäisten nuorten asuminen käsitellään tekstiosiossa, ja heille kohdentuvat ratkaisumallit rajautuvat tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

1.4 Diplomityön rakenne

Diplomityö koostuu kehitysvammaisten asumiskehityksen analyysistä, tulevaisuuden tavoitteiden esittelystä, asukaslähtöisen suunnittelutyökalun ja uusien asumiskonseptien kehittämisestä asuntoverkostoajatuksen näkökulmasta, ratkaisumallitutkielmista ja sovelluksista. Tässä johdantoluvussa esitellään aihe ja kerrotaan työn tavoitteista, rajauksesta ja tutkimusmenetelmistä. Koko tutkimuksen taustalla on valtakunnallinen, monialainen KEHAS –ohjelma ja Arjen keskiössä-hanke, jotka myös esitellään tässä johdantoluvussa.

¹⁴ Hintsala & Mietola 2013

Toisessa luvussa tehdään läpileikkaus kehitysvammaisten asumisen kehittämiseen historiasta nykypäivään. Siinä pohditaan syitä kehitysvammalaitosten synnylle ja esitellään kehitysvammaisten asumisen muutos laitosasumisesta kohti ryhmämuotoisia asumisyksiköjä. Lisäksi pohditaan kehitysvammaisten asumisyksiköiden nykytilaa suhteessa KEHAS -ohjelman tavoitteisiin sekä ihmisoikeuksien toteutumista nykyisissä asumisyksiköissä. Tässä luvussa esitellään kehitysvammaisten asumista myös muualla Euroopassa.

Kolmannessa luvussa pureudutaan kehitysvammaisten asumisen tulevaisuuden tavoitteisiin ja kehittämistarpeisiin. Luvussa tarkastellaan sisustus- ja taloteknisiä asioita kehitysvammaisten asumisessa. Lisäksi pohditaan palveluntuottajien roolia muuttuvassa toimintaympäristössä sekä selvitetään kehitysvammaisten lasten ja nuorten asumista.

Neljännessä luvussa esitellään muuttujajoukko, jonka olen kehittänyt asukaslähtöisen suunnittelun apuvälineeksi. Asukaslähtöisessä suunnittelussa kehitysvammaisten kohdalla on erityisen tärkeää kartoittaa tulevan asukkaan tavoitteet, tuentarpeet ja toiveet yhdessä asukkaan, suunnittelijan, palveluntarjoajan ja rakennuttajan kanssa.

Viidennessä luvussa esitellään Arjen keskiössä hankkeen keskeinen ajatus asuntoverkostojen muodostamisesta, sekä hankkeen kuntatyöpajojen aineistojen pohjalta kehitetyt kehitysvammaisten asumisen tulevaisuuden asumuodot. Kehitysvammaisten asumista käsitellään yleisen asuntoarkkitehtuurin ajankohtaisista teemoista; asukaslähtöinen suunnittelu, asumisen joustavuus ja muunneltavuus sekä yhteisöllinen asuminen.

Kuudes luku pitää sisällään tapauskohtaisia konseptitason ratkaisumalleja asuntoverkostoajattelun näkökulmasta. Ratkaisumallit toimivat esimerkkeinä siitä, miten kehitysvammaisten asumisratkaisuja voisi monipuolistaa erityyppisillä alueilla ja miten asuntoverkostot voivat muotoutua asumisen osalta. Ratkaisumalleista olen tehnyt asukasprofiilien avulla sovellusesimerkkejä, joissa suunnittelun apuna on käytetty edellä mainittua asukaslähtöistä muuttujajoukkoa.

Seitsemännessä luvussa teen johtopäätöksiä diplomityöstä kokonaisuudessaan ja analysoin ratkaisumallien toimivuutta ja onnistumista sekä pohdin mitkä seikat ovat vaikuttaneet ratkaisumallien syntyyn ja mitkä asiat kaipaivat jatkokehittelyä.

1.5 Käsitteet

Tässä diplomityössä käyttämäni käsitteet ja niiden määritelmät ovat Sosiaali ja terveysministeriön raportin 2012:5 *"Laitoksista yksilölliseen asumiseen. Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi lähiyhteisöön"* ja Sosiaali ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskuksen (STAKES) raportin 30 /2008 mukaisia.¹⁵

ASUMISYKSIKKÖ - asumispalveluita sisältävä asunto, asuntoryhmä, ryhmäkoti tai palvelutalo

ASUMISPALVELU - sosiaalipalvelu, jolla järjestetään palvelu- tai tukiasuminen

ASUNTORYHMÄ - asunnoista ja niihin kytkeytyvistä yhteistiloista muodostuva kokonaisuus

LAITOS - sosiaalihuollon tai terveydenhuollon toimipiste, joka on tarkoitettu ylläpidon sisältävän jatkuvan huollon, hoidon tai kuntoutuksen asiakkaille

PALVELUASUMINEN - asumismuoto, johon kuuluu palveluntuottajan järjestämän vakituisen asunnon lisäksi jokapäiväiväiseen selviytymiseen liittyviä sosiaalipalveluita

PALVELUN TUOTTAJA - palvelun antaja, joka saa aikaan palveluja

PALVELUTALO - palveluasumiseen tarkoitettu talo

PERHEKOTI - yksityiskoti, jossa annetaan perhehoitoa

PÄIVÄTOIMINTA - kuntouttava ja toimintakykyä ylläpitävä virikkeellinen toiminta sitä varten järjestetyissä tiloissa

RYHMÄKOTI - yhteisöllinen asumismuoto, jossa asukkaat jakavat yhteisiä tiloja kuten keittiö-, oleskelu ja harrastetiloja. Asukkaiden henkilökohtainen tila on tyypillisesti vain huone ja kylpyhuone.

TUKIASUMINEN - sosiaalisesti kuntouttava asumismuoto henkilöille, jotka tarvitsevat tukea pystyäkseen asumaan itsenäisesti.

TUKIASUNTO - tukiasumiseen tarkoitettu asunto

¹⁵ Sosiaali ja terveysministeriö. 2012, Sosiaali ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. 2008.

Kehitysvammaisten asumiseen liittyy paljon yhteiskunnallisia, kulttuurisia, sosiaalisia ja poliittisia näkökantoja. 1900-luvulla kehitysvammaisia henkilöitä pidettiin taakkana yhteiskunnalle. Parhaana ratkaisuna kehitysvammaisten asumismuodoksi nähtiin muusta yhteiskunnasta erotettu laitos. Monessa perheessä saattoi olla perheenjäsen, jonka olemassaolosta muu lähiyhteisö ei tiennyt. Kehitysvammaisuutta hävettiin ja sitä haluttiin piilotella. Vielä nykyään monella on kokemuksia tämän kaltaisesta häpeän tunteesta. Historia on osaltaan vaikuttanut kehitysvammaisiin suhtautumiseen vielä nykyään. Edelleen kehitysvammaisten asumisyksiköt aiheuttavat NIMBY (Not In My Backyard)- ilmiötä naapurustossa ja yhä laajenevat sikiöseulonnat saattavat antaa viestin, että kehitysvammaiset ihmiset olisi seulottava pois jo ennen syntymistä, sillä heistä on niin paljon kustannuksia ja vaivaa yhteiskunnalle.¹⁶

2.1 Laitosasumisen synty

1800- ja 1900-lukujen taitteessa kristityssä Suomessa vammaisuutta pidettiin Jumalan rangaistuksena. Kehitysvammaisten geeniperimän myös pelättiin rappeuttavan ihmiskuntaa.¹⁷ Tässä viitekehyksessä voi ymmärtää perustelut sulkea kehitysvammaiset laitoksiin. Kehitysvammaisten henkilöiden laitossijoitukset alkoivat Suomessa 1900-luvun alkupuolella. Ensimmäiset sijoituspaikat olivat Rinnekodin ja Vaalijalan keskuslaitokset, jotka ovat alkujaan keskittyneitä diakoniatyöhön. Rinnekodin toiminta alkoi Helsingissä 1927 Diakonisalaitoksella. Vaalijalan keskuslaitoksen toiminta alkoi Sortavalassa 1907, kun hoitolaitoksessa alettiin huolehtia kehitysvammaisista. Museoviraston suojelema, arkkitehti Yrjö Lindgrenin suunnittelema Vaalijalan hoitolaitosalue Pieksämäellä on yksi maamme parhaista jälleenrakennuskauden laitosarkkitehtuurin esimerkeistä. Se rakennettiin vuosina 1948-1966. Yrjö Lindgrenin kuoltua suunnitelmista vastasi arkkitehti Aulis Blomsted.

Toisen maailmansodan jälkeen Komiteamietinnössä 1952:15 määriteltiin kehitysvammahuolto uudestaan. Uudistukset näkyivät vuonna 1958 säädetyssä Vajaamielilaissa 107/1958. Vajaamielilain keskeisin sisältö painottui hyvinvointivaltiollisten rakenteiden kehittämiseen. Kehitysvammahuollon osalta tämä tarkoitti erityishuoltopiirien perustamista ja kehitysvammalaitosten rakentamista. Laitoshito määrittyi Vajaamielilaissa kehitysvammaisille henkilöille keskeisimmäksi asumismuodoksi, koska silloin voitiin toteuttaa kokonaishoidollinen huolehtiminen. Teittisen¹⁸ mukaan kokonaishoidolla tarkoitetaan varsinaisen hoitamisen ohella kaikkien ihmisen elämään ja ympäristöön liittyvien seikkojen huomioimista hoitotieteellisistä lähtökohdista. Laitoshoi-

16 Pruuki 2007, 189-190

17 Teittinen 2012, 68

18 Teittinen 2012, 65

don määräytyminen keskeisimmäksi asumismuodoksi kehitysvammaisille toisen maailmansodan jälkeen pohjaa ihmiskäsitykseen, jonka perusteena on erilaisten tai vaarallisten ihmisten kasvattaminen. Yleisesti ajateltiin, että vain hyvällä hoidolla ja kasvatuksella kehitysvammaisetkin voivat saavuttaa ihmisarvon ja sitä kautta ihmisarvoisen elämän. Kokonaishoidollinen huolehtiminen johti eriytettyjen laitospäristöjen rakentamiseen, jossa kaikki elämiseen tarvittava oli tarjolla laitoksen seinien tai vähintään piha-alueita rajaavien aitojen sisällä. Kontaktit muuhun yhteiskuntaan jäivät vähäisiksi. Ympäriänsä yhteiskuntaan, asumiseen ja elämään liittyviin mahdollisuuksiin ei ollut juuri kosketuspintaa. Kehitysvammaiset olivat kuin lapsen asemassa, jossa koko heidän elämänsä määriteltiin ylhäältä päin.

Laitoksia pidettiin yleisesti ainoana hyväksyttävänä asumispaikkana kehitysvammaisille vielä 1980-luvulle saakka, jolloin laitoksia alettiin kritisoida laitosten massakohtelun piirteistä. 1970-luvulla laitoksia alettiin purkaa Yhdysvalloissa ja monissa Euroopan maissa, mutta Suomessa niitä vielä rakennettiin. 1977 säädetyssä Kehitysvammalaissa¹⁹ on viittaus avopalveluiden järjestämisestä yhdyskuntarakenteen tavanomaisena palveluna ilman suljettua ja eristettyä laitosta. 1980-luvulla avopalveluiden kehittäminen voimistuikin, vaikka laitos olikin vielä vallitsevin asumismuoto kehitysvammaisille. Vasta 1990-luvulla laitospaikat ovat vähentyneet nopeasti, ja 2000-luvun alussa kehitysvammahuollon rakenteellinen muutos on alkanut selkeästi. Monessa muussa maassa kuten Ruotsissa ja Norjassa on laitosten purkamisen pidemmällä kuin Suomessa ja näin ollen nyt Suomessa on käytössä paljon ulkomaista tutkimusaineistoa ja kokemuksia erityyppisistä asumisratkaisuista. Esimerkiksi Ruotsissa laitoksista on siirrytty 3-6 hengen ryhmäasuntoihin ja viimeinenkin laitos on purettu vuonna 2002. Laitosten purku aloitettiin lasten osalta Ruotsissa jo 1970-luvulla.²⁰

2.2 Laitoksista ryhmäkoteihin, asuntoryhmiin ja tuettuihin asuntoihin

1990-luvulla perinteisen laitoksen rinnalle on kehittynyt ryhmäkoti-niminen asumisratkaisu. Ryhmäkodilla tarkoitetaan asumismuotoa, jossa yhteistilojen yhteydessä sijaitsee asukkaiden huoneet. Huoneet eivät täytä yleisiä asunnon määritelmiä. Vanhemmissa yhä käytössä olevissa ryhmäkodeissa henkilökohtainen tila käsittää vain huoneen ja myös wc-tilat ovat yhteisiä. Viime vuosina vaatimustaso on tiukennettu ja Suomessa on yleistynyt ryhmäkotimalli, jossa yhdessä asumisyksikössä on yleensä 15 asukasta kolmessa viiden asukkaan ryhmässä.²¹ Asumisyksikössä on yleensä yksi yhteinen sauna ja pesutila sekä

¹⁹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977

²⁰ Åhlund 12.6.2013

²¹ Mietola ym. 2013

henkilökunnan toimisto ja sosiaalililat. Usein näiden lisäksi on jakelukeittiö, jossa ei valmisteta ruokaa vaan jonne tulee ruoka valmiina ja josta ruoka jaetaan asukkaille. Kullakin viiden hengen ryhmällä on yhteiskeittiö ja yhteinen oleskelu- ja ruokailutila. Henkilökohtaisille apuvälineille on yhteinen säilytys- ja pesutila. Jokaisella asukkaalla on oma minimissään 20m² -25 m²:n huoneisto, jossa on huoneen lisäksi oma kylpyhuone tarvittavine apuvälineineen ja mahdollisesti minikeittiö.²² Palveluntarjoajan näkökulmasta tämän tyyppistä asumisratkaisua on pidetty toimivana.

Laitosmaisten hallinnointitapojen, päivärytmien säätelyn, henkilökunnan työjärjestelyjen ja asukkaisiin kohdistuvien määrittävien tekijöiden valossa ryhmäkoti on Teittisen²³ mukaan lähempänä pienlaitosta kuin kotia. Palveluntarjoaja määrittää päivärytmin, eivätkä asukkaat itse voi valita, keiden kanssa he asuvat hyvin tiiviinä ryhmänä. Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa (VIA) -projektissa²⁴ on tutkittu vammaisten ihmisoikeuksien toteutumista asumisyksiköissä ja on huomattu, että asumisyksiköissä rajoitetaan ihmisten itsemääräisoikeutta niin aktiivisesti kuin passiivisestikin. Joissakin asumisyksiköissä on ollut vaikeuksia ymmärtää, että aikuisia ihmisiä ei voi eikä saa hallita rangaistuksilla. Asumisyksiköissä on myös käytössä rajoitustoimia liikkumisen ja syömisen suhteen. Joissakin asumisyksiköissä huoneita on jaettu jopa aikuisen ja lapsen kesken. Ryhmäkodit ovat kuitenkin tällä hetkellä laitosten ohella kehitysvammaisten vallitseva asumismuoto.

Nykyään ryhmäkodit pyritään sijoittamaan lähelle muuta asumista, jotta kehitysvammaisten elämä osana yhteiskuntaa olisi helpompaa. Fyysisten esteiden lisäksi lähiyhteisössä voi kuitenkin olla paljon esteellisyttä, joka liittyy kehitysvammaisten kykyyn ymmärtää ja kommunikoida lähiyhteisössä. Kaikki kehitysvammaiset eivät myöskään voi tai haluaisi asua ryhmämuotoisesti. Asukkaat ovat hyvin heterogeeninen joukko, ja ryhmäkotimuotoisessa asumisessa on hyvin vaikea ottaa huomioon asukkaiden eriävät tarpeet. Esimerkiksi suurlle osaa autismin kirjon henkilöistä ja haastavasti käyttäytyvien henkilöiden kohdalla ryhmäasuminen ei ole hyvä vaihtoehto.²⁵ Ryhmäkotiasuminen on hyvin joustamaton ratkaisu myös erilaisten elämänmuutosten tapahtuessa tai palveluntarpeen muuttuessa. Joidenkin ryhmäkotien yhteyteen on liitetty ns. satelliittiasuntoja, joissa hyvin itsenäiseen elämään pystyvä ihminen voi asua yksin lähellä palvelutaltoa, joka toimii tukipisteenä. Tämä voi olla hyvä vaihtoehto joissakin tapauksissa, mutta ongelmaksi saattaa muodostua liian ehdoton suhde ryhmäkotiin palveluntarjoajana. Periaatepäätösten nojalla yksin asuminen tulisi olla mahdollista myös vaikeimmin vammaisille. Fyysisesti ryhmäkodit ovat usein yksikerroksisia, rivitaloihin verrattavia raken-

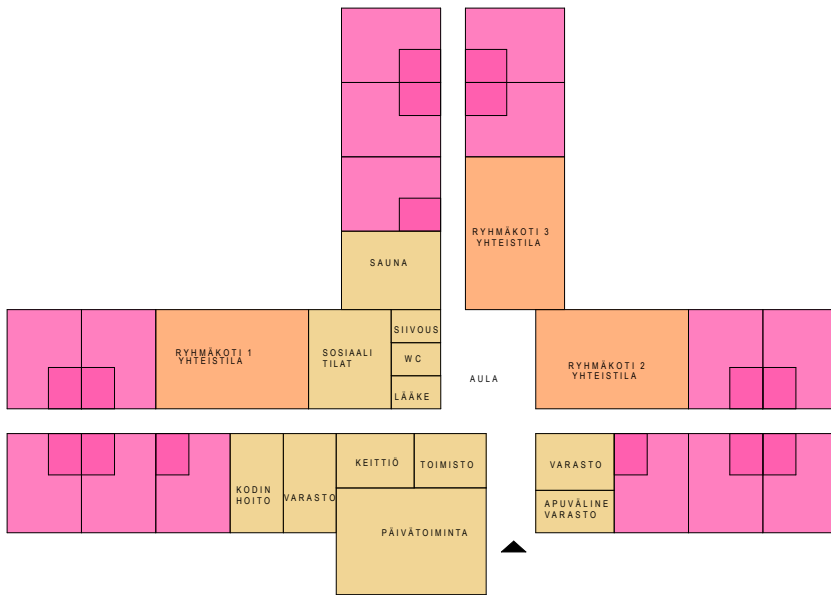
22 Mietola ym. 2013

23 Teittinen 2012, 74

24 Via-kriteeristö 2013

25 Mietola ym 2013, 89

nuksia. Suunnittelun kannalta ryhmäkotien suunnittelu on kuitenkin lähempänä laitosten suunnittelua kuin tavallisen rivitalon suunnittelua. Ryhmäkotia suunniteltaessa suunnittelijan on otettava huomioon palveluasumisen tai hoitolaitoksen määräykset, niin paloviranomaisen kuin terveystarkastajankin näkökulmasta. Lisäksi palveluntarjoajan vaatimat tilat ja yhteistilat vievät paljon pinta-alaa suhteessa yksityiseen asuintilaan.²⁶ Laitosmaisuus ja palveluntuotannon lähtökohdat asukkaan lähtökohtien sijasta ilmenevät lisäksi rakennusten tilasuunnitelmissa, joissa käytävätilat ovat hallitsevia ja henkilökunnan tilat sekä palvelevat tilat sijaitsevat rakennuksen keskustassa. Asunnot sijaitsevat etäällä rakennuksen keskustasta käytävien päissä.²⁷ Myös ulkoarkkitehtuurissa usein korostetaan laitosmaisia piirteitä sisäänkäyntiä ja julkisia aulatiloja korostamalla. Myös asuntokohtaiset ulkotilat ovat harvinaisia. Suomessa tällä hetkellä investoidaan paljon juuri ryhmäkoteihin, jotka jo valmistuessaan kansainvälisesti tarkasteltuina näyttävät vanhanaikaisina laitoksina niin kokonsa kuin rakenteensa osalta.²⁸ Lisäksi henkilöille, jotka ovat asuneet verrattain pienissä laitoksissa, muutto laitoksesta 15 hengen ryhmäkotiin ei tuo juurikaan muutosta asumiseen.

2. KAAVIO TYYPILLISEN 15 PAIKKAISEN RYHMÄKODIN TILA-OHJELMASTA. KESKEISESTI SIIJOITETUT PALVELEVAT TILAT (KELTAISELLA) VIEVÄT PALJON PINTA-ALAA SUHTEESSA ASUKKAIDEN YKSITYISEEN TILAAN (VAALEANPUNAISELLA).

Asuntoryhmä eroaa ryhmäkodista asuntojen koon ja varustelun osalta. Kun

26 Miettinen 2013, 92

27 Miettinen 2013, 92-93

28 Miettinen 2013, 93

ryhmäkodissa asunnot eivät välttämättä täytä yleisiä asunnon määritelmiä niin asuntoryhmässä sen sijaan muutama itsenäinen asunto muodostavat ryhmän. Asuntoryhmä voi sijaita kerrostalossa, rivitalossa tai erillisessä rakennuksessa omana asumisyksikkönään tai ryhmäkodin yhteydessä. Asuntoryhmissä voi olla tiloja myös palveluntarjoajalle tai muita asukkaiden yhteisiä tiloja. Sijaitessaan kerrostalossa asuntoryhmän asukkaat voivat hyödyntää kerrostalon yhteistiloja kuten saunaa, pesutupaa ja varastoja. Asuntoryhmänimitystä käytetään myös isoista yksiköistä, joissa voi olla yhteensä jopa 15 asuntoa. Käsitteenä asuntoryhmä sekoittuu usein ryhmäkodin kanssa ja joissain tapauksissa asuntoryhmä ei eroa ryhmäkodista muulla tavalla kuin asuntojen koon puolesta. Asuntoryhmän sijaitessa erillisessä rakennuksessa esimerkiksi ryhmäkodin yhteydessä asunnot voidaan suunnitella kahden oven periaatteella. Tällöin asuntoon pääsee suoraan ulkoa ja toisaalta suoraan yhteistiloista. Kahden oven periaate voi olla pieni parannus, mutta asunnon käyttömukavuus juurikaan kohenee, jos riittävät eteistilat puuttuvat ja ulko-ovi on vain terrassin ovi.

Tukiasunnolla tarkoitetaan yleensä tavallista asuntoa tavallisessa asuntokannassa, johon on järjestetty asukkaan tarpeiden mukaista tukea ja apua. Tukiasuntoja voi olla myös ryhmäkotien yhteydessä, jolloin puhutaan satelliittiasunnoista. Tällöin asukas saa tarvitsemansa tuen ryhmäkodista. Tukiasuminen kehitysvammaisilla on hyvin harvinaista Suomessa. Vuonna 2010 vain 1100 (n. 1/10 asumispalvelujen asiakkaista) kehitysvammaista asui tukiasunnossa vaikka arviolta jopa 2/3 nykyisissä autetun asumisen asumisyksiköissä asuvista pystyisivät asumaan itsenäisemmin.²⁹ Autetun asumisen järjestäminen asumisyksiköissä on paitsi kallista myös asukkaiden valinnanmahdollisuuksien kaventamista. Tässä työssä etsitään ratkaisumalleja tukiasumisen mahdollisuuksista myös kattavaa tukea tarvitseville.

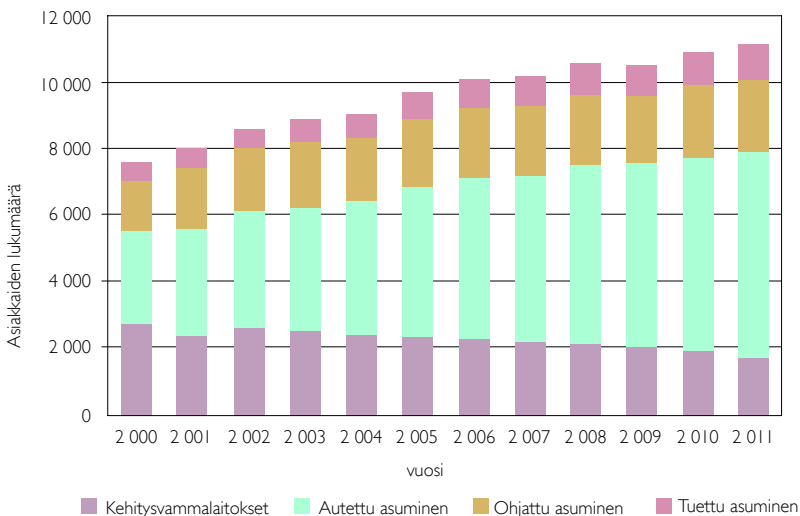
2.3 Nykytila ja asumista koskevat määräykset

Asuntosuunnittelua yleensä ja näin ollen myös kehitysvammaisten asumisen suunnittelua määrittävät ja ohjaavat maankäyttö- ja rakennuslaki vuodelta 2000, liikuntaesteettömään rakentamiseen liittyvä lainsäädäntö, rakennuksen käyttöturvallisuuden liittyvä lainsäädäntö ja asuntosuunnittelun lait ja määräykset sekä Rakennustietosäätiön RT-ohjekortit.³⁰ Lisäksi vammaisjärjestöillä on omia ohjeistuksiaan kirjoissa ja verkkosivuilla. RAY:n ja Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus ARAn rahoitusperusteiset suunnitteluohjeet³¹ ovat myös merkittävä lähde suunnittelutyötä

²⁹ Mietola 27.8.2013

³⁰ Suomen rak MK, RT-kortisto, ARA 2012

³¹ ARA 2013

3. KEHITYSVAMMAISTEN LAITOS- JA ASUMISPALVELUJEN ASIAKKAAT VUOSINA 2000-2011 KUNKIN VUODEN LOPUSSA

tekeväälle. Hyvin usein suunnitelma muokkaantuu perinteiseksi 15 hengen ryhmäkodiksi, vaikka suunnitteluohjeet ja määräykset eivät suoraan ohjaa siihen.³² Suunniteltaessa kehitysvammaiselle yksittäistä asuntoa tavalliseen asuintaloon, eivät määräykset poikkea tavallisen esteettömän asunnon suunnittelusta. Suunniteltaessa ryhmäkotia tai asuntoryhmää suunnittelua ohjaa palvelutalolle asetetut mm ilmanvaihtoa, henkilökunnan tiloja ja poistumisteitä koskevat määräykset.

2.3.1 Asumisen rahoitus ja kehitys

Kehas -ohjelman myötä Asumisen rahoitus ja kehityskeskus ARA ja raha-automaattiyhdistys RAY saivat vastuulleen 600 asunnon hankinnan vuosittain ohjelma-kauden aikana. Tämän lisäksi ARA:lle annettiin tehtävä kehittää rahoituskäytäntöjä sekä käynnistää kehittämishankkeita uusien asumisratkaisujen kehittämiseksi, tavoitteena valtioneuvoston periaatepäätöksen tavoitteet.

Reetta Mietola on tarkastellut ARA:n rahoituskäytäntöjä ja rahoituksen kohdentumista vuosina 2011 ja 2013, kunnissa tehtävää kehitysvammaisten asumista koskevaa suunnittelu- ja kehittämistyötä sekä RAY:n rahoittamien tukiasuntojen asemaa osana asumispalvelujärjestelmää³³ teoksessa Kehitysvam-

³² Mietola ym. 2013, 92

³³ Mietola ym. 2013, 82

maisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen. Tämän teoksen pohjalta voi todeta, että rahoitus ei näinä vuosina kaikilta osin ole toteutunut Kehas -ohjelman tavoitteiden mukaan. Vaikka ARA:n ohjeistuksessa on painoitettu monimuotoisten asumisratkaisujen tuottamista ja kehoitettu tutustumaan myös valtioneuvoston periaatepäätökseen 21.1.2010, kuntakirjeeseen 16.11.2010, kehitysvamma-alan neuvottelukunnan laatusuosituksiin, joissa korostetaan asumisen yksilöllisyyttä, tavallisen asuntokannan hyödyntämistä ryhmäasumisen ohessa sekä henkilöiden oikeutta valita asumismuoto, ovat toteutuneet hankkeet hyvin samankaltaisia. Yleisin malli, kolme neljäsosaa rahoitetuista hankkeista, on palvelutalo, joka muodostuu kolmesta viiden hengen ryhmäkodista. Asunnot ovat pinta-alaltaan 25 m², eli mitoituksen alarajalla. Käytännössä asunnot ovat niin pieniä, että niihin on mahdotonta järjestää eri asumisen toiminnoille (ruuan valmistus, oleskelu, nukkuminen) omia tilojaan.³⁴

Ryhmäkotimallissa on taustalla palveluntuottajien näkökulma. Heidän palvelukonseptinsa on vuosien aikana hioutunut toimimaan parhaiten juuri ryhmäkotityyppisissä asumisratkaisuissa. Voidaan kuitenkin pohtia, onko palveluntuottajien nykyiset toimintamallit parhaita asuntosuunnittelua määrääviä tekijöitä ja voisiko olla mahdollista, että uudenlaisia palveluntuottajamalleja syntyisi uudenlaisten asumisratkaisujen yleistyessä. Tällä hetkellä joidenkin asumisyksiköiden rakentamiskustannukset ovat myöskin tavalliseen asunto- tuotantoon verrattuna hyvin korkeita, jopa 4500€/m². Osittain tämä saattaa selittyä rakennusliikkeiden korkeammasta hinnoittelusta kohteissa, joissa rahoitusta saadaan ARA:lta³⁵. Lisäksi kohteissa on usein kalliita kulunvalvonta järjestelmiä, sähkölukittuja ovia sekä automaattinen sammutusjärjestelmä, joita tavallisessa asuinrakennuksessa ei ole.

Mitoituksen lisäksi asukkaiden tasapäistämistä tapahtuu asukkaiden tarpeiden huomioimisessa suunnittelussa. Standardimallinen asumisratkaisu ei sovellu heterogeenisen asukasryhmän asumiseen. Ratkaisuissa, joissa hyvin erilaiset ihmiset, niin taustansa, ikäprofiilinsa kuin tuentarpeensa puolesta sijoitetaan samaan asumisyksikköön, on asukkaiden erilaisten tarpeiden huomioinnon haasteellista myös palveluiden järjestämisen kannalta³⁶. Ryhmäkoti- muotoinen asuminen näyttäytyy myös hyvin suljettuna henkilöille, joilla olisi valmiudet ja halu itsenäisempään asumiseen.³⁷ Mietola korostaa, että kansainvälisten asiantuntijoiden mukaan mm. autismin kirjon henkilöiden tulisi asua yksin tai hyvin pienessä ryhmässä.³⁸ Ratkaisuna tavoitteiden saavuttamiseksi ARA:n työkaluna on hankeohjaus.

34 Mietola ym. 2013, 87

35 Vallius 8.10.2013

36 Mietola ym 2013, 89

37 Mietola ym 2013, 91

38 Mietola ym 2013

Ajatuksena on antaa hankeohjausta suunnittelun kaikissa vaiheissa. ARA:n tavoitteena olisi siirtää näkökulmaa hintaa painottavasta toimintakulttuurista kohti laatua koskevia kysymyksiä.³⁹ Hankeohjausta voisi kehittää suuntaan, jossa jo hankkeen alkuvaiheessa pyrittäisiin sitouttamaan kaikki hankkeen toimijat; suunnittelijat, rahoittaja, tilaaja, palveluntuottaja ja asukkaat yhteisiin tavoitteisiin. Tärkeässä roolissa on tilaaja ja hänen kykynsä nähdä vaihtoehtoja asumisratkaisuisissa. Myös suunnittelijoiden tietämystä mahdollisuuksista ja tavoitteista suunnitella yksilöllisiä ratkaisuja tulisi lisätä, jotta heidän resurssinsa saataisiin hyödynnettyä. Jos tilaaja esittää arkkitehdille toimeksiannoksi 15 paikkaisen yksikerroksisen palvelutalon suunnittelua, on todennäköistä, että arkkitehti ei osaa kyseenalaistaa hankkeen tarkoituksenmukaisuutta. Jos taas tilaaja yhdessä arkkitehdin, rahoittajan, asukkaiden ja palveluntuottajan kanssa käy läpi erilaisia asumistarpeita kullakin alueella, arkkitehti pystyy vapaammin luonnostelevaan asukkaiden tarpeisiin sopivia erityyppisiä ratkaisuja.

Kehas -ohjelman rahoituksesta osa on kohdennettu tukiasuntojen hankintaan. Tukiasuntojen rahoituksesta vastaa RAY. Tavoitteena Kehas -ohjelmakaudella on 130 asunnon hankinta vuosittain.⁴⁰ Tukiasuminen on kuitenkin jäänyt marginaaliseen asemaan ja sen ajatellaan soveltuvan vain henkilöille, jotka eivät tarvitse ympärivuorokautista tukea.⁴¹ Syyksi tähän Mietola esittää vammais- palveluiden toimintakulttuuria ja kuntien heikkoa valmiutta maksaa tuesta erilliseen asuntoon. Asukkaan näkökulmasta tukiasunnon hankintaprosessi on hyvä esimerkki asukkaan tarpeista lähtevästä asunnonhankintaprosessista. Onkin esitetty, että tukiasumisen tulisi olla mahdollinen asumisvaihtoehto myös vaikeimmin vammaisille henkilöille.⁴²

Elokuussa 2013 Ara julkaisi uuden suunnitteluoppaan, jonka pohjalla ovat myös Arjen keskiössä-hankkeen selvitykset. Suunnitteluoppaassa painotetaan asuntojen tavanomaisuutta, väljyyttä, yleispätevyyttä, muuntojoustavuutta ja esteettömyyttä sekä laitosten materiaalien ja tilaratkaisujen välttämistä. Pääpaino on erillisten 35-40m² asuntojen suunnittelussa, mutta edelleen ryhmämuotoinen asuminen asuntoryhmissä ja ryhmäkodeissa on vaihtoehto henkilöille, joilla on vahvat hoidolliset tarpeet. Ryhmäkotien rakentamisen edellytyksenä on tulevien asukkaiden perusteellinen yksilöllisten tarpeiden arviointi. Asuntojen määrää ryhmäkodeissa ei ole rajoitettu.⁴³

39 Mietola ym 2013, 94

40 VNP 2010

41 Mietola ym. 2013, 110

42 VNP 2012

43 Ara 2013

2.4 Kehitysvammaisten asuminen muualla Euroopassa

Reetta Mietola on tutkinut kehitysvammaisten asumista muualla Euroopassa. Tällä hetkellä Ruotsissa ja Skotlannissa ollaan hyvin pitkällä kehitysvammaisten inklusiossa.⁴⁴ Näissä molemmissa maissa asumisyksiköt ovat pieniä ja kodikkaita, eikä pitkäaikaista laitosasumista enää ole. Muissa tutkituissa maissa (Tanska, Hollanti, Saksa) asuminen näyttyy edelleen kontrolloituna, ryhmäkoot suurilta ja henkilökohtaiset asuintilat pieniltä, vaikka arkkitehtonisesti kohteet saattavat olla korkeatasoisia.

Ruotsissa ryhmäkoteja vastaava asumismuoto on asuntoryhmä, jossa on 3-6 asuntoa ja asunnot täyttävät asunnon määritelmät. Asuntoryhmä on ollut valitseva asumismuoto kehitysvammaisille n. 15 vuotta. Vaikka fyysinen muutos laitosasumiseen on suuri, on Ruotsissa huomattu, että asuntoryhmä ei vielä vastaa todellisesti yksilöllisen elämän elämiseen. Asunnot mahdollistavat yksilöllisen elämän elämisen mitoituksen osalta, mutta asukas ei välttämättä saa kotiinsa tarvittavaa tukea tai apua, mitä tarvitsisi elämäntapansa toteuttamiseen. Esimerkiksi oman ruuan valmistus saattaa jäädä kokonaan pois ja asukkaat syövät ohjastusti yhteistiloissa. Ruotsissa kiinnitetään paljon huomiota asuntoryhmien ulkonäköön ja muihin ulkoisiin piirteisiin. Talot, joissa asuu erityisryhmiä, eivät eroa alueen muista asuintaloista laitosmaisina. Pienimmistään yksityiskohdista ollaan tarkkoina, jottei rakennuksiin tule laitospaikkaita. Tämä tuo joustoa rakennusten myöhempää käyttöä varten: ne soveltuvat kenen tahansa asumiseen ja vähentävät ympäristön vastustusta asumisyksikköä kohtaan.⁴⁵

Kehitysvammaisten asuinolojen muutosten tutkiminen muualla Euroopassa antaa hyviä eväitä asumisen kehittämiseen Suomessa. Tutkimustulosten analysoiminen mahdollistaa virheiden välttämisen ja hyvien käytäntöjen lisäkehittämisen. Palvelurakenteiden muutokset ovat välttämättömiä asumisratkaisujen monipuolistamiseksi. Kuitenkin myös arkkitehtuurin keinoin voidaan tukea asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta yksilölliseen elämään sekä ehkäistä epätoivottavien palvelumallien syntymistä. Ruotsissa kehitysvammaisten asumisratkaisut pyritään toteuttamaan siten, että ne eivät eroa arkkitehtuuriltaan tavallisesta asumisesta. Tavallisen asumisen käsite on kuitenkin hyvin moniulotteinen ja erilaiset asumisratkaisut lisääntyvät siinä missä elämäntavat, perhemuodot ja maailmankuvatkin erilaistuvat. Kehitysvammaistenkaan kohdalla ei pitäisi tyytyä puhumaan tavallisesta asumisesta, sillä sen määrittäminen on yhtä vaikeaa kuin tavallisen ihmisen määrittäminen.

44 Mietola ym. 2013

45 Åhlund 12.6.2013

3. KEHITYSVAMMAISTEN ASUMISEN TULEVAISUUS JA KEHITTÄMISTARPEET

Kallioon!

*Mä en haluu asuu missään
asuntolassa
Mä en haluu asuu missään
laitoksessa
Mä haluan asua Kalliossa
Pommisuojassa rauhassa*

*Kalliossa on hyvä olla
Töölössä on tyhmää olla
Kalliossa on aina hauskeempaa
Ja enemmän paikkoja
harrastaa*

*Mä kaipaen vähän
kunnioitusta
tasa-arvoa elämään
Mä tarvin vähän kunnioitusta
ihmisarvoa elämään¹*

Kari Aalto, Pertti Kurikan nimipäivät

Yleisen asunosuunnittelun keskeisiä teemoja tällä hetkellä ovat muunneltavuus ja joustavuus, asukaslähtöisyys sekä yhteisöllinen asuminen. Samat teemat ovat tärkeässä asemassa suunniteltaessa asuntoja kehitysvammaisille. Tulevaisuuden suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös kehitysvammaisten perhesuhteet. Asuntoja tulee olla tarjolla myös pariskunnille ja perheille. Lasten asumisessa tulee erityisesti keskittyä kodin turvaamiseen. Lapsuuden koidissaan asuvien nuorten aikuisten tausta poikkeaa merkittävästi koko elämänsä laitoksessa asuneiden kanssa jo siinä, että nykynuoret ovat koko elämänsä tottuneet toimimaan lähiympäristössään. Heillä on eri tavalla sosiaalisia taitoja ja kykyjä määrittää itse omaa elämäänsä ja ilmaista tarpeitaan ja toiveitaan. Ei voida olettaa, että aikuistuttuaan heidän pitäisi suostua muuttamaan laitospäiisiin ryhmäkoteihin ja noudattaa jonkun muun ylhäältä asettamaa elämän tapaa. Kehitysvammaisten asuntoja suunniteltaessa on tärkeää muistaa, että he eivät ole yhtenäinen homogeeninen ryhmä vaan joukko hyvin eri ikäisiä ja erilaisia ihmisiä niin tuentarpeiden, perhesuhteiden, sukupuolen kuin elämäntapojensakin suhteen.

Kehitysvammaisten asumisen muunneltavuutta ja joustavuutta voidaan tutkia useasta eri lähtökohdasta. Asumisen aikainen asunnon sisäinen joustavuus ja muunneltavuus voivat olla lähtökohtia kaikessa suunnittelussa. Ihmisten elämässä tapahtuvien palveluiden ja tuentarpeiden muuttuessa, myös asunnon täytyy joustaa. Muunneltavuuden ja joustavuuden teemoja tutkinut arkkitehti Jyrki Tarpio esittää erilaisia muunneltavuuden ja joustavuuden logiikoita⁴⁶, joita voidaan soveltaa myös kehitysvammaisten asuntoihin. Asuntojen joustavuutta tutkinut Karin Krokfors väittää, että asuntomarkkinoilta on kadonnut ennustettavuus.⁴⁷ Tästä syystä ei olekaan järkevää yrittää edes ennustaa tulevaisuuden asumistarpeita ja rakentaa asuntoja vain tietynlaisia tarpeita vastaaviksi vaan asuntojen täytyy olla tarpeeksi joustavia, jotta tulevaisuudessakin ne soveltuvat asumiseen. Tällä hetkellä kunnissa pohditaan, mitä tehdään 60-70-luvuilla rakennetuille elementtitaloille, kun ne eivät enää kelpaa kenellekään, mutta niissä on paljon rahaa kiinni. Sama ongelma toistuu tulevaisuudessa, jos rakennuksista ei rakenneta tarpeeksi joustavia. Ongelmia saattaa syntyä myös erityisryhmien asunnoiksi rakennettavien, tiloiltaan joustamattomien palvelutalojen kanssa, jos tulevat sukupolvet eivät niihin enää suostu muuttamaan.

Tärkeä joustavuuteen liittyvä kysymys on miten järjestää palvelevat tilat suhteessa asuintiloihin, jotta asukkaiden tuentarpeiden muuttuessa asunnosta ei tarvitse muuttaa vaan tukipalveluita voidaan muuttaa asukkaiden tarpeita vastaaviksi. Yksi vaihtoehto tähän on riittävän isot asunnot, jotta esimerkiksi pesupaarien käyttö on mahdollista oman asunnon kylpyhuoneessa. Toinen ratkaisu on suunnitella asuntoja, jotka voivat olla palvelevien tilojen lähei-

46 Tarpio 30.8.2013

47 Krokfors 2006

sydässä, mutta tarpeen tullen toimivat kuitenkin täysin erillisinä asuintoina, eivätkä ole riippuvaisia palvelevista tiloista. Asuntoryhmien yhteyteen rakennettavien yhteistilojen joustavuutta on esimerkiksi se, että asukkaiden tarpeista riippuen yhteistiloissa voi olla henkilökunnan tiloja, kodinhoitoon liittyviä tiloja, yhteiskeittiö tai vain harrastetiloja.

Arjen keskiössä -hankkeen kuntatyöpajoissa monet kehitysvammaiset ovat esittäneet toiveen asunnosta, jossa kaikille asumisen toiminnoille on omat tilansa. Myös edellä esitellyissä laatusuosituksissa on viittaus tähän. Koetaan, että nykyisissä asumisyksiköissä vallitsevin pienasuntotyyppi, jossa kylpyhuoneen lisäksi on vain yksi n. 20 m² huone, ei ole oikea asunto. Nukkuminen, ruuanlaitto, syöminen ja oleskelu samassa tilassa yhdistetään asumiseen asumisyksiköissä. Asuntoarkkitehtuurin osalta kaikkien näiden toimintojen eriyttäminen omiin huoneisiinsa saattaa tarkoittaa hyvin jäykkiä asuntoja, jotka vähäisen neliömäärän vuoksi muotoutuvat ahtaiksi ja sokkeloiksi. Yleisessä asuntoarkkitehtuurissa loft-tyyppiset avotilaratkaisut ovat hyvin suosittuja. Vanhoja asuntoja avarretaan poistamalla turhia seiniä ja keittiö halutaan osaksi oleskelutiloja. Kehitysvammaisten asumisen kohdalla asumisen monipuolistuessa asuntoihin kohdistuu varmasti samanlaisia toiveita kuin yleisillä asuntomarkkinoilla. Kokemus avotilaratkaisun epäasuntomaisuudesta on epäilemättä aito henkilöillä, jotka ovat asuneet asumisyksiköissä, mutta henkilöt, jotka muuttavat omaan asuntoonsa lapsuuden kodistaan eivät tarkastele asiaa tämän kannalta. Siksi, vaikka joillekin kehitysvammaisille selkeät toiminnot omista tiloissaan ovat tärkeitä arjen sujumisen kannalta, ei tämän tyyppinen pohjaratkaisu ole mielestäni ainoa vaihtoehto. Arjen keskiössä hankkeen työpajoissakin esille tulleet liikuteltavat sermit tai muut kevyet tilaosat voivat olla yksi vaihtoehto lisätä asuntojen joustavuutta.

Asuntosuunnittelussa tulee ottaa huomioon asukaslähtöisyys erityisesti niiden ihmisten kohdalla, joilla on fyysiseen ympäristöön liittyviä erityistarpeita. Kehitysvammaisten kohdalla asukaslähtöinen suunnittelu tulee ulottaa jo asumispaikan ja asumismuodon valintaan. Moni kehitysvammaisen tarvitsee tukea ymmärtääkseen eri tarjolla olevat vaihtoehdot. Asuinalueiden esteettömyys ja saavutettavuus ovat avainasemassa. Fyysisen esteettömyyden lisäksi kehitysvammaiset tarvitsevat esteettömyyttä myös kommunikoinnin ja ymmärtämisen tasoilla. Palveluiden suhteen korostuvat terveydenhoito, lähikaupat, kirjasto, uimahalli, urheilumahdollisuudet ja ravintolat. Asuinalueelta tulisi myös olla hyvät kulkuyhteydet ja tuki lähellä sekä työn teon ja opiskelun mahdollisuuksia.

Yhteisöllinen asuminen voisi olla hyvinkin toivottu asumismuoto joidenkin kehitysvammaisten kohdalla, jos yhteisöllisyys lähtisi asukkaiden omasta halusta ja tarpeesta. Yhteisöllisen elämän astetta voisi itse säädellä ja ryhmässä toimiminen ei olisi pakotettua. Anna Helamaa ja Riikka Pylvänen ovat tutki-

neet yhteisöllistä elämäntapaa kirjassaan Askeleita kohti yhteisöasumista.⁴⁸ He toteavat, että asumisyhteisöissä asukkaita yhdistävät tekijät liittyvät elämäntilanteeseen, asumiskulttuuriin ja elämäntapaan. Voisikin olla mahdollista synnyttää yhteisöllisiä asumismuotoja, joissa asuisi ihmisiä riippumatta siitä onko heillä kehitysvamma vai ei.

3.1 Talotekniikka ja sisustus kehitysvammaisten asumisessa

Suunniteltaessa asuntoja kehitysvammaisille ja myös sijoitettaessa kehitysvammaisten asuntoja tavalliseen asuntokantaan, on otettava huomioon joitain taloteknisiä ja sisustuksellisia erityisvaatimuksia, joita asukkaan erityisyyks saattaa edellyttää. Kehitysvammaisten asumisen hankkeissa tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman toimiva, tarpeisiin vastaava kokonaisuus kaikkien hankkeen toimijoiden ja erityisesti asukkaan kannalta. Suunnitteluprosessiin on siitä syystä hyvä osallistua suunnittelijoiden lisäksi tilaaja, rakennuttaja, rahoittaja ja palveluiden tuottaja sekä tuleva asukas. Asuntojen liiallinen varustelu on turhaa niiden kehitysvammaisten kohdalla, jotka pystyvät asumaan tavallisissa esteettömissä asunnoissa.

Muunneltavuuden näkökulmasta on tärkeää kiinnittää huomiota eri komponenttien kuten tekniikan ja välisien riippumattomuuteen toisistaan sekä varautua sähkö- lvis- ja rakenneteknisesti tulevaisuuden muutostarpeisiin.⁴⁹ Jos esimerkiksi halutaan mahdollistaa se, että erillisistä asunnoista voidaan muodostaa tulevaisuudessa ryhmäkoti on tehtävä varaukset suuremmille tekniikkahormeille suurempia ilmamääriä varten ja varautua esteettömien lisäkylpyhuoneiden ja -keittiöiden rakentamiseen jo suunnitteluvaiheessa. Joustavuuden näkökulmasta asuntojen tilat on suunniteltava asuinenaikaiset muutostarpeet huomioiden. Esimerkiksi sänky on voitava siirtää siten, että avustaja mahtuu molemmille puolille sänkyä. Asuintilojen joustavaa muunneltavuutta tukee tekniikkahormien ja kylpyhuoneiden selkeä vyöhykkeinen sijoittaminen asuntojen yhdelle sivulle.⁵⁰ Tällöin väliseiniä voidaan tarpeen mukaan poistaa tai aukottaa vapaammin ja muutoksia tai huoltotoimenpiteitä tekniikkahormeissa voidaan suorittaa mahdollisesti asunnon ulkopuolelta asumisen häiriintymättä.

Asuntojen rakenteiden osalta on hyvä varautua mahdollisiin jälkikäteen asennettaviin kattokiskojärjestelmiin henkilönostimia varten. Kylpyhuoneiden suunnittelussa on huomioitava mahdollinen tarve käyttää peseytymisessä eri-

48 Helamaa & Pylvänen 2012

49 Hynynen, 2010, 24

50 Hynynen 2010, 23

tyistä pesusänkyä. Esteetön kylpyhuone voidaan usein muuttaa pesusängylle sopivaksi pienillä muutoksilla, kuten oviaukon leventämisellä tai oven paikan vaihtamisella. Mahdolliset muutostyöt täytyy suunnitella varauksina jo rakentamisvaiheessa. Liikuntaesteisille suunnitellut kylpyhuonekalusteet soveltuvat myös kehitysvammaisille, joilla on liikuntaesteitä. Kaikille ei kuitenkaan automaattisesti sovellu samanlainen kalustus. Joillekin henkilöille esimerkiksi lavuaarin edessä oleva tukikaide saattaa muodostua esteeksi, jos sen takia ei pääse tarpeeksi lähelle allasta. Joillekin kehitysvammaisille henkilökohtaisen hygienian hoidossa voi auttaa erityiset pesevät wc-istuimet. Kylpyhuoneita ei kuitenkaan varmuuden vuoksi kannata varustaa liikuntaesteisten kalusteilla vaan mieluummin pyrkiä kalustaa kylpyhuoneet mahdollisimman tavallisesti ja kunkin henkilön todellisia tarpeita vastaaviksi.

Hyvä ääneneristys on toisaalta tärkeää asukkaan yksityisyyden suojaamiseksi, ja toisaalta se ehkäisee äänihaittoja naapureiden välillä. Miellyttävä akustiikka vaikuttaa tilassa viihtymiseen. Akustiikkaan voi vaikuttaa pintamateriaaleilla ja teksteileillä sekä erillisillä akustiikkalevyillä. Valaistuksen säätömahdollisuus ja epäsuoran valon käyttö sisutuksessa lisää asukkaan viihtyvyyttä ja mahdollisuuksia itse säätää valaistus sopivaksi. Riittävä valaistus on myös turvallisuustekijä.

Joidenkin kehitysvammaisten laajat liikeradat ja omien ulottuvuuksien hahmottaminen saattaa pintamateriaalit suuremmalle rasitukselle kuin tavallisessa asunnossa. Seinien levyttäminen kipsilevyjen sijaan kestävämmällä materiaalilla kuten vaneri-, mdf- tai lastulevyllä ehkäisee seiniin aiheutuvia kolhuja. Myös betoni- tai tiiliseinät ovat kestävä vaihtoehto. Aistiyliherkkyyksistä ja hahmotusvaikeuksista kärsivät asukkaat tarvitsevat hyvin selkeitä tiloja, joissa pintamateriaalit ovat helposti hahmotettavia. Kiiltäviä ja läpinäkyviä pintoja tulee välttää niiden aiheuttamien häiritsevien heijastusten vuoksi.

Lattioiden osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota lattian tasossa oleiviin kynnyksiin ja lattiamateriaalin turvallisuuteen. Öljytty puulattia on hyvä vaihtoehto hyvien kitkaominaisuuksiensa vuoksi.⁵¹ Muita mahdollisuuksia ovat linoleum, muovimatto tai täyssynteettinen kokolattiamatto. Tilojen lattiamateriaalit eivät saa olla liukkaita märkänäkin.⁵²

Hahmotusvaikeuksista kärsiville voi olla hyötyä, jos esimerkiksi suihkun paikka on selkeästi merkitty erivärisellä lattialla muusta kylpyhuoneesta tai muissa tiloissa eri toiminta-alueita on korostettu eri väreillä.⁵³ Eri värien ja erilais-

51 Hynynen, 2010, 30

52 Viitala ym, 2007, 43

53 Viitala ym, 2007, 43

ten materiaalien käyttö yhdessä tilassa tulee kuitenkin olla hyvin harkittua ja perusteltua, jotta kokonaisuudesta ei tule sekava. Selkeät kontrastit helpottavat esimerkiksi ovien ja oven kahvojen erottamista seinästä. Asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa oman asuntonsa väreihin on tärkeää. Joillekin kehitysvammaisille väreillä on hyvin suuri merkitys viihtyvyyteen. Joillakin väreillä saattaa olla negatiivinen ja joillakin positiivinen vaikutus yksilöstä riippuen. Sisustuksen värien suunnittelu siten, että valmiiseen asuntoon muuttava uusi asukas voi pienillä muutostöillä vaikuttaa asunnon värytykseen antaa asukkaalle paremmat mahdollisuudet tehdä asunnostaan koti.

Sijoittamalla ikkunat riittävän alas myös pyörätuolin käyttäjät ja lyhytkasvuiset näkevät esteettä ulos.⁵⁴ Tarpeen mukaan ikkunoiden varustaminen turvalaseilla ja auringon lämpösäteilyä estävillä kalvoilla on turvallisuuden ja viihtyvyyteen liittyvä tekijä. Ikkunoihin asennettavat säädettävät aurinkosuojaimet vähentävät sisätilojen liiallista lämpenemistä ja mahdollistavat auringon valon säätelyn asunnossa asukkaan toiveiden mukaan. Joillekin henkilöille asunnon liiallinen avautuminen ympäristöön ja liian isot ikkunat saattavat aiheuttaa ahdistusta. Suojaisia yksityinen terassi- tai parvekevyöhyke ikkunoiden edessä lisää yksityisyyden suojaa asunnossa. Asunnon avautumista voi myös säädellä ulkopuolelle asennettavilla liikuteltavilla säleiköillä tai ikkunaluukuilla.

Erilaisilla asumista tukevilla apuvälineillä voidaan asuntojen sisutuksessa ottaa huomioon ihmiset, joilla on kehitysvamman ohella liikuntaesteitä tai muita tilapäisiä tai pysyviä vammoja sekä ikääntyvät henkilöt. Säädettävät keittiö- ja kylpyhuonekalusteet sekä asunnon varustaminen tarpeen mukaan tukikahvoilla ja turvatuotteilla lisäävät asukkaiden kykyä asua mahdollisimman itsenäisesti. Asunnon varustaminen erilaisilla apuvälineillä ja turvatuotteilla on riippuvaista asukkaan tarpeista. Varmuuden vuoksi jokaisen kehitysvammaisen asunnon liiallista varustelua tulee välttää. Asuntojen mitoitus tulee suunnitella kuitenkin niin, että varusteita voidaan jälkiasentaa.

3.2 Palveluntarjoajien rooli muuttuvassa toimintakentässä

Suomessa vielä ratifioimattoman Yk:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen⁵⁵ mukaan vammaisilla ihmisillä on oikeus tehdä samanlaisia valintoja kuin muilla ihmisillä. Tämä valinnaoikeus koskee myös asumista. Vammaisilla ihmisillä on oikeus valita asuinpaikkansa ja asuin-kumppaninsa. Jotta tämä oikeus toteutuu, on vammaisille ihmisille taatta-

⁵⁴ Viitala ym, 2007, 43

⁵⁵ United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006

va tarpeenmukainen tuki arkielämän suoriutumisessa, palveluihin osallistumisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä.⁵⁶ Kansallisen tahtotilan mennessä yhä enemmän kohti kehitysvammaisten inklusiota täysivaltaisiksi yhteiskunnan toimijoiksi, on palveluntarjoajien kehitettävä omia palvelukonseptejaan vastaamaan muuttuvia tarpeita. Asumisen ja asumispalvelujen keskeisiä kriteerejä ovat arjen sujuminen, osallistuminen ja itsemääräämisoikeus.⁵⁷ Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämänsä ja tehdä sitä koskevia päätöksiä. Se ei kuitenkaan tarkoita elämästä selviytymistä kokonaan ilman apua.⁵⁸ Pienestä kiinni- projektin ryhmähaastattelujen pohjalta Miettinen esittää, että kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden puutteen taustalla on palveluntarjoajien vakiintuneet toimintatavat. Itsemääräämisoikeuden puute kohdistuu mm asumismuodon valintaan.

Kehitysvammaiset ihmiset tarvitsevat tukea hyvin monenlaisilla elämän osa-alueilla: kodin askareissa, henkilökohtaisen hygienian hoidossa, terveydentilan seurannassa, turvallisuuden varmistamisessa, sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä, vapaa-ajan viettämisessä, työssä, opiskelussa, harrastuksissa. Tämän lisäksi kehitysvammasta riippuen henkilö voi tarvita tukea informaation ymmärtämisessä, päätöksenteossa ja kommunikaatiossa. Lisäksi ihmisillä, joilla kehitysvamman lisäksi on esimerkiksi liikuntarajoitteita, mielenterveysongelmia, päihderiippuvuutta tai dementiaa voi olla muita erityistunterpeita.⁵⁹ Vaikeimmin tunnistettavia ovat henkilöiden emotionaaliset ja sosiaaliset tunterpeet.⁶⁰ Ihmisen haastaviin tilanteisiin joutumista tai tarvetta hyvin intensiiviseenkin tukeen ja apuun ei voida pitää laitosasumisen perusteena. Modernin valtion tapa järjestää kaikkien kansalaistensa asuminen pohjaa ihmisoikeusnäkökulmaan ja itsemääräämisoikeuteen, ja siten valtion velvollisuus on taata jokaiselle tarvittava tuki ja apu omaan kotiinsa, joka on osa lähiyhteisöä.⁶¹

Vaihtelevien ja lyhyelläkin aikavälillä muuttuvien tunterpeiden vuoksi on tärkeää, että palvelut tuotetaan jokaisen ihmisen tarpeiden mukaan yksilöllisesti ja että tuen saaminen ei ole sidottu asumiseen. Kehitysvammaisuus ei edellytä asumista muiden kehitysvammaisten kanssa tai ryhmämuotoista asumista. Joidenkin kokemusten valossa monen henkilön tunterpe on jopa vähentynyt asumismuodon vaihtuessa laitospäisestä asumisesta yksilöllisempään asumiseen⁶². Etenkin autismin kirjon henkilöillä tai henkilöillä joilla on mielenterveysongelmia, saattaa tiivis ryhmäasuminen aiheuttaa liikaa konfliktitilanteita ja haasteita arjen sujumiseen. Nykyisin voidaan perinteisen tuen

56 Miettinen 2009, 4

57 Miettinen 2009, 4

58 Oliver 1990, Miettisen 2009 s. 96 mukaan

59 Harjajärvi 2009, 19

60 Hintsala 2008, Harjajärven 2009, 19 mukaan

61 Puhakka 2011

62 Keskustelut Arjen keskiössä kuntatyöpajat

tukena hyödyntää aktiivisesti erilaisia arkea helpottavia teknisiä apuvälineitä sekä apuvälineitä kommunikointiin ja itsensä ilmaisemiseen.⁶³ Ei voida myöskään ajatella, että jos ihminen on asunut esimerkiksi 30 vuotta elämästään laitoksessa, hän ei enää sopeutuisi muunlaiseen elämään. Jokainen ihminen ansaitsee ihmisoikeuksien toteutumisen asumisessaan ja elämässään.

3.3 Kehitysvammaisten lasten asuminen

Suurin osa Suomen arviolta 10 000 kehitysvammaisesta lapsesta ja nuoresta asuu vanhempiensa kanssa lapsuudenkodeissaan. Osa kehitysvammaisista lapsista on sijoitettuna lastensuojelun kautta, mutta heidän tarkkaa määräänsä ei tiedetä. Osan aikaa lapset saattavat asua koulun yhteydessä, tai heillä voi olla hoitojaksoja hoitolaitoksissa. Kotona asuvien lasten lisäksi Suomessa on noin 200 lasta, jotka asuvat pitkäaikaisesti perhehoidossa, noin 200 lasta, jotka asuvat erilaisissa kehitysvammahuollon asumisyksiköissä, ja noin 200 lasta, jotka asuvat kehitysvammalaitoksissa. Perhehoidossa, laitoksissa ja asumisyksiköissä ei ole kasvu ja hoito-olosuhteiden järjestämisestä koskevaa normistoa kuten lastensuojelussa.⁶⁴

Lapsista puhuttaessa on hyvä muistaa, että pienten lasten tarpeet eroavat suurestikin nuorten 13-18-vuotiaiden tarpeista. Lapsuuden ja aikuisuuden välissä olevaa aikaa kutsutaankin usein transiitioiksi.⁶⁵ Näiden transiitioikäisten lasten ja nuorten asumiseen liittyy paljon kysymyksiä, joihin ei tämän julkaisun puitteissa perehdytä tarkemmin.

Tärkeä kysymys tulevaisuuden kehitysvammaisten asumisessa on kuinka tukea perheitä, joissa on kehitysvammaisen lapsi, jotta kotona asuminen olisi mahdollista mahdollisimman pitkään. Lääketieteen teknologian ja erilaisten apuvälineiden kehittyminen mahdollistaa kotihoidon paremmin myös vaikeaja monivammaisille lapsille.⁶⁶ Lisäksi tarvitaan erilaisia taloudellisia ja kotipalvelutyyppisiä tukimuotoja, sekä myöskin mahdollisuuksia viikonloppu- ja päivähoitoon työssäkäyville perheille.⁶⁷

Lapsille, jotka eivät voi asua lapsuudenkodissaan, yksi vaihtoehto asumiseen on perhekoti. Perhekotityyppisessä ratkaisussa, yhden aikuisen huollettavana voi olla 1-4 lasta. Toinen kehitettävä vaihtoehto on pienryhmäkoti. Pienryhmäkoteja ei sijoiteta muiden palvelujen yhteyteen, vaan ne sijaitsevat tavalli-

63 Puhakka 2011

64 Niemelä & Brandt 2007, 57

65 Hintsala 10.9.2013

66 Niemelä & Brandt 2007, 59

67 Niemelä & Brandt 2007, 59

silla asuinalueilla ja vastaavat mahdollisimman pitkälle normaaleja asumisolosuhteita. Lasten pienryhmäkodit ovat enintään 3-4-paikkaisia. Keskeistä on palvelujen jatkuvuus.⁶⁸

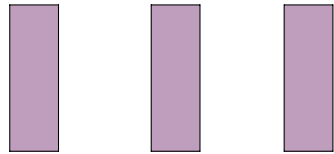
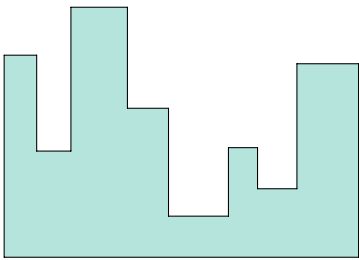
Lasten asuntojen ei tule sijaita muiden erityisryhmien asuntojen yhteydessä. Ei esimerkiksi niin, että lasten ryhmäkoti on osa 15 asunnon palvelutaltoa. Lasten kohdalla asuminen poikkeaa aikuisten asumisesta henkilökohtaisen tilantarpeen osalta. Jokaisella lapsella on oltava oma huone ja wc, mutta keittiö, olohuone, kodinhoitotilat, eteinen, pesuhuone ja sauna ovat yhteisiä. Jokaisen lapsen henkilökohtaisen tilantarpeen määrittää lapsen hoidon ja avun tarve. Mallina on tavallinen esteetön omakotitalo, rivitalo- tai kerrostaloasunto, joka on tarvittaessa vahvistettu kotisairaalalla.⁶⁹ Jokaiselle lapselle tulee turvata esteetön ja turvallinen koti, jossa kasvaa ja oppia. Aikuistuttua turvallinen siirtyminen yksilölliseen asumiseen tulee taata.

68 VNp 2012

69 Niemelä & Brandt 2007, 61

4. ASUKASLÄHTÖISEN MUUTTUJAJOUKON KEHITTÄMINEN

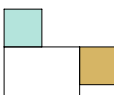

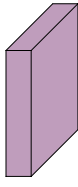

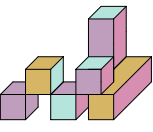
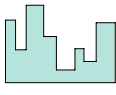
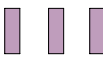

Asukaslähtöisyyttä suunnittelussa voidaan lähestyä erilaisten teemojen kautta. Asukaslähtöisyytenä voidaan pitää asukkaan mahdollisuutta valita pintamateriaaleja tai vaikuttaa asunnon varustelutasoon rakentamisvaiheessa. Myös asumisen aikaista joustavuutta ja muunneltavuutta voidaan tarkastella asukaslähtöisyyden näkökulmasta. Tässä työssä olen tavoitellut asukaslähtöisyyttä toisaalta asukkaan henkilökohtaisten ominaisuuksien kuten tuentarpeen tai apuvälineiden käytön kannalta ja toisaalta sen suhteen minkälaisia toiveita asukkaalla on asumismuotonsa ja asuinpaikkansa suhteen. Asukkaan tarpeiden ja toiveiden kartoittaminen suunnitteluvaiheessa vähentää asuminen aikaisia muutostarpeita.

Muuttujajoukon kehittäminen pohjautuu asukaslähtöisen suunnittelun hallintaan. On käytännössä mahdotonta ja epätarkoituksenmukaista suunnitella jokaisen ihmisen asunto täysin yksilöllisesti. Sen sijaan on mahdollista kehittää erilaisia hankkeen alkuvaiheessa hyödynnettäviä muuttujia, joiden avulla tilaaja, asukas, palveluntuottaja ja suunnittelijat voivat kartoittaa tavoitteita ja ottaa huomioon tulevien asukkaiden erityistarpeet. Parhaimmillaan muuttujajoukko toimii keskusteluapuna hankkeen toimijoiden välillä. Sen avulla on helppo asettaa hankkeen tavoitteet ja pitäytyä niissä koko hankkeen ajan. Joillekin kehitysvammaisille kommunikointi on helpompaa kuvien avulla.

Hankkeen alussa kartoitetaan tavoitteet eri toimijoiden näkökulmista muuttujien avulla. Muuttujat on jaettu seitsemään alaryhmään. Jokaisesta alaryhmästä valitaan tarkoituksenmukaisin vaihtoehto. Osa ryhmistä painottuu enemmän asukkaan toiveisiin ja elämäntilanteeseen kuten asutokuntaan, osa taas kehitysvammaisuudesta aiheutuviin erityistarpeisiin kuten liikkumisapuvälineisiin ja tuen tarpeeseen. Osa puolestaan liittyy suunnittelupaikan ominaisuuksiin kuten kaupunkirakenteeseen. Yhteisöllisyysaste ja muunneltavuus ja joustavuus voivat olla kehitysvammaisuudesta johtuvia muuttujia tai, ne voivat liittyä yleisesti asukkaan asumistoiveisiin. Talotyyppi voi olla riippuvainen suunnittelupaikasta, mutta myös asukkaan toiveista.

Kartoituksen jälkeen muuttujista muodostetaan joukko, jonka pohjalta arkkitehti voi aloittaa suunnittelun. Erilaisten lähtökohtien mukaan erilaisia muuttujayhdistelmiä voi muodostua satoja. Tietty yhdistelmä ei suoraan ohjaudu tiettyyn ratkaisumalliin. Tällä hetkellä ongelma kehitysvammaisten asumisyksiköiden kohdalla on niiden samankaltaistuminen. Yli 90 % kaikista vuoden 2010 jälkeen Aran rahoituksella rakennetuista ryhmäkodeista noudattavat samaa perusperiaatetta niin pohjien kuin massoittelevuuden suhteen.⁷⁰ On odotettavaa, että asukkaan toiveiden ja tarpeiden kartoittaminen hankkeen alkuvaiheessa selkeiden muuttujien avulla johtaa väistämättä erilaisiin muut-

tujajoukkoihin ja sitä kautta myös erilaisiin ratkaisumalleihin asuntopuunnittelussa. Muuttujien avulla voidaan myös sitouttaa eri hankkeen toimijat tavoittamaan samaa lopputulosta koko hankkeen ajan. Lopullista tulosta on myös helppo arvioida valitun muuttujajoukon avulla.

ASUNTOKUNTA	 yksin	 pariskunta	 kaverukset	 perhe
LIIKKUMISAPUVÄLINEET	ei liikkumisapuvälineitä	 rollaattori tai kävelytuki	 pyörätuoli	 nostokisko
TUEN TARVE	 matala	 kohtalainen	 kattava	 elintärkeä
TAVOITELTU ASUMISEN YHTEISÖLLISYYSASTE	 ei yhteisöllisyyttä	 mahdollisuus vähäiseen yhteisöllisyyteen	 kannustaminen yhteisöllisyyteen	 ohjaaminen aktiiviseen yhteisöllisyyteen
MUUNNELTAVUUS JA JOUSTAVUUS	 asunnon sisäinen muunneltavuus	 asuntoon liitettävät lisäosat	 asunnon laajeneminen yhteistiloihin	 strukturoidut tilat
TALOTYYPPI	 kerrostalo	 rivitalo tai kytketty pientalo	 pientalo	 hybridi
KAUPUNKIRAKENNE	 urbaani	 lähiö tai keskitehokas miljö	 pientalovaltainen alue	

1 ASUNTOKUNTA

yksin

pariskunta

kaverukset

perhe

Asuntokuntajaottelu perustuu yleisimpiin kehitysvammaisten asuntokuntiin, lukuunottamatta kehitysvammaisia, jotka asuvat lapsuuden kodeissaan. Asuntokunnan koko vaikuttaa asuntosuunnitteluun asunnon tilantarpeen osalta.

2 LIIKKUMISAPUVÄLINEET

ei

liikkumisapuvälineitä

rollaattori tai
kävelytuki

pyörätuoli

nostokisko

Osalla kehitysvammaisista ja erityisesti vanhusväestöllä on käytössä liikkumisapuvälineitä. Usein asuntojen mitoituksessa ei ole huomioitu liikkumisapuvälineiden säilytyksen tilantarvetta. Vaikeimmin vammaisten asunnot on varustettava kattokiskojärjestelmällä tai liikuteltavalla nostimella.

3 TUEN TARVE

matala

kohtalainen

kattava

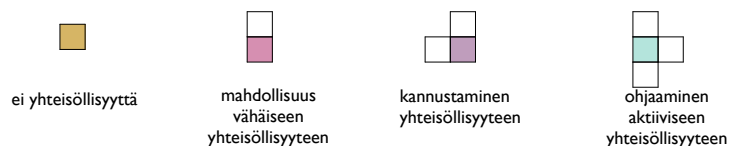
elintärkeä

Tuen tarpeen jaottelu elintärkeään, kattavaan, kohtalaiseen ja matalaan tuen tarpeeseen pohjautuu Britannian terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (UK Department of Health) kehittämään ja Suomen Kehitysvammaliiton käyttämään tuentarpeiden jaotteluun. Elintärkeä tuentarve on henkilöillä, jotka ilman tukea ovat hengenvaarassa tai heillä on vakava hyväksikäytön mahdollisuus. Kattavaa tukea tarvitsevat henkilöt eivät kykene itsenäisesti huolehtimaan hyvinvoinnistaan ja he tarvitsevat tukea kaikilla tai lähes kaikilla elämän alueilla. Heillä oman elämän ja elinympäristön kontrollointi on mahdollista vain osittain. Kohtalaisen tuentarpeen henkilöt tarvitsevat tukea useissa itsestä huolehtimiseen liittyvissä asioissa tai talousrutiineissa, työssä tai opiskelussa. Tuentarve korostuu muutosten tai kriisien yhteydessä. Matalalla tuella tarkoitetaan tukea joissakin itsestä huolehtimiseen liittyvissä asioissa, kotitalousrutiineissa, työssä tai opiskelussa. Tuentarve on yleensä lyhytaikaista.

Tuen tarve vaikuttaa asunnon sijaintiin asuntoverkostossa. Henkilöt, jotka pärjäävät matalalla tuella, eivät tarvitse palvelevia tiloja asuntonsa välittömässä läheisyydessä. Kattavaa tukea tarvitsevien ihmisten asuminen erillisissä asunnoissa voidaan järjestää jos tuki tuodaan asukkaan kotiin hänen tarpeidensa mukaan. Tilamitoituksen kannalta tämä tarkoittaa tilojen mitoitusta jopa kahta ympärivuorokautista avustajaa varten. Elintärkeää,

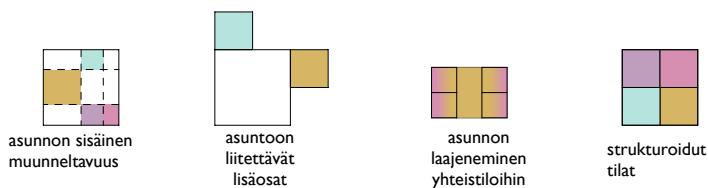
sairaalamaista tukea tarvitsevat on jätetty tässä diplomityössä tarkastelun ulkopuolelle.

4 YHTEISÖLLISYYS

Yhteisöllinen asumismuoto voi olla hyvinkin toivottava joidenkin kehitysvammaisten kohdalla. Yhteisöllisyyden asteeseen voidaan vaikuttaa asuntosuunnittelulla. Yhteisöllisyys voidaan pitää täysin erillään asumisesta tai siihen voidaan kannustaa asuntosuunnittelun keinoin. Jotkin asumisyksiköt voivat perustua yhteisöllisyydelle, ja tällöin asukkaiden on oltava sitoutuneita yhteisöllisyyteen elämäntapana. Yhteisöllistä elämäntapaa tukevat mm. yhteisruokailut. Joillekin ihmisille yhteisöllinen elämäntapa ei sovi tai he haluavat asua ympäristössä, missä yhteisölliseen toimintaan osallistuminen ei ole välttämätöntä, mutta mahdollista.

5 ASUNNON MUUNNELTAVUUS JA JOUSTAVUUS

Elämäntilanteiden muuttuessa asunnolta vaaditaan joustavuutta, jos ei haluta vaihtaa asuntoa. Muunneltavuudelle ja joustavuudelle on erityyppisiä keinoja. Joustavuutta voidaan tarkastella pelkästään asunnon sisällä, jolloin pääpaino on tilojen monikäyttöisyydellä. Pienissä asunnoissa asuntojen sisäinen joustavuus on yleensä vähäistä. Joustavuutta voidaan tarkastella myös asunnon ulkopuolella. Asuntoon voi olla mahdollista lisätä ulkopuolisia osia kuten kuisti, viherhuone, vaja. Asunto voi myös olla avuttava siihen liittyviin yhteistiloihin, jolloin asukas voi säädellä oman tilansa yksityisyyttä ja avoimuutta.

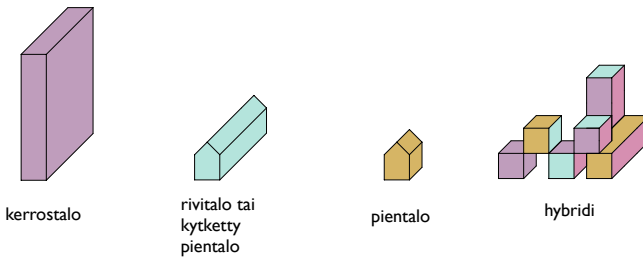
Joillekin kehitysvammaisille on tärkeää, että asunto on pysyvä ja tilat ovat strukturoituja, eli asunto on selkeästi jaettu eri tiloihin, joilla on oma luonteensa ja käyttötarkoituksensa. Näiden lisäksi muunneltavuus voi koskea mahdollisuutta yhdistää tai erottaa asuntoja. Näin voitaisi kahdesta yksiestä tehdä kaksio tai toisinpäin. Tässä diplomityössä ei ole tutkittu teknisiä mahdollisuuksia yhdistää tai erottaa viereisiä asuinhuoneistoja. Ajatus, jossa asunnon tulisi muuttua elämänkaaren mukaan ja mahdollistaa asuminen samassa asunnossa koko elämän, ei välttämättä vastaa ihmisten toiveisiin ja tarpeisiin. Asumi-

nen koostuu monesta muustakin asiasta kuin vain omasta asunnosta. On tavallista, että elämänsä aikana voi asua monenlaisissa ympäristöissä. Jossain elämänvaiheessa keskustakaksio on hyvä, jossain toisessa vaiheessa omakotitalo väljemmällä alueella, jossain elämänvaiheessa oma perhe on riittävä yhteisö, jossain toisessa kaipa laajempaa yhteisöä ympärilleen.

Asuntojen rahoitusjärjestelmän ja kehitysvammaisten eläkejärjestelmän vuoksi kehitysvammaisten asunnot on oltava kustannuksiltaan kohtuullisia. Tämä tuo rajoituksia asuntojen kokoon. Loft tyyppiset asuntoratkaisut pienissä asunnoissa, ovat toisaalta toimivia, mutta toisaalta eivät kuitenkaan anna asukkaalle kovin paljoa liikkumavaraa kiinteiden osien kuten kylpyhuoneen ja keittiön viedessä joka tapauksessa suuren osan asunnon pinta-alasta.

6 TALOTYYPPI

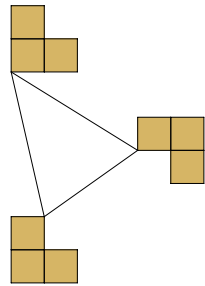
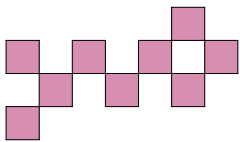

Talotyyppikäsitteistössä on vakiintunut jako omakotitaloihin, rivitaloihin ja kerrostaloihin. Näiden välimaastossa on kuitenkin monenlaisia vaihtoehtoja kytketyistä pientaloista, luhtitaloista ja kaupunkirivitaloista, kerroksittain muodostuviin hybridirakennuksiin ja asunnoista sekä palveluista koostuviin monimuotoisiin kudelmiin. Muutujaryhmänä talotyypit antavat viitteen talotyypin mittakaavasta.

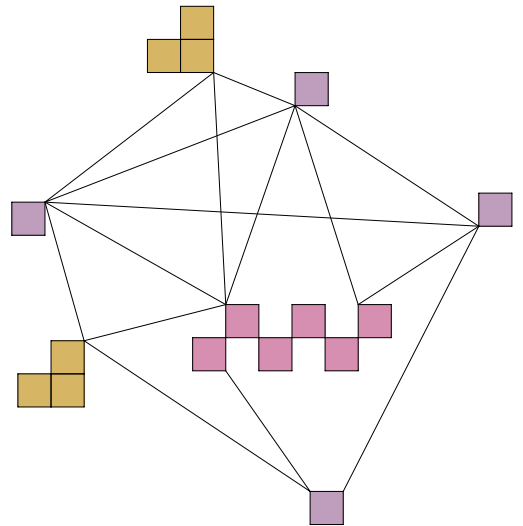
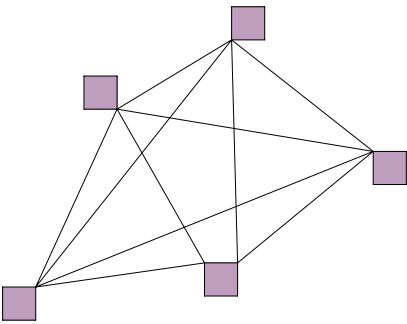
7 KAUPUNKIRAKENNE

Asunnon sijainti kaupunkirakenteessa vaikuttaa paitsi näkymiin myös vapaa-ajan viettoon ja työntekoon, sekä elämäntapaan ja tyyliin. Suomessa hyvin pieni osa ihmisistä asuu tiiviissä kaupunkirakenteessa. Yleisempää on lähiöasuminen, pientaloasuminen tai haja-asutusalueilla asuminen. Kaupunkikeskustat näyttäytyvät kuitenkin palveluntarjonnan ja saavutettavuuden vuoksi hyvin sopivilta asuinalueilta monille kehitysvammaisille. Etenkin nuoret aikuiset suosivat kaupunkiasumista. Paikkakunnilla pitäisi olla tarjolla monen tyyppisiä asuinalueita kehitysvammaisten asumiselle.

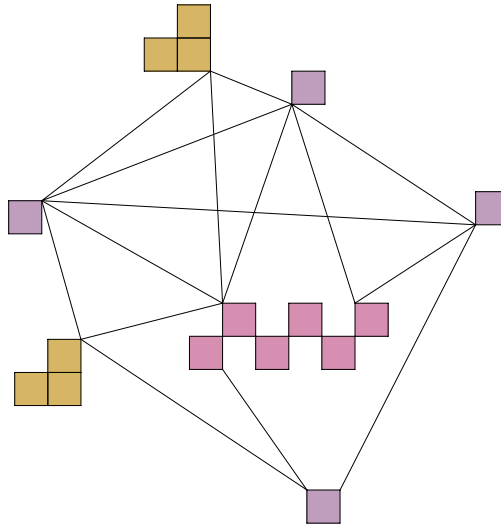
5. ASUMISKONSEPTIT ASUNTOVERKOSTOSSA

Valitsin tarkastelun kohteeksi kolme asumiskonseptia; asunto, ryhmä ja yhteisö. Näiden yhdistelmistä ja variaatioista on mahdollista kehittää lukuisia muitakin asumiskonsepteja suunnittelupaikasta ja tavoitteista riippuen. Asumiskonsepteilla on yhtymäkohtia olemassa oleviin asumisratkaisuihin kuten tukiasuntoihin, ryhmäkoteihin ja asuntoryhmiin. Asumiskonseptien taustalla on Arjen keskiössä -hankkeen keskeinen ajatus luoda asuntoverkostoja, jotka koostuvat asumisen lisäksi lähiyhteisön palveluista, yksilöllisestä tuesta, työpaikoista ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksista. Lähtökohtana on suunnittelun keinoin tutkia miten asumiskonseptit toimivat osana asuntoverkostoja.

Esitetystä asumiskonsepteista on mahdollista ja toivottavaa varioida ja yhdistellä erilaisia kunkin alueen tarpeita vastaavia yhdistelmiä. Tavoitteena on kuitenkin välttää kehitysvammaisten asuntoklustereita, erossa muusta kaupunkirakenteesta. Asumiskonseptit ovat typologioita, joiden avulla erilaisia ratkaisumalleja voidaan kuvata viranomaisnäkökulmasta. Asumiskonseptit eivät kuitenkaan ohjaa tietynlaiseen rakennustyyppiin tai asumismuotoon vaan ne kertovat asunnon asemasta asuntoverkostossa ja suhteesta muihin asuntoverkoston kehitysvammaisiin sekä palveluntuottajaan.

KAAVIO ASUNTOVERKOSTOSTA

5.1 Asuntoverkostoajattelu

Asuntoverkostossa⁷¹ erilliset asunnot, ryhmät ja yhteisöt ovat osa lähiyhteisön asuntoverkosta, joka koostuu paitsi asunnoista myös lähialueen palveluista ja yksilöllisestä tuesta ja avusta. Verkoston muodostumisen edellytyksenä on että kehitysvammaisille osoitettuja tuettuja asuntoja on sopiva määrä tietynkokoisella alueella. Arjen keskiössä hankkeen kuntatyöpajoissa kehitysvammaiset ovat ideoineet lähiyhteisöjään asumisen, työnteon, vapaa-ajan ja palvelujen näkökulmista. Lähialueen palvelut kuten kauppa, posti ja pankki tulee olla saavutettavia ja ympäristön esteetöntä. Lähialueella tulee lisäksi olla kehitysvammaisten ohjattuun päivätoimintaan soveltuvia paikkoja, mutta on suotavaa, että paikkoja ei ole eriytetty vain kehitysvammaisten tai muiden erityisryhmien käyttöön. Tällaisia paikkoja voivat olla esimerkiksi uimahalli, kuntokeskus, työväenopisto, musiikkisali ja kirjasto.

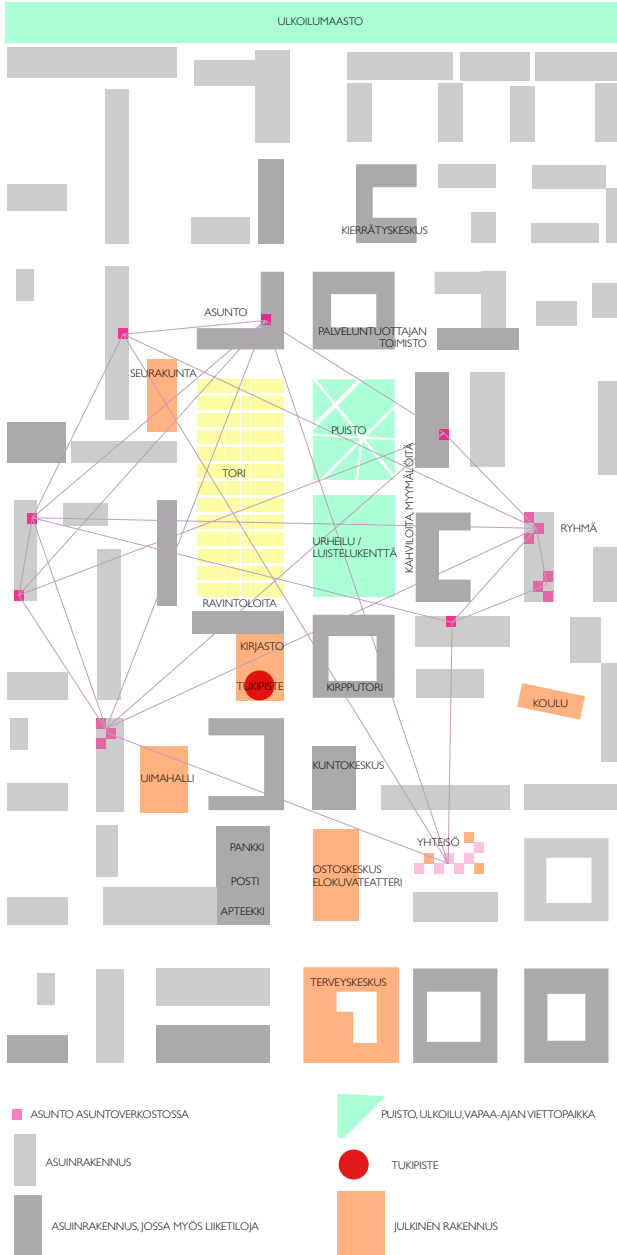
Työnteon mahdollisuudet tulee ottaa huomioon asuntoverkostoja suunniteltaessa. Nykyisellään kehitysvammaisten työssäkäynti on hyvin vähäistä ja suurin osa työssäkävivistä ei ole palkkasuhteessa työnantajaan vaan saa työstä korvauksena työosuusrahaa. Työttömyyden aiheuttama köyhyys on hyvin yleistä kehitysvammaisilla. Työllisyyden lisääminen mahdollistaisi kehitysvammaisille paremmat mahdollisuudet olla täysivaltaisia yhteisön jäseniä.

Asuntoverkostossa tärkeässä osassa on tukipiste, josta kehitysvammaiset voisivat hakea apua arjen pulmissa. Asumisyksikön asemesta tukipiste voisi sijaita esimerkiksi kirjaston tai muun helposti saavutettavan paikan yhteydessä. Palvelun tarjoajan rooli asuntoverkostoajattelussa eroaa radikaalisti totutusta. Tuen ja avun tarjoajien pysyvät työpaikat siirtyvät ihmisten erillisiin kohteihin, joissa tuki ja apu annetaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Henkilökohtaisten avustajien määrän tulisi olla riittävä, jotta ihmiset todella pystyvät elämään haluamallaan tavalla. Asuntoverkoston asukkaat voivat toimia myös toisilleen vertaistukena.

Kartoitettaessa kehitysvammaisten tulevaisuuden asuinympäristöjä, tulisi mahdollisille asuinalueille tehdä analyysi niiden vahvuuksista ja mahdollisuuksista sekä myöskin puutteista ja tulevaisuuden uhista. Tässä analyysivaiheessa kehitysvammaisten panos on erityisen hyödyllistä. Arjen keskiössä -hankkeen kuntatyöpajoissa kehitysvammaiset ihmiset ovat itse saaneet kertoa kunkin alueen tärkeät paikat, mitä tärkeää alueelta puuttuu tai mitkä seikat aiheuttavat esteellisyyttä. Useassa ryhmässä eri paikkakunnilla palveluiden saavutettavuus, hyvät liikenneyhteydet sekä työnteon ja harrastamisen mahdollisuudet ovat olleet tärkeitä kehitysvammaisten mielestä. He ovat

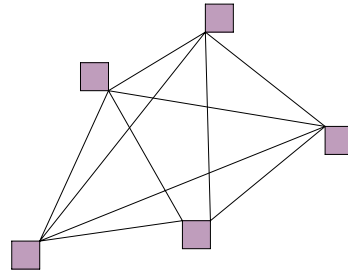
71 Hintsala & Mietola 2013

osanneet kertoa tarkasti paikat, joissa liikkuminen tai asioiminen on hankalaa tai jos alueelta on huonot liikenneyhteudet esimerkiksi kirjastoon tai muuhun tärkeään paikkaan.

5. KAAVIO ASUNTOVERKOSTOSTA KAUPUNKIRAKENTEESSA.

5.2 Asunto

KAAVIO ASUNTO- KONSEPTISTA

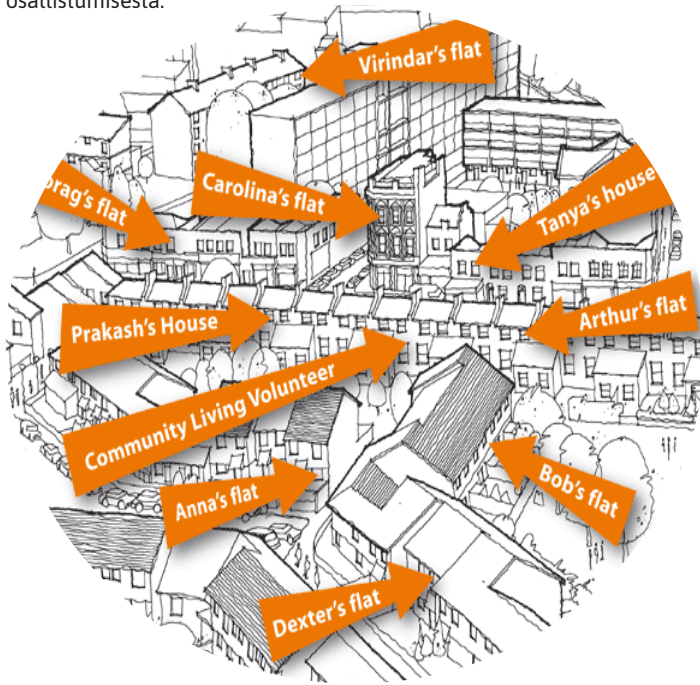
Erillisiä asuntoja on mahdollista toteuttaa olemassa olevaan rakennuskantaan muuttamalla olemassa olevia asuntoja tuetun asumisen käyttöön. Erillisiä asuntoja voidaan toteuttaa myös uudisrakentamisessa, niin että uusiin asuintaloihin suunnitellaan ns korvamerkittyjä asuntoja tuetun asumisen käyttöön. Erillisiä kehitysvammaisille soveltuvia asuntoja tulee olla erilaisissa ympäristöissä ja typologialtaan erilaisissa taloissa, kuten kerrostaloissa, rivitaloissa tai erillistaloissa. Erillisiä asuntoja tarkastellaan korttelitasolla ja pääpaino on luoda toimiva tuettujen asuntojen verkko, joka on täysipainoinen osa lähiyhteisöä. Tässä asumiskonseptissa on taattava lähiyhteisön fyysinen valmius ottaa vastaan kehitysvammaiset ihmiset täysivaltaiseksi osaksi lähiyhteisön toimijoita. Jotta inklusio toteutuu, on ympäristön oltava saavutettavaa, kaikille avointa, niin fyysisesti kuin sosiaalisestikin. Kehitysvammaisille tuotettu tuki ja hoito annetaan heidän omien tarpeidensa mukaan heidän omista kodeistaan.

Perinteisesti ollaan ajateltu, että tuettu asuminen erillisessä asunnossa soveltuu henkilöille, jotka eivät tarvitse tukea päivittäin vaan pärjäävät suhteellisen itsenäisesti, tällöin puhutaan tukiasumisesta. Myös kattavaa tukea ja apua tarvitsevien tulisi voida valita asumismuodokseen erillinen asunto. Olemassa olevien teknisten apuvälineiden avulla mahdollisuus asumiseen erillisessä asunnossa voidaan taata yhä useammalle kehitysvammaiselle ihmiselle. Erillisiä kehitysvammaisille soveltuvia asuntoja tulee olla tarjolla monen kokoisia. Moni haluaa asua kaverin, perheenjäsenen tai puolison kanssa. Lisäksi tulee ottaa huomioon perheasuntojen tarve perheille, joissa toinen tai molemmat vanhemmista ovat kehitysvammaisia.

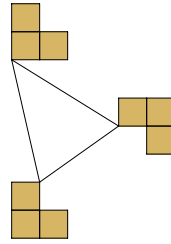
5.2.1 Aulan avainrinki1 ja Key Ring

Helsingissä vuoden 2012 lopulla aloittanut Aula työkotien Kannatusyhdistys ry:n Aulan avainrinki tuottaa tuettua asumista kehitysvammaisille. Avainringin alkuidea on Englannissa ja Walesissa toimivassa Key Ring² toiminnassa, jossa kehitysvammaiset asuvat omissa asunnoissaan ja ideana on luoda kehitysvammaisten verkostoja. Avainringissä seitsemän kehitysvammaista asukasta asuvat tavallisissa asunnoissa korkeintaan 500m säteellä toisistaan. Asukkaille on nimetty sosiaalinen isännöitsijä, joka on mukana asumisvalmennuksessa, auttaa asukkaiden tukiverkoston luomisessa, lähialueeseen tutustumisessa sekä ohjaa asukkaita järjestämään yhteistä toimintaa. Asukkailla saattaa olla myös henkilökohtaiset avustajat oman tuen tarpeen mukaan. Asukkaat ovat kuitenkin itse päävastuussa yhteisen toiminnan järjestämisestä ja siihen osallistumisesta.

6. ESIMERKKI ENGLANTILAISESTA KEY RING VERKOSTOSTA

- 1 Aulan avainrinki
- 2 Key Ring

KAAVIO RYHMÄ-KONSEPTISTA

5.3 Ryhmä

Ryhmässä kaksi tai kolme asuntoa muodostavat asuntoryhmän. Omien asuntojen lisäksi ryhmässä voi osa asuintiloista olla yhteistilaa, esimerkiksi yhteisauna. Yhteistilat eivät kuitenkaan tähtää siihen, että asukkaalle annettu tuki tai hoito annettaisiin kollektiivisesti yhteistilassa, vaan jokaisen asukkaan omien tarpeiden mukaan. Yhteistila voi toimia myös vierailijoiden nukkumatilana. Palveluntuottajan tilat eivät välttämättä ole asumisen yhteydessä.

Ryhmät tukevat pienimuotoista yhteisöllistä asumista, mutta asukkaat voivat itse säädellä yhteisöllisyytensä astetta. Ryhmät ovat myös osa alueen laajempaa asuntoverkostoa, jossa lähin tuki löytyy omasta ryhmästä. Ryhmämuotoisen asumisen etuja ovat vertaistuen saaminen läheltä, sekä joidenkin asuintilojen yhteiskäytön tuoma lisäarvo asumiseen. Ryhmiä voidaan toteuttaa monentyyppisiin taloihin ja ympäristöihin. Ryhmässä asuntojen ei tarvitse olla samankokoisia vaan jotkin asunnot voivat olla suunniteltu pariskunnille tai perheille. Nykyisellään kehitysvammaisten asuntoryhmät sekoittuvat helposti ryhmäkoteihin, niiden sijaitessa usein ryhmäkodin yhteydessä.

Henkilöille, jotka kaipaavat lähelleen vertaistukea, mutta haluavat asua yksin, ryhmäasunto on hyvä ratkaisu. Ruotsissa asuntoryhmät ovat hyvin yleisiä. Siellä kuitenkin on huomattu, että asuntojen omat keittiöt ovat jääneet hyvin vähälle käytölle, koska palveluntuottaja tarjoaa ruuan yhteistiloissa tai asukkailla ei ole käytössään tarvittavaa tukea ruuanvalmistukseen. Joissain tapauksissa asukkaalla olisi valmiudet ja halua tehdä ruoka itsenäisesti, mutta siihen ei kannusteta tai sitä ei tueta riittävästi. Joissain tapauksissa asukkaalla ei ole valmiuksia tehdä itsenäisesti ruokaa tai asukkaan turvallisuuden vuoksi keittiö joudutaan pitää lukittuna.⁷²

72 Iren Åhlund luento valta virtaa

5.3.1 Autismin kirjo suunnittelu-kilpailu 2012

Aran järjestämässä autismin kirjo suunnittelukilpailussa etsittiin uudenlaisia ratkaisuja Autismin kirjon henkilöille kolmelle erityyppiselle tontille. Useassa palkitussa ehdotuksessa asunnot oli ryhmitelty kahden tai useamman asunnon ryhmiksi. Asuntoryhmissä asukkailla on omien asuinhuoneistojensa lisäksi kahden tai useamman asunnon yhteisiä tiloja asuntojensa yhteydessä.

Kilpailutoissa on otettu huomioon autismin kirjon henkilöiden monia erityispiirteitä, mm. aistilyherkkyys ja mahdolliset vaikeudet sosiaalisissa tilanteissa. Vaikka kilpailussa tehtävänä oli suunnitella asuntoja autismin kirjon henkilöille kilpailun voittajatyöt "Koto", "Piiri" ja "Epsilon" ovat hyviä esimerkkejä asuntoryhmien suunnittelusta yleisemminkin.

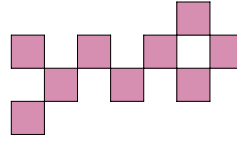
7. LASSILA HIRVILAMMI ARKKITEHDIT VOITTAJATYÖ "KOTO"

8. AVANTO ARKKITEHTIEN VOITTAJATYÖ "PIIRI"

9. ARKKITEHTITOIMISTO HARRIS- KJISIK VOITTAJATYÖ "EPSILON"

KAAVIO YHTEISÖ-KONSEPTISTA

5.4 Yhteisö

Yhteisöasuminen on laaja käsite ja yhteisöllisyys asumisessa voi ilmetä eri tavoin ja merkitä asukkaille eri asioita. Kirjassaan Askeleita kohti yhteisöasumista Helamaa ja Pylvänen määrittelevät yhteisöasumisen asumisen tapana, jossa on seuraavia ominaisuuksia : yhteistoiminta, yhteistilat ja yhteisöllinen organisaatio. Lisäksi voidaan puhua yhteisöllisestä asumisesta, jossa asuminen yhteydessä on esimerkiksi tavallista enemmän yhteistiloja, mutta yhteisöllisyys ei ole samalla tavalla tavoitteellista ja asukasta velvoittavaa kuin yhteisöasumisessa. Helamaa ja Pylvänen esittävät, että yhteisöasumisella voidaan saavuttaa kansalaisten omatoimisuuden lisääntymistä, erityisryhmien integrointia osaksi tavanomaista asumista, yhteisöllisyyden ja yhteistoiminnallisuuden lisääntymistä, paikallisten tukiverkkojen rakentumista ja niiden vaikutusta syrjäytymisen ehkäisyssä, ja ekologisesti kestävämpiä elämäntapoja.⁷³

Vaikka kehitysvammaisuus sinänsä ei vaadi, että ihminen asuu ryhmämuotoisesti muiden kehitysvammaisten kanssa, voi asumisyhteisö olla hyvinkin mielekäs esimerkiksi nuorille aikuisille, ikääntyville ihmisille tai ihmisille, joilla ei ole perhettä tai muuta tukiverkkoa. Nykyinen ryhmäkoti malli esitetään usein yhteisöllisenä asumismuotona, mutta harvoin asuminen ryhmäkotimallisessa palvelutalossa voidaan nähdä yhteisöasumisena. Palvelutalojen laitosmaisesti piirteet ja asukkaiden itsemäärämisoikeuden puute asumisyksiköissä eivät tue yhteisöllistä elämäntapaa.

Yhteisö on yhteisöllinen asumismalli, jossa tuki ja apu ovat lähellä. Erotuksena perinteiseen ryhmäkotiin, yhteisössä ideana on, että jos asukkaat tarvitsevat ympärivuorokautista tukea, osa henkilökunnasta asuu yhteisössä. Jos henkilökunnan asuminen yhteisössä ei ole mahdollista, yhteisö pitäisi kuitenkin nähdä ensisijaisesti asukkaiden kotina, jossa työntekijät vierailevat, ei työntekijän työpaikkana, jossa asukkaat ovat vain asiakkaita.

Tavoitellusta yhteisöllisyysasteesta riippuen yhteisöasunnossa voi olla paljon yhteistiloja tai vain vähän yhteistiloja. Asukkaiden intimitettiin suojaamiseksi jokaisella asukkaalla on oltava vähintään oma riittävän kokoinen huone ja henkilökohtainen wc. Keittiö voi kuitenkin olla yhteinen, jos tarkoitus on valmistaa ruoka ja syödä yhteisesti. Talotyypistä riippuen asuntoihin on omat sisäänkäynnit joko suoraan ulkoa tai tuulikaapista. Oman eteisen merkitys on

⁷³ Helamaa & Pylvänen. 2012. 20-25.

noussut esille myös Arjen keskiössä kuntatyöpajoissa. Asuntojen määrä yhdessä yhteisössä on yhteydessä suunnittelupaikkakunnan kokoon. Ei ole toivottavaa, että yhteisöasuminen on alueen ainoa asumisvaihtoehto kehitysvammaisille. Yhteisöasumista voi myös kehittää suuntaan, jossa yhteisöissä asuu ihmisiä kehitysvammasta riippumatta.

Perinteisestä ryhmäkodista yhteisöasumisyksikkö eroaa yhteisöllisyyden laadun osalta. Yhteisöllisestä asumisyksiköstä puuttuu ryhmäkodeille ominaiset laitosmaiset piirteet, kuten palveluntarjoajan määrittelemä päivärhythmi. Asukkaat luovat yhteisön pelisäännöt itse, kuitenkin niin, että yksikään asukas ei luovu itsemääräämisoikeudestaan. Yhteistilat tuovat lisäarvoa asumiseen ja mahdollistavat asumisen yhteyteen tiloja, joita ei olisi mahdollista rakentaa jokaiseen asuntoon erikseen. Esimerkiksi karaokehuone, kotiteatteri, pesutupa. Asukkaat voivat itse päättää näiden yhteistilojen käyttötarkoituksen omien toiveidensa ja tarpeidensa mukaan. Pientalomittakaavaisen asumisen yhteyteen on mahdollista liittää pienimuotoista viljelyä ja puutarhanhoitoa.

Arkkitehtuuriltaan yhteisöasumisyksikkö voi olla melkein mitä vain. Nykyisten asumisyksikköjen kohdalla puhutaan usein kodinomaisuudesta. Kehitysvammaisille asumisyksiköt ovat kuitenkin aitoja koteja, eivätkä vain jotain kodinomaista. Kodikkuus on kiinni jokaisen ihmisen omista henkilökohtaisista mieltymyksistä. Kehitysvammaisilla kuten muillakin ihmisillä on erilaisia käsitelmiä siitä, miltä koti näyttää. Jollekin se on punainen tupa metsän reunalla, jollekin tavallinen asunto kerrostalossa ja jollekin pelkistetty lasikuutio meren rannalla. Arkkitehtien tehtävä onkin luoda puitteet, joiden sisällä asukkaat voivat luoda kodin. Joitakin laitosmaisuuteen viittaavia piirteitä on kuitenkin hyvä välttää suunnittelussa alusta asti. Arkkitehtuurin lähtökohtana tulisi ensisijaisesti olla asukkaiden näkökulma palveluntarjoajan näkökulman sijaan. Palveluntarjoajan tilojen korostaminen ulkoarkkitehtuurilla viittaa heti laitosmaisuuteen. Asuntojen sijoitus säteittäisten käytävien varrelle on myöskin jääne laitosarkkitehtuurista. Tilojen kaluste ja materiaalivalinnoilla on hyvin suuri merkitys. Esimerkiksi vähän käytetty puulattia on varteenotettava vaihtoehto muovimaton sijaan.⁷⁴ Huomiota tulisi kiinnittää myös keittiöiden ja kylpyhuoneiden kalusteiden esteettisyyteen toiminnallisuuden lisäksi.

Asuntojen laatusuosituksen huomioiminen yhteisöasumiskonseptissa voi olla osittain ristiriitaista. Usein laatusuosituksissa asetetaan jokin minimi, josta lopulta muotoutuu standardi. Asumisen yhteisöllisyyteen saattaa vaikuttaa negatiivisesti liian standardoidut tilamitoitukset. Ajattelen, että henkilökohtainen tilantarve saattaa myös olla pienempi kuin laatusuosituksissa esitetty minimi 25-35 m², jos asumisen pääpaino on yhteisessä toiminnassa.

5.4.1 T a p o l a n k y l ä y h t e i s ö

Kansainvälinen Camphill- liike on jo vuosikymmeniä perustanut asumisyhteisöjä kehitysvammaisille. Liikkeen taustalla on antroposofinen maailmankuva ja Camphill yhteisöt ovat perinteisesti sijainneet maaseudulla. Hoito- ja muu henkilökunta Camphill- yhteisöissä ovat enemmän kuin vain työntekijöitä. He ovat osa yhteisöä ja asuminen sekä työskentely yhteisössä on osa heidän elämäntapaansa. Nykyään yhteisöjä on perustettu myös kaupunkeihin. Tapolan kyläyhteisö⁷⁵ Orimattilassa on osa Camphill- liikettä. Tapola on pieni maatiila, jossa kasvatetaan kasviksia, hedelmiä ja yrtejä. Lisäksi tilalla on kanoja, lampaita ja lehmiä. Tilalla on seitsemän asuinrakennusta, joissa asuu yhteensä n. neljäkymmentä kehitysvammaista. Rakennukset ovat suurimmaksi osaksi tavallisia omakotitaloja, joita on vuosien saatossa remontoitu paremmin käyttötarkoitustaan vastaaviksi. Lisäksi alueelle on rakennettu palvelutalo ikääntyville kehitysvammaisille. Kehitysvammaisten kyläläisten lisäksi Tapolassa asuu n. 30 työntekijää perheineen. Osa työntekijöistä on vapaaehtoisia ja henkilökunta on hyvin kansainvälistä.

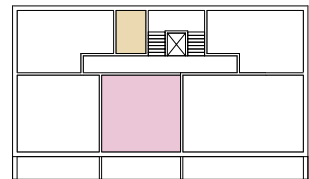
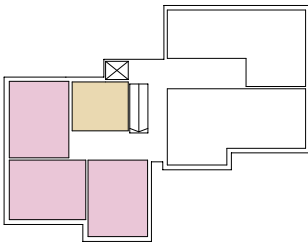
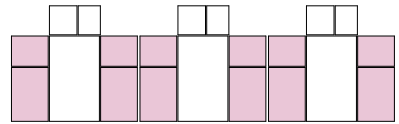
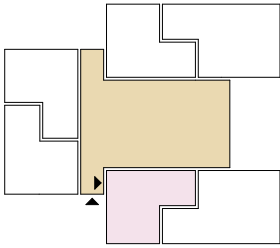
Asukkaat asuvat omakotitaloissa n. kuuden hengen ryhmissä. Jokaisessa talossa asuu lisäksi ainakin yksi henkilökunnan jäsen perheensä kanssa. Asuin-tilat eivät täytä nykyisiä laatusuosituksia tilamitoituksen puolesta. Asuminen taloissa poikkeaa kuitenkin hyvin radikaalisti totutusta palvelutalomallista, joten tilamitoitus ei ole ongelma. Yhdessä talossa asuvat ovat rinnastettavissa perheeseen. Jokaisella on oma huone, jonka voi sisustaa haluamallaan tavalla. Tämän lisäksi taloissa on yhteiskäytössä keittiö, olohuone, eteinen, kodinhoitotilat ja saniteettitilat. Haastateltaessa kyläläisiä henkilökunta kaipasi osassa taloista isompia kodinhoito ja keittiötiloja. Nykymääräysten mukaiset huonekoot varustettuna omalla kylpyhuoneella ja keittiöllä nähtiin kuitenkin turhan isoina ja laitosmaisina. Jokaisen asukkaan oma kylpyhuone nähtiin mahdollittoman paljon lisätöitä teettävänä. Asukkaiden omia keittiötä pidettiin myös turhina, koska ruoka tehdään pääsääntöisesti yhdessä ja asukkaat voivat käyttää yhteistä keittiötä vapaasti. Ihanteellisena ryhmäkokona yhtä taloa kohti pidettiin 3-6 kehitysvammaista asukasta.

Tapolassa asukkaat työskentelevät yhteisössä erilaisissa tehtävissä. Viljely, säilöntä ja ruuan jalostus ja eläinten hoito vievät paljon aikaa. Tapolassa tehdään itse juustoa, rahkaa, jäätelöä, myslējä ja pastaa. Lisäksi kylässä on mm. kutomo ja konepaja.

⁷⁵ Tapolan kyläyhteisö

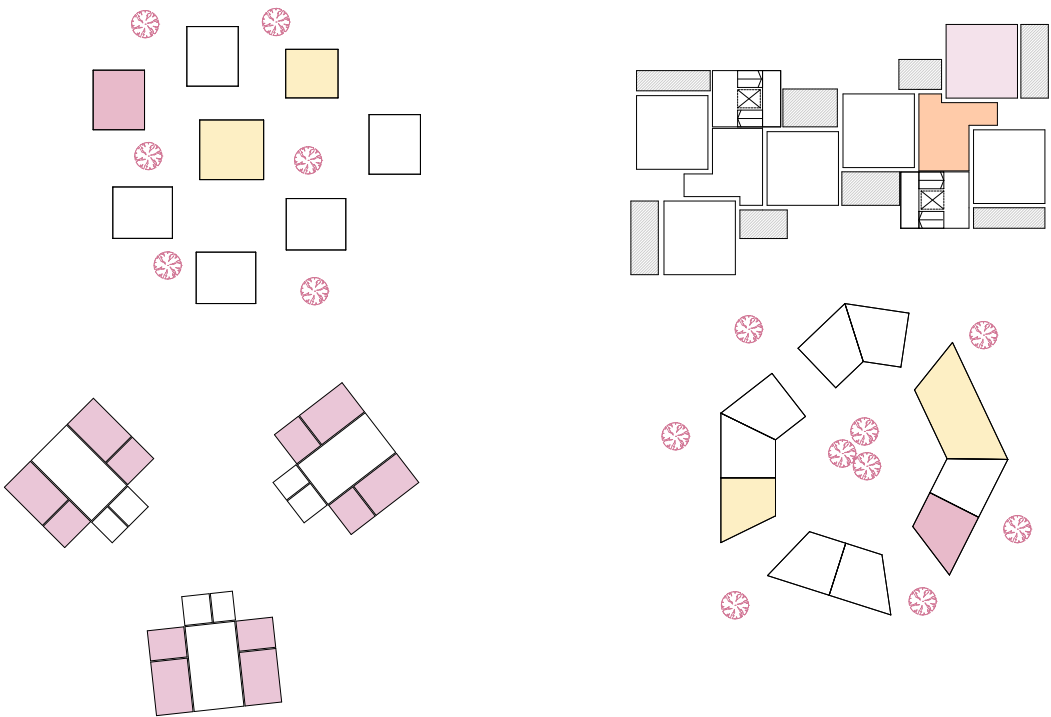

10 TAPOLAN KYLÄYHTEISÖN YMPÄRISTÖÄ

6. RATKAISUMALLEJA

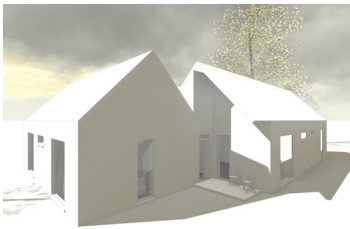
Ratkaisumalliluvussa esittelen kuusi kehittämäni ratkaisumallia; yhteisö, ryhmä, asunto, jaettu asunto, erillisten asuntojen ryhmä sekä asunnot ja ryhmät yhteisössä. Ratkaisumalleista esitän peruseriaatteet kuvien, kaavioiden ja tekstien avulla. Kustakin ratkaisumallista esitän sovelluksen esimerkkiasukkaalle, jonka tuentarve on matala, asukkaalle, jonka tuentarve on kohtalainen ja asukkaalle, jonka tuentarve on kattava.

RATKAISUMALLIT:

RATKAISUMALLI 1

RATKAISUMALLI 2

RATKAISUMALLI 3

YHTEISÖ

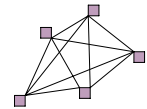
RYHMÄ

ASUNTO

JOKAISELLA RATKAISUMALLILLA ON OMA VÄRI, TUNNUSKUVA JA NIMI

ASUMISKONSEPTI:

ASUMISKONSEPTISYMBOLI KERTOO MISTÄ ASUMISKONSEPTISTA TAI ASUMISKONSEPTIEN YHDISTELMISTÄ RATKAISUMALLI ON ESIMERKKI

SOVELLUKSET:

MATALA	1 / 1	2 / 1	3 / 1
KOHTALAINEN	1 / 2	2 / 2	3 / 2
KATTAVA	1 / 3	2 / 3	3 / 3

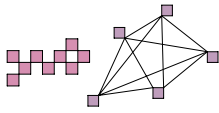
RATKAISUMALLISOVELLUKSET ON MERKITY NUMEROILLA. ENSIMMÄINEN NUMERO ILMAISEE RATKAISUMALLIN JA TOINEN SOVELLUKSEN. ESIM. RATKAISUMALLI 1 / SOVELLUS 1 ON MERKITY 1 / 1 .

SOVELLUS 1 = MATALA TUENTARVE, SOVELLUS 2 = KOHTALAINEN TUENTARVE, SOVELLUS 3 = KATTAVA TUENTARVE.

RATKAISUMALLI 4 RATKAISUMALLI 5 RATKAISUMALLI 6

JAETTU ASUNTO

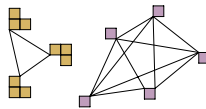
4 / 1

4 / 2

4 / 3

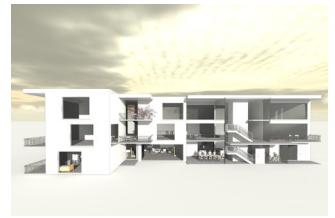
ERILLISTEN
ASUNTOJEN
RYHMÄ

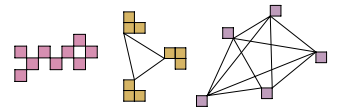
5 / 1

5 / 2

5 / 3

ASUNNOT
JA RYHMÄT
YHTEISÖSSÄ

6 / 1

6 / 2

6 / 3

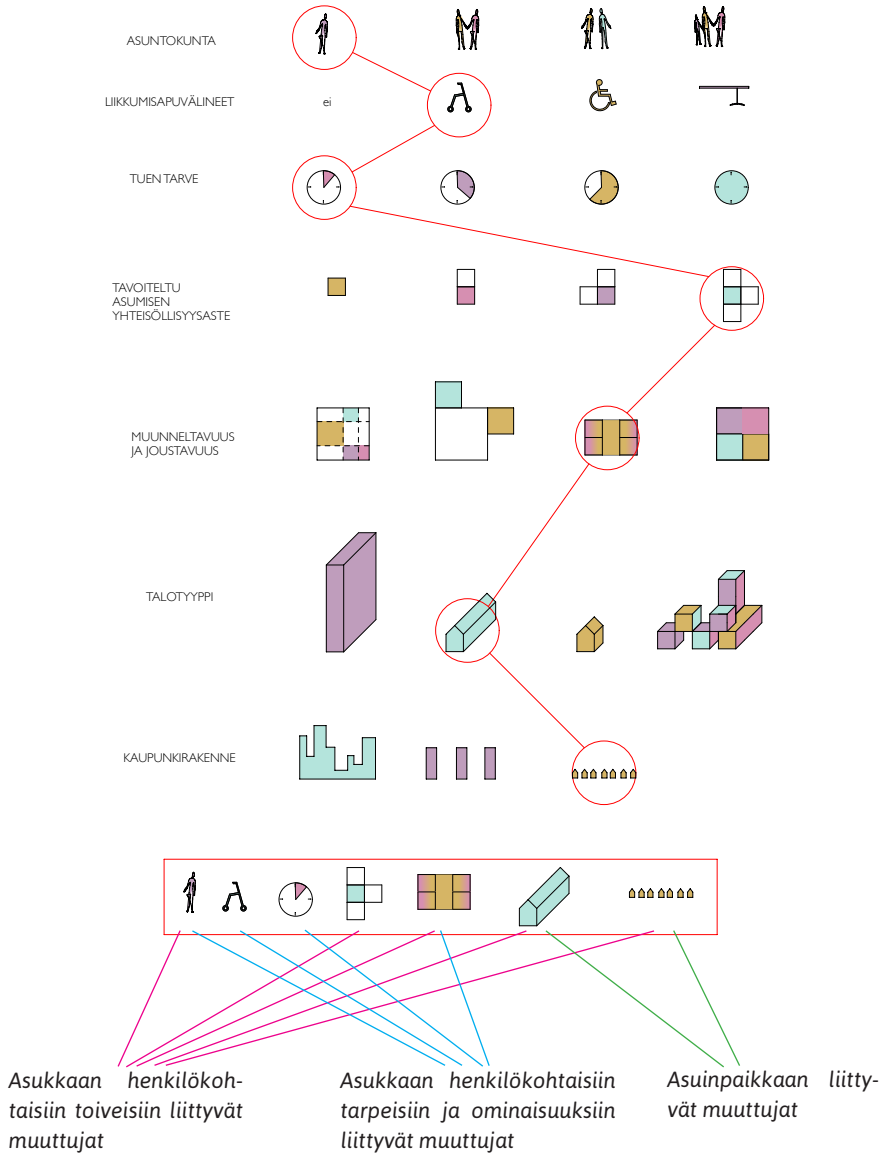
6.1 Ratkaisumallien synty

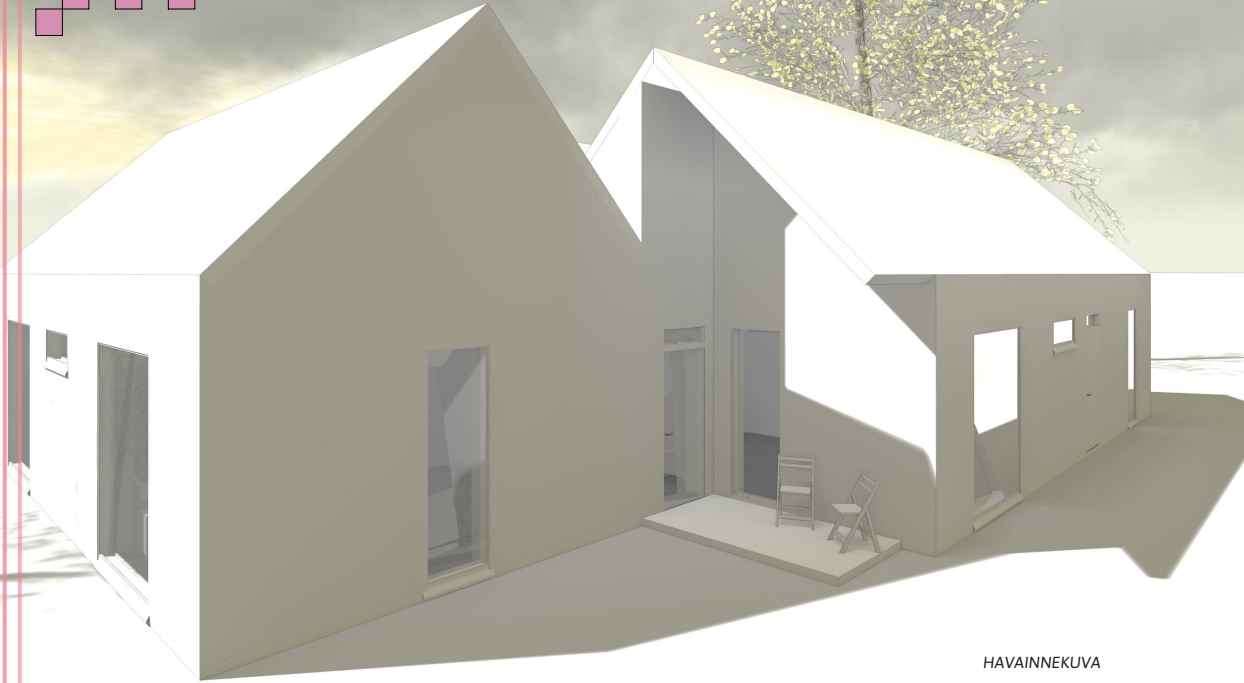
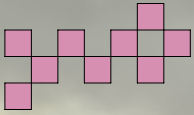
Erilaisten ratkaisumallien syntyyn ovat vaikuttaneet monet päällekkäiset ja sisäkkäiset tekijät. Toisaalta ratkaisumallien pohjalla on jokin tässä työssä esitelty asumiskonsepti tai asumiskonseptien yhdistelmä. Toisaalta kehittämäni asukasesimerkit ovat ohjanneet ratkaisumallien perussuunnittelua. Ratkaisumalleihin on vaikuttanut suuresti keskustelut tapaamieni kehitysvammaisten kanssa, ja suunnitteluprosessi pohjautuu suurelta osin intuitioon ja osittain myös sattumaan.

Mahdollisia ratkaisumalleja on lukematon määrä. Olen valinnut tähän työhön ratkaisumalleja, jotka mielestäni vastaavat tämän hetken ja tulevaisuuden tavoitteita niin asukaslähtöisyyden, joustavuuden kuin yhteisöllisyydenkin näkökulmista, kuitenkin siten, että niillä on todellisuus pohjaa myös rahoitus- ja rakennusteknisistä näkökulmista. Karkea jaottelu asukasesimerkkien erilaisten tuentarpeiden mukaan tähtää lopputulokseen, jossa monentasoista tukea tarvitseville esitetään useita vaihtoehtoja asumiseen. Jokaisesta ratkaisumallista esitän sovelluksen sekä matalaa, kohtalaista että kattavaa tukea tarvitsevalle. Elintärkeää jatkuvaa sairaalamaista tukea tarvitsevat olen jättänyt ratkaisumallisovellusten ulkopuolelle. Kehittämäni asukasesimerkit ovat täysin kuvitteellisia, mutta olen pyrkinyt niiden avulla tuomaan esiin niiden kehitysvammaisten erilaisia toiveita ja tarpeita, joita olen kohdannut diplomaattisesti tehdessäni.

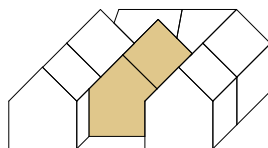
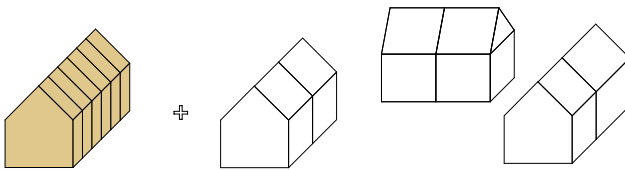
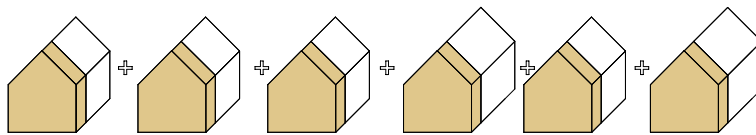
Esitän ratkaisumallit ensin yleisellä konseptitasolla kaavioiden ja ideakuvien avulla. Tämän jälkeen jokaisesta ratkaisumallista olen kehittänyt kolme ratkaisumallisovellusta kolmelle eri asukasesimerkille. Sovellusten pohjalla oleville kuvitteellisille asukasesimerkeille olen koostanut muuttujien avulla muuttujajoukot, jotka ohjaavat suunnittelua. Kullakin ratkaisumallilla on sekä pysyviä että muuttuvia muuttujia. Ratkaisumallien painotukset vaihtelevat yhteisöllisyydestä muunneltavuuteen ja joustavuuteen.

6.2 Asukasprofiilien muodostus

HAVAINNEKUVA

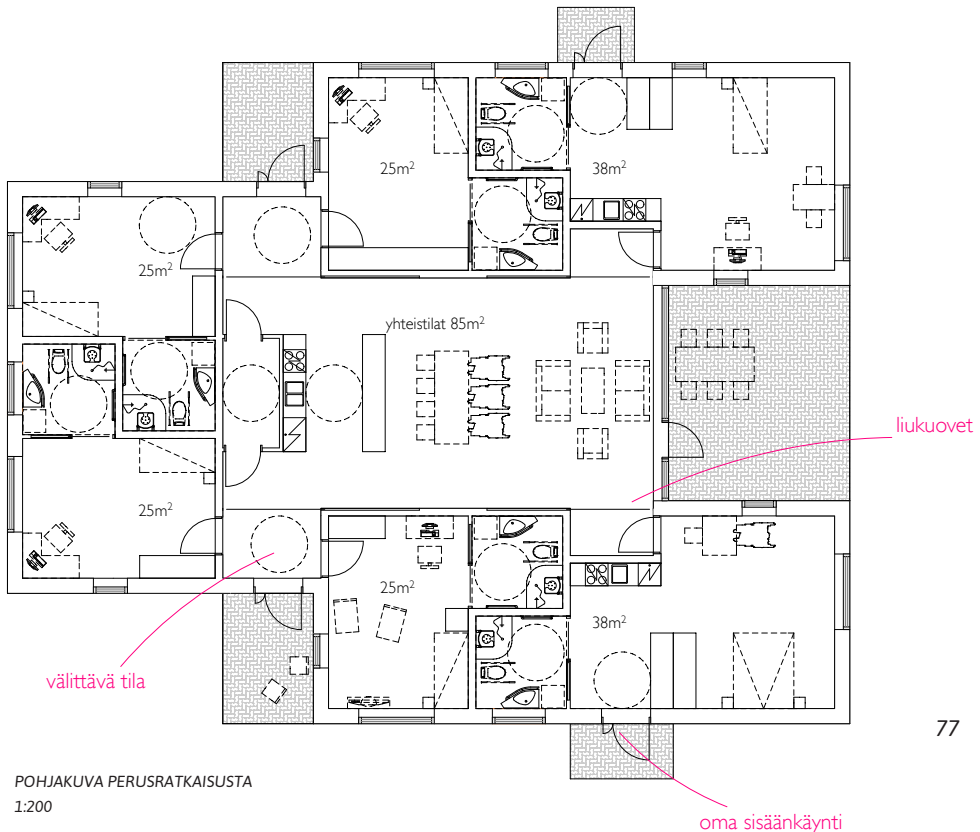

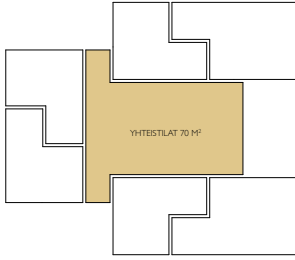
RATKAISUMALLI 1

YHTEISÖ

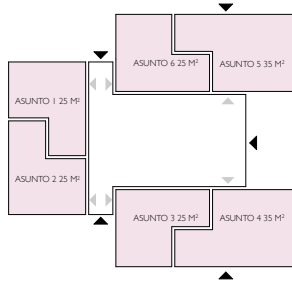
Pienimittakaavainen yhteisö on useasta pientalotyyppisestä massasta koostettu kokonaisuus, jossa erilliset asunnot on yhdistetty yhteistilan avulla. Asunnot yhteistilan ympärillä ovat kuin erillisiä taloja. Huomiota on kiinnitetty asuntojen ulkopuolella oleviin välittäviin tiloihin, joiden kautta kuljetaan joko ulos tai yhteistiloihin. Asunnot avautuvat vähintään kahteen ilmaansuuntaan. Asunnot ovat kompakteja selkeitä ja usealla tavalla kalustettavissa. Asukkaiden asunnot ovat henkilökohtaista tilaa, joka on tarkoitettu nukkumiseen, rauhoittumiseen ja hygienian hoitoon, yhteisissä tiloissa asukkaat valmistavat ruoan ja ruokailevat, sekä viettävät aikaa yhteisessä olohuoneessa ja terassilla. Variaatiot asuntojakuaman suhteen ovat yksinkertaista toteuttaa perusajatuksen pysyessä samana. Useasta pienestä 3-6 asunnon yksiköistä voi koostaa isompia asuinyhteisöjä.

Vähän tukea tarvitseville asukkaille palveluntarjoajan tilat samassa rakennuksessa eivät ole välttämättömiä vaan tarvittava tuki räätälöidään kunkin asukkaan tarpeiden mukaan siten, että palvelun tarjoaja tuo tuen asukkaiden luokse. Yksi tapa järjestää tuki tässä mallissa on perhekoti-malli, jossa tukihenkilö asuu yhdessä asunnoista. Toinen vaihtoehto on ottaa yksi asunto osittain palvelun tuottajan käyttöön ja osittain asukkaiden yhteiseksi palveluvälikäiseksi tilaksi. Tällöin siihen voi sijoittaa esimerkiksi palvelun tuottajan sosiaali- ja toimistotiloja, kodinhoitotilan tai saunan. Yhden asunnon käyttötarkoituksen muuttaminen asukkaiden tuentarpeiden muuttuessa on joustavaa ja yksinkertaista.

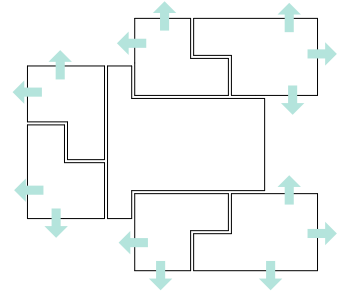

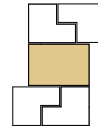
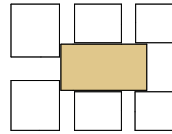
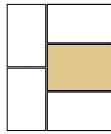
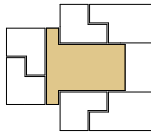
YHTEISTILA ASUNTOJEN KESKELLÄ

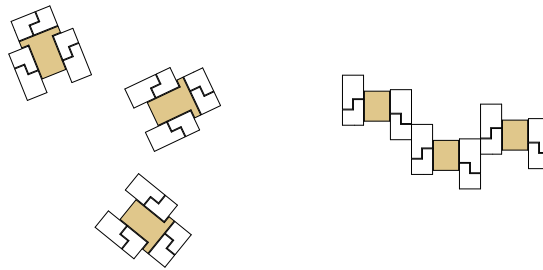
ASUNTOJEN SIIJOITTUMINEN JA SISÄÄNKÄYNNIT

ASUNTOJEN AVAUTUMINEN KAHTEN TAI KOLMEEN ILMANSUUNTAAN

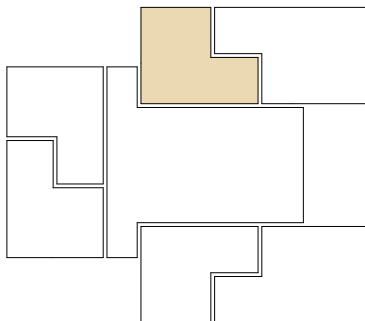
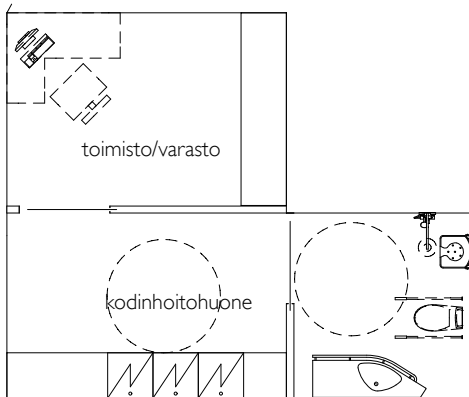
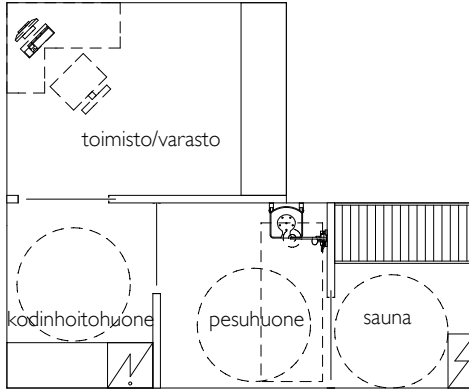
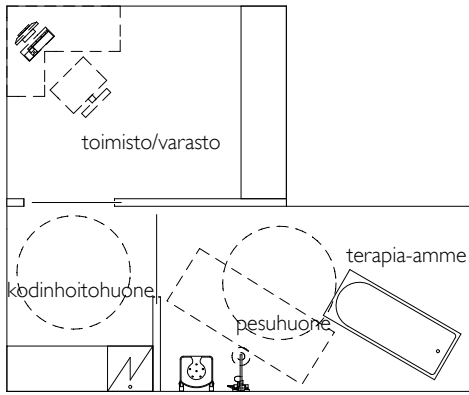
ERILAISET VARIATIOT ASUNTOJAKAUMAN SUHTEEN OVAT MAHDOLLISIA PERUSAJATUKSEN PYSYESSÄ SAMANA.

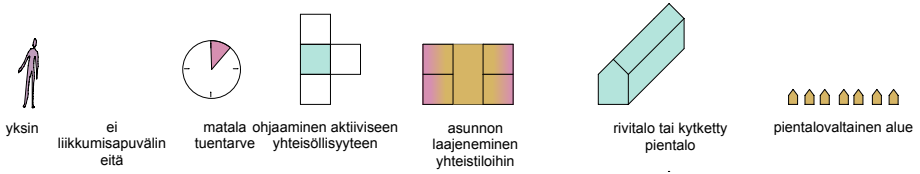
ASUINYHTEISÖT EUROOPASSA KÄSITTÄVÄT USEIN 20 - JOPA YLI 100 ASUNTOA.1 SUOMESSA TEHTYJEN LINJAUSTEN MUKAAN ASUINALUEILLA TULISI VÄLTÄÄ ERITYISRYHMIEN ASUNTOKLUSTEREITA. TOISAALTA YHTEISÖASUMISEN MAHDOLLISUUKSIA JA ETUJA EI TULISI JÄTTÄÄ HUOMIOIMATTA PYRITTÄESSÄ LAITOKSISTA KOHTI YKSILÖLLISTÄ ASUMISTA. YKSI VAIHTOEHTO ON KEHITTÄÄ HETEROGEENISIÄ YHTEISÖASUMISKONSEPTEJA, JOISSA VAIN OSA ASUKKAISTA ON KEHITYSVAMMAISIA TAI MUUTEN TARVITSEE TUKEA ASUMISEEN. TÄLLÖIN YHTEISÖSSÄ ASUISI ERILAISSIA IHMISIÄ, JOISTA OSA VOISI OLLA KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖKOHTAISIA AVUSTAJIA TAI TUKIHENKILÖITÄ.

1 Helmaa Pylvänen 2012

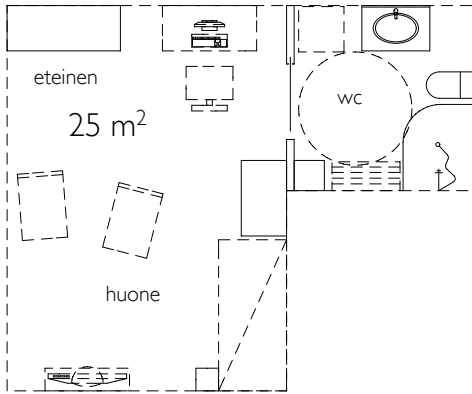

YHDEN ASUNNON MUUTTAMINEN YHTEISTILAKSI

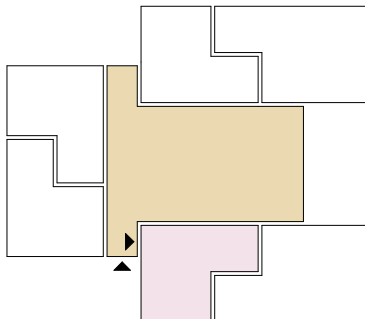

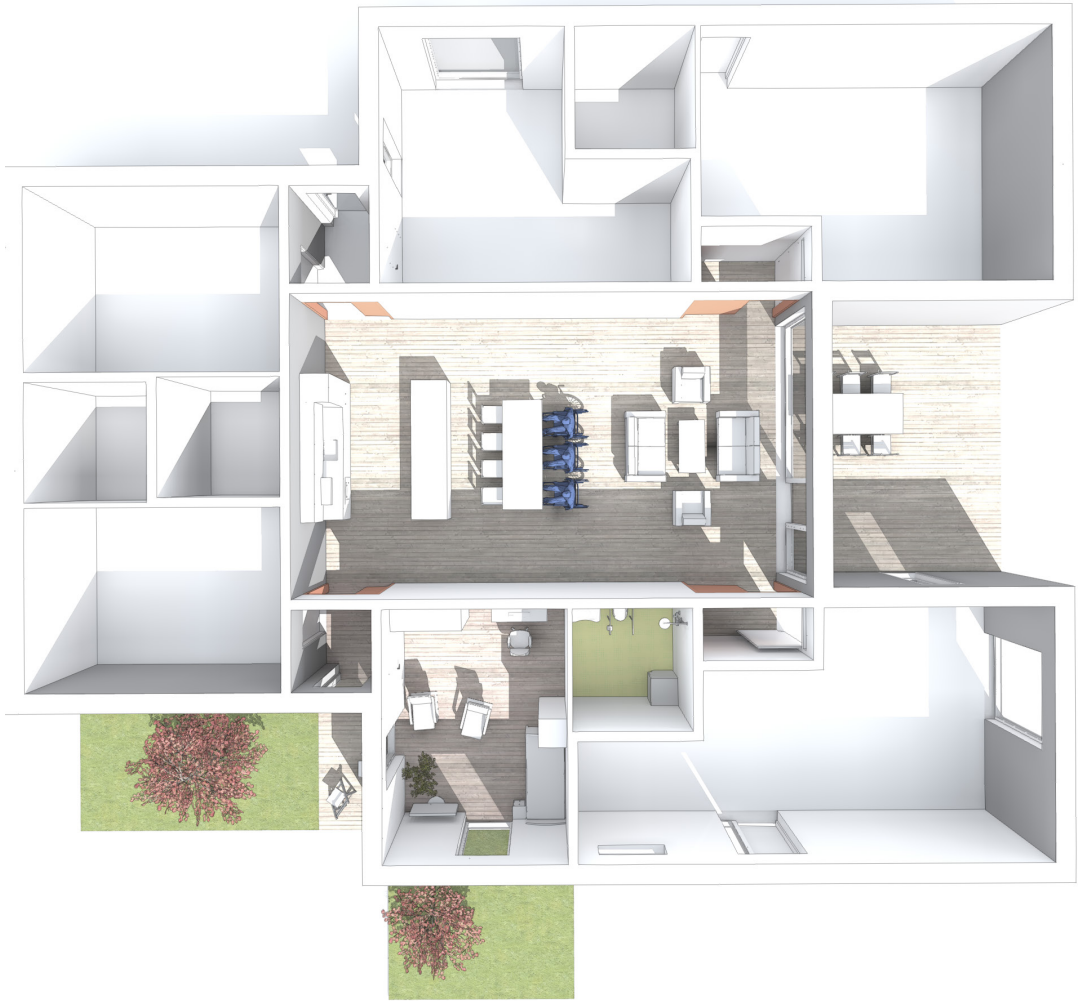
ASUKAS:

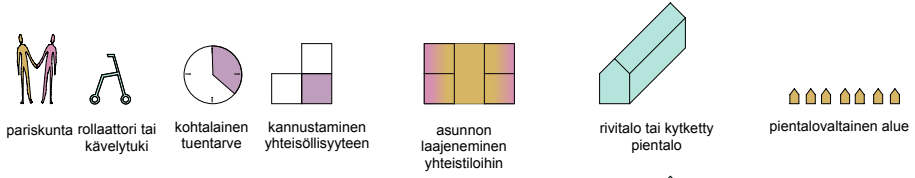
Yksin asuva keski-ikänen nainen, jolla ei ole liikumisapuvälineitä ja joka tarvitsee matalaa tukea arjessaan. Asunto osana yhteisöä antaa asukkaalle kaivattua seuraa ja vertaistukea arjessa. Pienasunto on sopivan kokoinen asukkaalle, joka mielellään viettää aikaa yhteisissä tiloissa. Oma wc ja eteinen tuovat riittävästi yksityisyyttä asumiseen. Asukkaalla on henkilökohtainen avustaja, joka käy asukkaan luona muutaman kerran viikossa. Yllättävien tulentarpeiden tulla asukas voi soittaa avustajalleen tai hakea tukea asuntoverkoston tukipisteestä. Yhteisössä yhteisten tilojen ylläpito on asukkaiden vastuulla. Jokainen lisäksi huolehtii omasta asunnostaan ja pyykinhuollostaan. Asukkaat valmistavat kukin vuorollaan ruuan ja he ruokailevat yhdessä päivittäin. Asukkaalla on omassa huoneessaan kahvinkeitin, sillä aamukahvinsa hän juo mielellään omassa rauhassa. Asunto sijaitsee lähiökeskuksen tuntumassa rivitaloalueella. Talo on osa neljän talon taloyhtiötä. Muissa yhtiön taloissa asuu myös muita kuin kehitysvammaisia asukkaita.

ASUNTOPOHJA 1:100

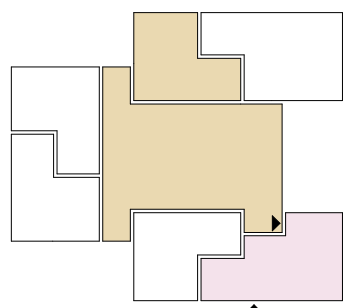
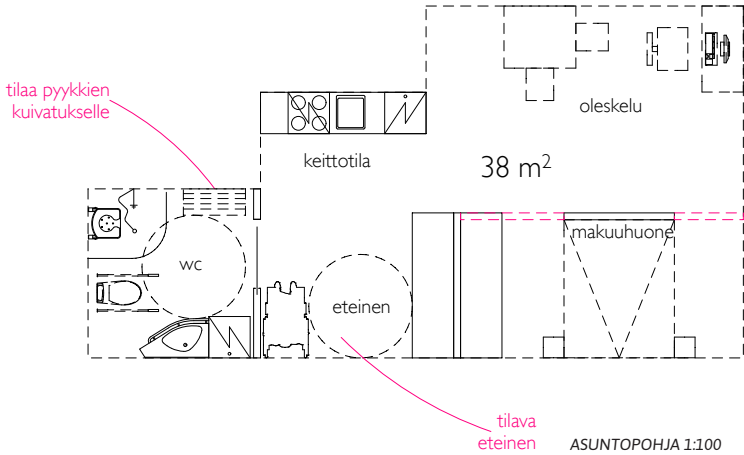

ASUKKAAT:

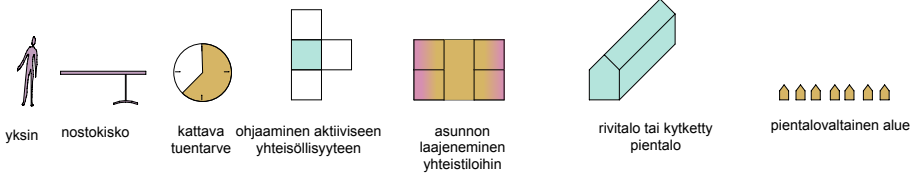
Pariskunta, joista toisella on käytössään rollaattori. Asukkaat tarvitsevat kohtalaista tukea arjessa. Toiveena heillä on yhteisöllinen asumismuoto, jossa osa arjen toimista tehdään yhdessä muiden asukkaiden kanssa. Kaipaavat sen lisäksi riittävästi omaa tilaa ja yksityisyyttä. Luonnon läheisyys ja pienimitakaavaisuus asuinalueella on tärkeää.

Asunto on osa yhteisöä, mutta toimii kuitenkin täysin itsenäisenä asuntona, sillä se on varusteltu keittiöllä ja omalla sisäänkäynnillä, jonka edessä on pieni yksityinen piha-alue. Asukkaat tarvitsevat kuitenkin tukea päivittäin ja ajoittain myös yöaikaan, kuten muutkin yhteisön asukkaat. Tämän vuoksi yhteisössä on huone työntekijälle, sekä pieni kodinhoitotila, jossa voi pestä isomman määrän pyykkiä kerrallaan. Yhteinen sauna tuo lisäarvoa asumiseen ja pariskunnalla onkin oma saunavuoro kaksi kertaa viikossa. Pariskunta osallistuu yleensä yhteisruokailuun, mutta välipalat ja iltapalan he syövät omissa asunnossaan.

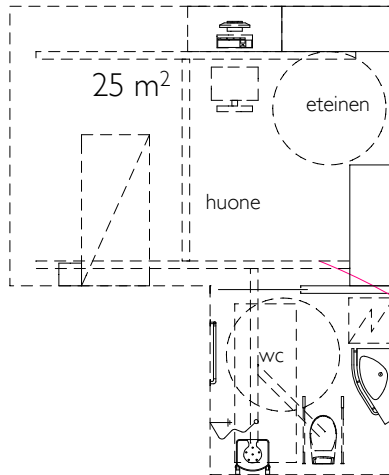
HAVAINNEKUVA POHJASTA

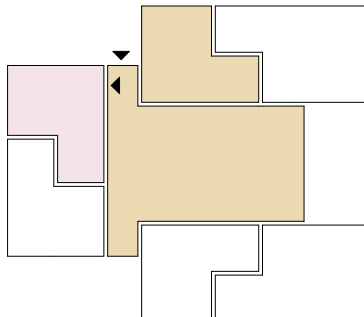
ASUKAS:

Yksin asuva nuori mies, jonka tuen tarve on kattava. Aika-ajoin hänen toimintakykynsä on niin huono, että hän tarvitsee kaksi avustajaa ja nostokiskon liikkumiseen. Hän ulkoilee mielellään rauhallisella ja turvallisella asuinalueella.

Asunnossa ei ole tarvetta keittiölle, sillä asukkaalla ei ole valmiuksia tehdä itse ruokaa, lisäksi useimmiten hän kaipaa ihmisiä ympärilleen. Joskus kuitenkin hänelle tuodaan ruoka omaan huoneeseen. Asunnon kylpyhuone on riittävän suuri, jotta siellä mahtuu käyttämään pesupaareja. Lisäksi yhteistiloissa on kylpyhuone, joka on varustettu erityisellä terapia-ammeella. Pyykkihuolto hoidetaan pääosin asukkaiden omilla pyykinpesukoneilla, mutta isommat pyykkit ovat mahdollista pestä myös yhteisessä kodinhoituhuoneessa.

ASUNTOPOHJA 1:100

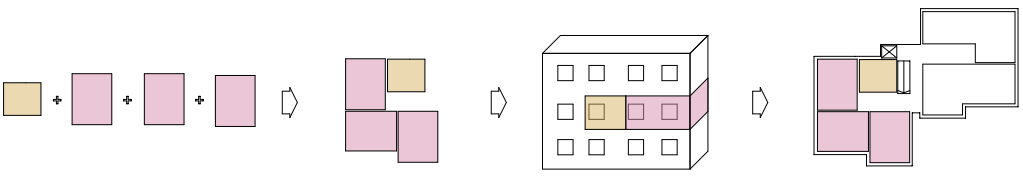
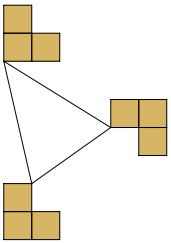
SIJAINTI YHTEISÖSSÄ

HAVAINNEKUVA POHJASTA

HAVAINNEKUVA

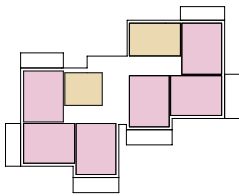
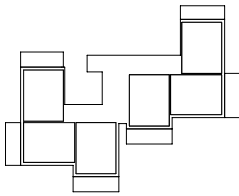
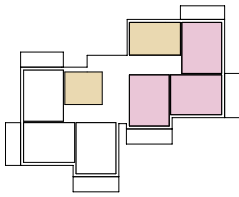
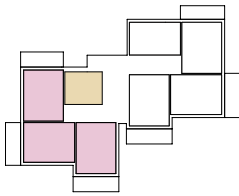

KAAVIO RYHMÄN, JOSSA KOLME ASUNTOA JA YHTEISTILA, SJOITTUMISESTA TAVALLISEEN KERROSTALOON

RATKAISUMALLI 2

RYHMÄ PIENKERROSTALOSSA

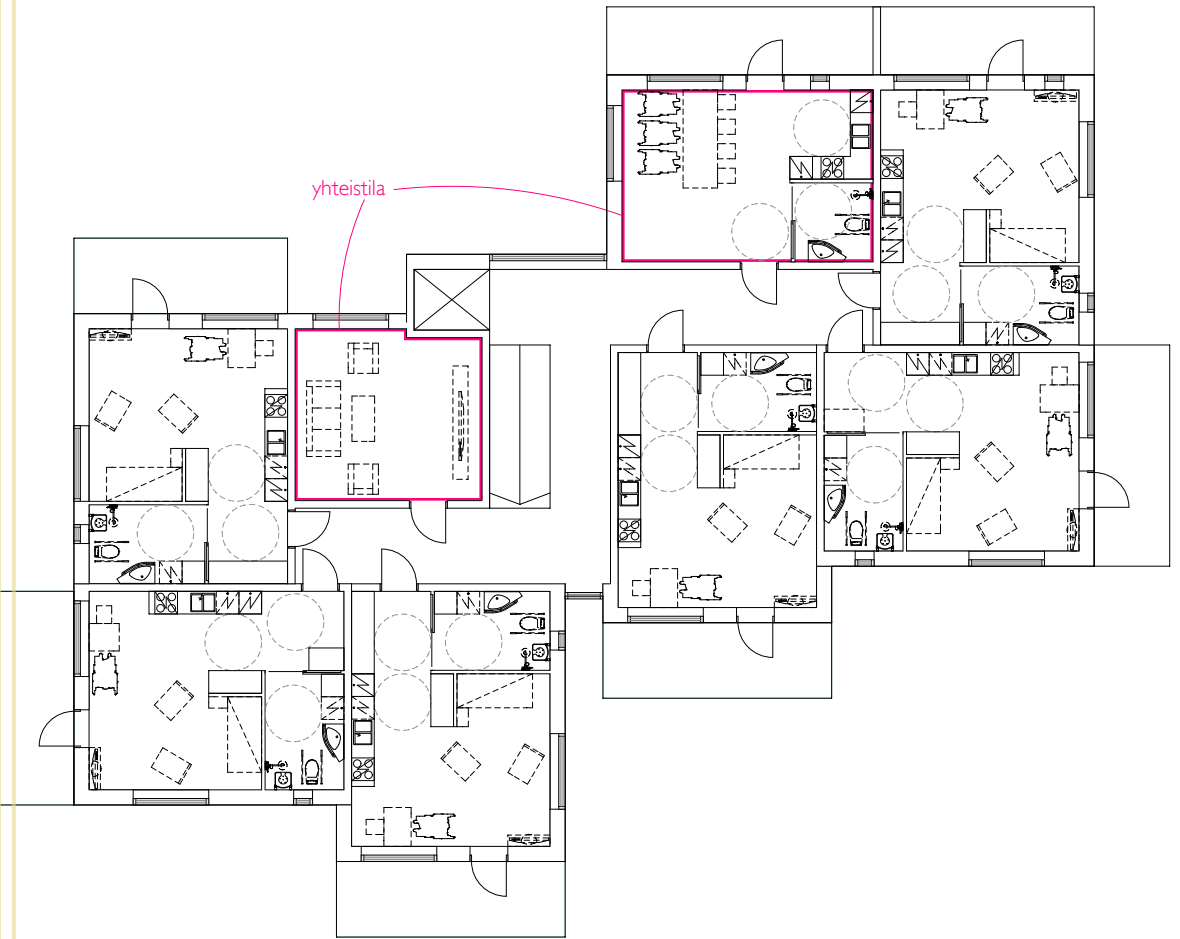
Asuntoryhmä koostuu kolmesta asunnosta ja niiden välittömässä läheisyydessä sijaitsevista yhteisistä tilasta, jota voidaan käyttää joko palveluntuottajan tilana tai asukkaiden omana harraste tai työtilana. Yhteistilassa voi sijaita esimerkiksi sauna tai verstaatti. Kerroksissa, joissa asuntoryhmän tilalla on tavallisia asuntoja, yhteistila voidaan muuttaa asunoksi tai koko taloa palvelevaksi yhteistilaksi.

Asuntoryhmä pienkerrostalossa tarjoaa mahdollisuuksia sijoittaa asuntoryhmä yhteen kerrokseen, jolloin muut asunnot voivat olla tavallisia asuntoja. Tilanteen mukaan yhdessä talossa voi olla joko yksi tai useita asuntoryhmiä. Asuntoryhmät voivat olla toisistaan erillisiä tai ne voivat muodostaa kokonaisuuden.

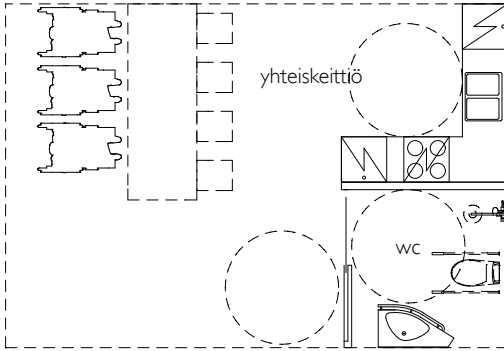
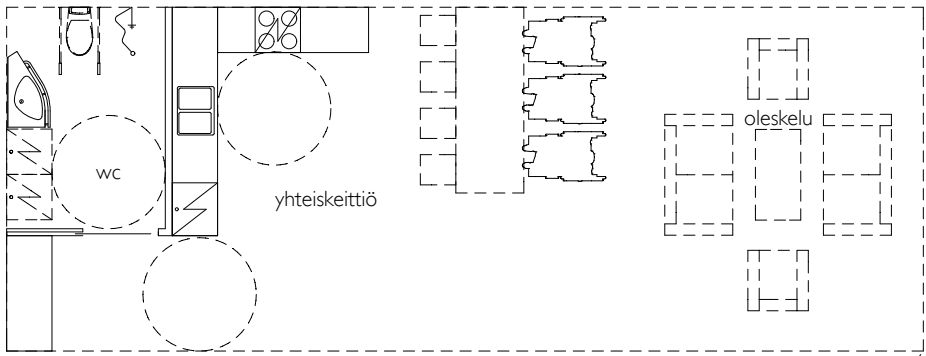
Mittakaavaltaan esitetty ratkaisumalli on pienkerrostaloon tai isompaan kerrostaloon sopiva. Asuntoryhmä ei erotu ulkoarkkitehtuurissa muista talon asunnoista, mikä edesauttaa kehitysvammaisten kokemusta olla osa asuinalueen lähiyhteisöä.

Asuntoryhmän yhteistilaan kuljetaan puoliyksityisen porraskäytävän kautta. Käytävien mitoituksessa on otettu huomioon joidenkin kehitysvammaisten laajemmat liikeradat ja liikumisapuvälineiden sujuva käyttö.

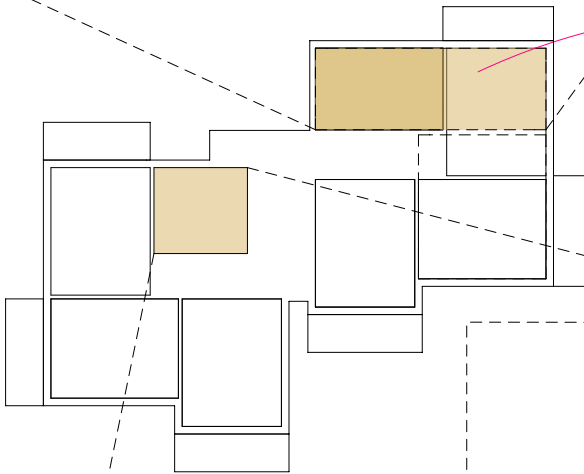
Asuntokohtaiset parvekkeet voidaan korvata yhteistilan paikalle rakennettavalla yhteisterassilla.

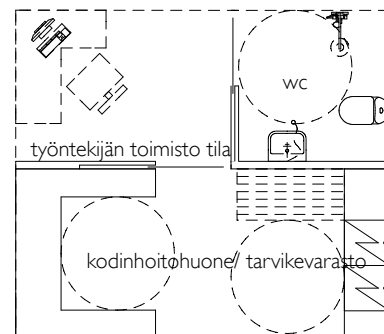
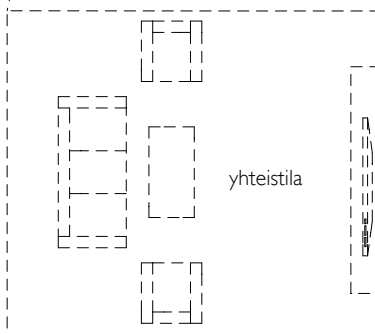
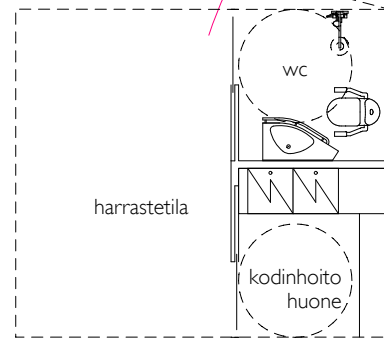
POHJAPIIROS KUUDEN ASUNNON ASUNTORYHMÄSTÄ 1:200

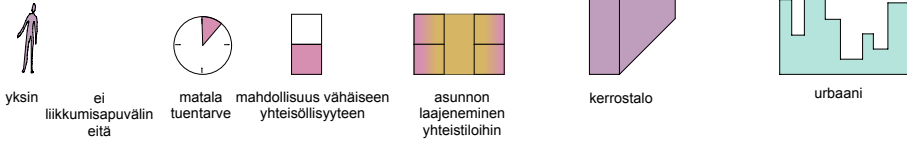

yhteistilan kokoa voidaan varioida eri kerroksissa tarpeen mukaan

yhteistiloissa mahdollisuus majoittaa yövieraita

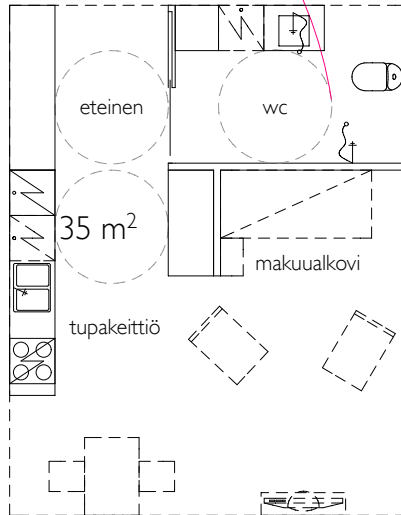

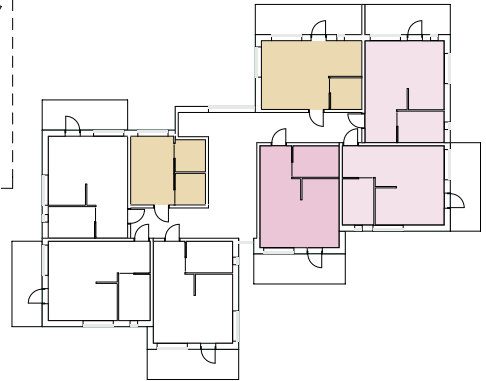
ASUKAS

Yksin asuva nuori nainen, joka tarvitsee matalaa tukea arjessaan. Kokee asumisen asuntoryhmässä turvallisena vaikka aika-ajoin haluaakin pysytellä omilla oloissaan. Joskus kuitenkin tarvitsee enemmän tukea elämänhallinnassaan ja silloin on hyvä, että voi esimerkiksi ruokailla yhdessä asuntoryhmän muiden asukkaiden kanssa yhteiskeittiössä. Asukas on jo pitkään haaveillut asumisesta kaupungin sykkeessä kerrostalossa. Asunto on osa kolmen asunnon asuntoryhmää asuinkerrostalon ylimmässä kerroksessa, mutta toimii myös itsenäisenä asuntona. Asuntojen lisäksi asuntoryhmällä on yhteiskeittiö ja harrastetila. Muut talon asunnot ovat tavallisia itsenäisiä asuntoja. Asuntoryhmä on asunnon lähin tukipiste, mutta osana isompaa asuntoverkostoa, asukkaalla on mahdollisuus saada tukea myös muista asuntoverkoston tukipisteistä. Talo sijaitsee kaupunkikeskustassa ja asukas käyttää aktiivisesti lähialueen palveluita. Asunto on sisustettu tavallisilla materiaaleilla ja kalusteilla, sillä asukkaalla ei ole erityistarpeita asuntonsa varustelun suhteen. Asukas kasvatkaa kukkia ja istuskelee mielellään asuntonsa parvekkeella kisansa kanssa katsellen kaupungin vilinää.

wc:ssä tavalliset kalusteet

ASUNTOPOHJA 1:100

ASUNNON SIJAINTI RYHMÄSSÄ TAVALLISESSA KERROSTALOSSA

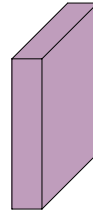
HAVAINNEKUVA POHJASTA

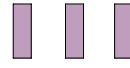
pariskunta

rollaattori tai
kävelytuki

kohtalainen

mahdollisuus vähäiseen
yhteisöllisyyteenasunnon
laajeneminen
yhteistiloihin

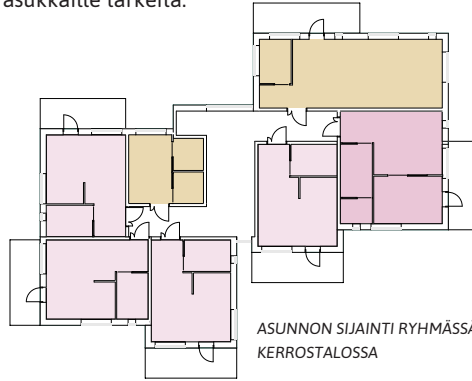
kerrostalo

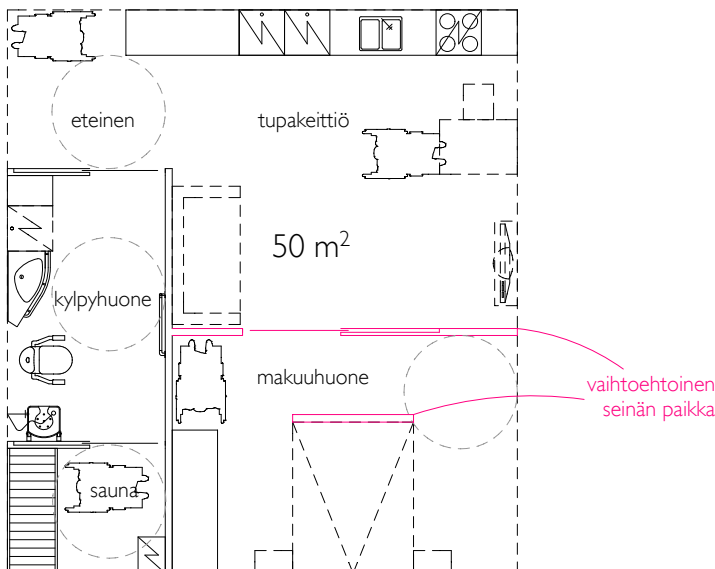
lähiö tai keskitehokas miihjö

ASUKKAAT

Vanhempi pariskunta, josta toinen tarvitsee kohtalaista tukea arjessaan. Monissa asioissa pariskunta tukee toinen toistaan. Molempien liikuntakyky on heikentynyt ikääntymisen myötä, mutta he pärjäävät kuitenkin sisätiloissa ilman liikkumisapuvälineitä. Lähitulevaisuudessa asuntoa täytyy varustella kylpyhuoneen ja keittiön osalta mahdollisesti säädettävillä seniorikalusteilla. Pariskunta valmistaa omassa asunnossaan aamiaiset, päiväkahvit ja iltapalat, mutta lämmin ruoka heille tarjotaan asuntoryhmän yhteistilassa. Asuntoryhmä käsittää viisi asuntoa ja yhteistilat asuinkerrostalon toisessa kerroksessa. Talo sijaitsee vilkkaassa lähiökeskuksessa. Oma parveke ja helposti saavutettavat lähipalvelut ovat asukkaille tärkeitä.

ASUNNON SIIJAINI RYHMÄSSÄ TAVALLISESSA
KERROSTALOSSA

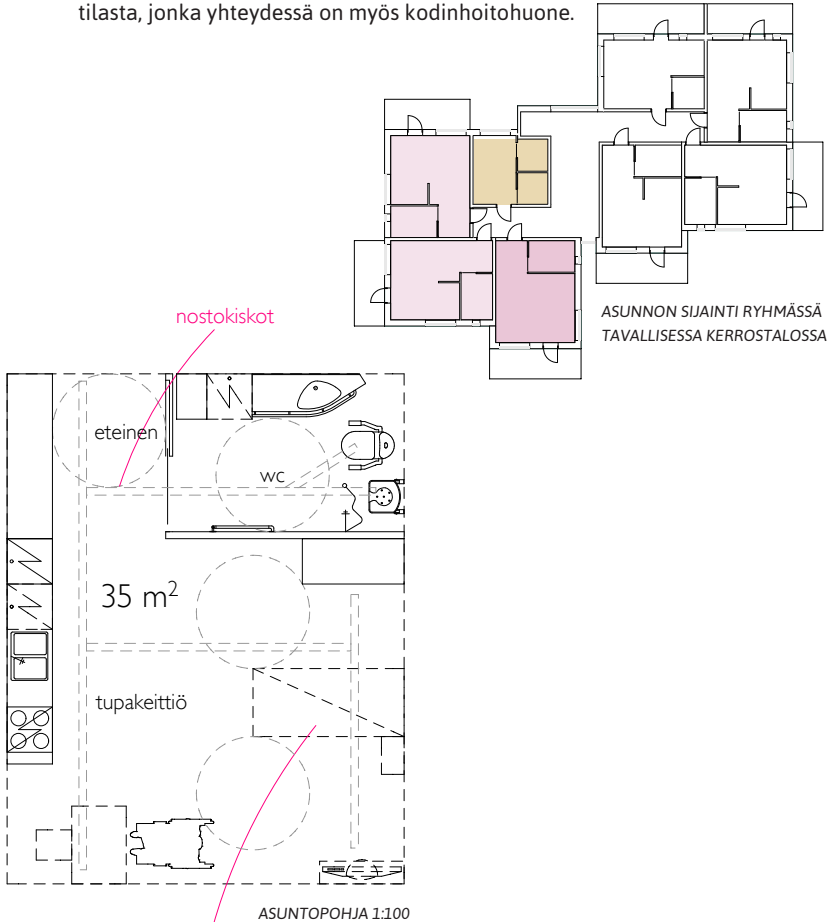
HAVAINNEKUVA POHJASTA

ASUKAS

Nainen, joka tarvitsee arjessaan avustajia ja erilaisia apuvälineitä liikkumiseen. Hänen tuentarpeensa on kattava. Hän ei itse pysty valmistamaan ruokaansa tai keittämään kahvia, mutta hän kuitenkin ruokailee kotonaan avustajan kanssa. Hänellä on paljon ystäviä ja sukulaisia lähellä, jotka käyvät vierailulla hänen luonaan usein.

Asunto on varustettu säädettävillä kylpyhuoneen ja keittiön kalusteilla ja turvallisilla kestäväillä materiaaleilla. Asuntoryhmä sijaitsee kerrostalolähiössä. Asuntoryhmä koostuu kolmesta asunnosta, sekä työntekijän sosiaali ja taukotilasta, jonka yhteydessä on myös kodinhoituhuone.

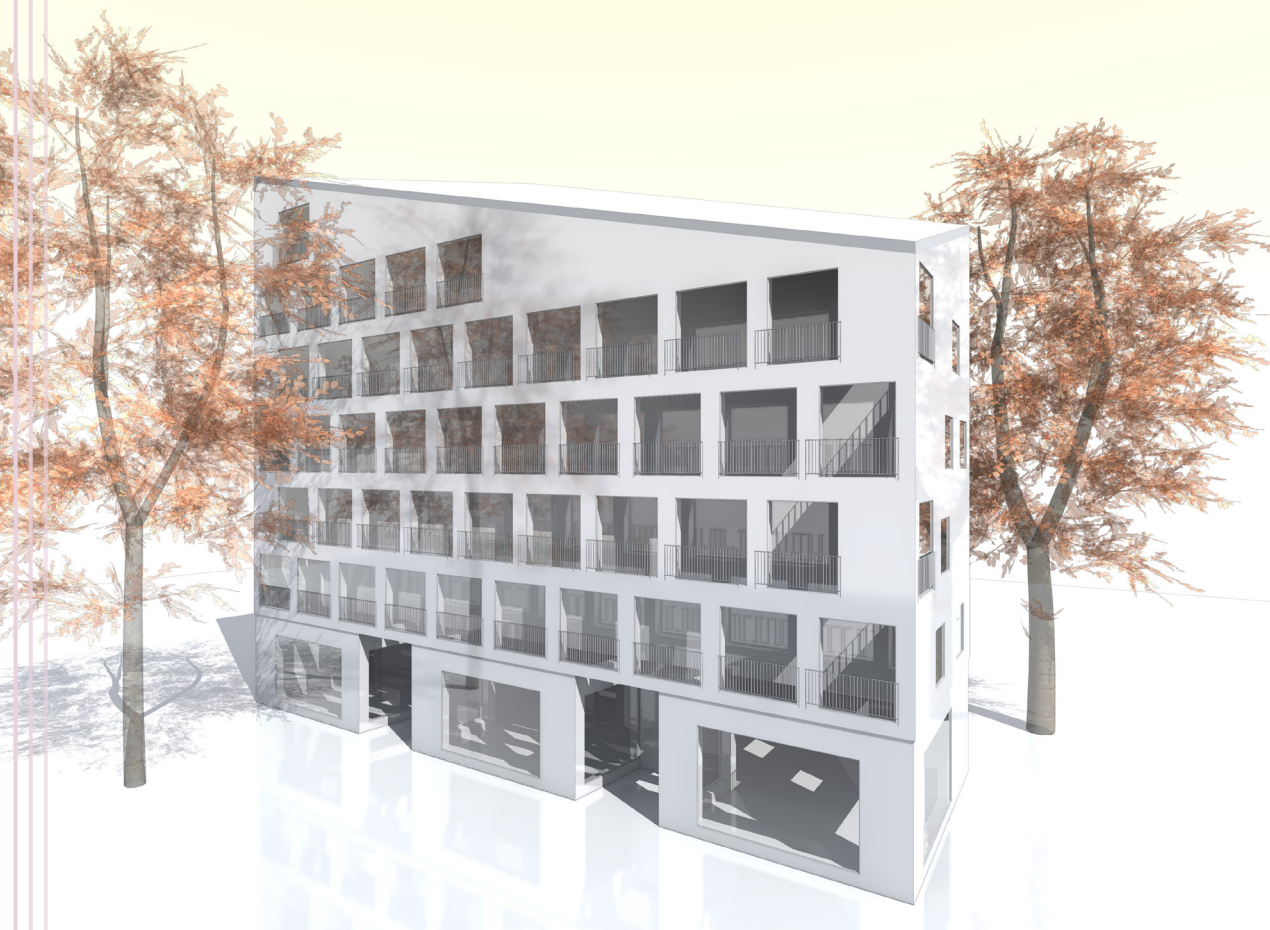

sängyn sijoittaminen kahden avustajan tilantarpeen mukaan

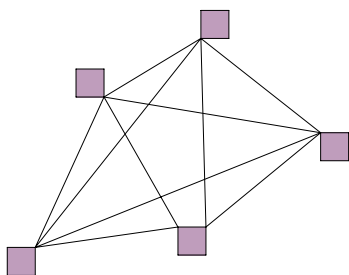

HAVAINNEKUVA POHJASTA

HAVAINNEKUVA

RATKAISUMALLI 3 ASUNTO

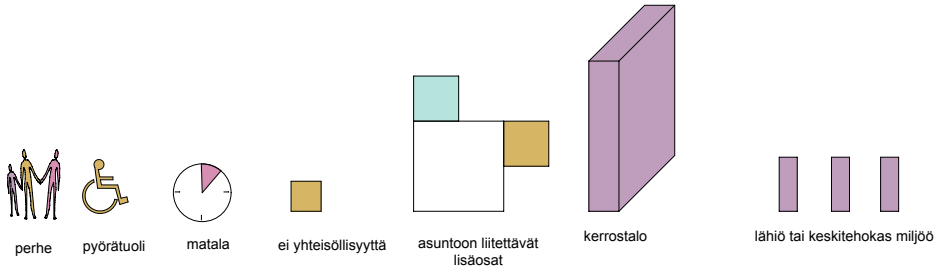

Yksi varteenotettava vaihtoehto kehitysvammaisten asumisessa on asuntojen sijoittaminen tavallisiin asuinkerrostaloihin. Myös vanhoja kerrostaloasuntoja voidaan kunnostaa kehitysvammaisten asunnoiksi huomioimalla erilaiset tilantarpeeseen liittyvät mitoitukset, materiaalivalinnat, keittiön ja kylpyhuoneen kalustus sekä riittävä ääneneristys. Osa kehitysvammaisista voi asua myös aivan tavallisissa asunnoissa. Asuntojen koko voi vaihdella yksioista tilavampiin perheasuntoihin.

Tässä ratkaisumallissa on esitetty esimerkkejä kehitysvammaisen ihmisen asunnosta tavallisessa kerrostalossa. Lähtökohdaksi olen ottanut tavanomaisen keskikäytävällisen lamellikerrostalon. Perusratkaisuiltaan tämän tyyppisiä kerrostaloja on Suomessa rakennettu paljon 1960-luvulta lähtien.

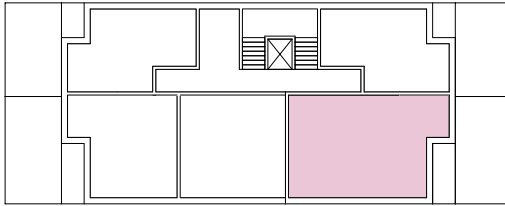
Asunnon mitoituksessa tulee ottaa huomioon kehitysvammaisten suuremmat liikeradat sekä mahdollinen tarve apuvälineiden käyttöön ja avustajan läsnäoloon. Lisätilaa verrattuna tavalliseen asuntoon tarvitaan kylpyhuoneessa, eteisessä, keittotilassa sekä makuuhuoneessa. Säilytystilaa saatetaan tarvita mm. isoille määrille vaippoja ja muille erityistarvikkeille.

Selkeästi jäsennelty pohja tukee joidenkin kehitysvammaisten henkilöiden tarvetta strukturoituun päivärytmiin. Erilliset suljettavat tilat eri käyttötarkoituksia varten ehkäisevät häiriötekijöitä, joita esimerkiksi keittiön laitemelu saattaa aiheuttaa. Tarpeen tullen keittotilan sulkeminen on mahdollista ilman, että asuminen muilta osin hankaloituu. Liukuovet tekevät liikkumisesta asunnossa esteettömämpää. Asuntoon on myös mahdollista asentaa nostokiskot ja suihkun tilalle kylpyamme. Kylpyhuoneen, keittiön ja eteisen sijoittaminen käytävää vasten vyöhykkeeksi mahdollistaa talotekniikan sijoittamisen käytävää vasten, jolloin huoltotöitä voidaan suorittaa käytävästä käsin.

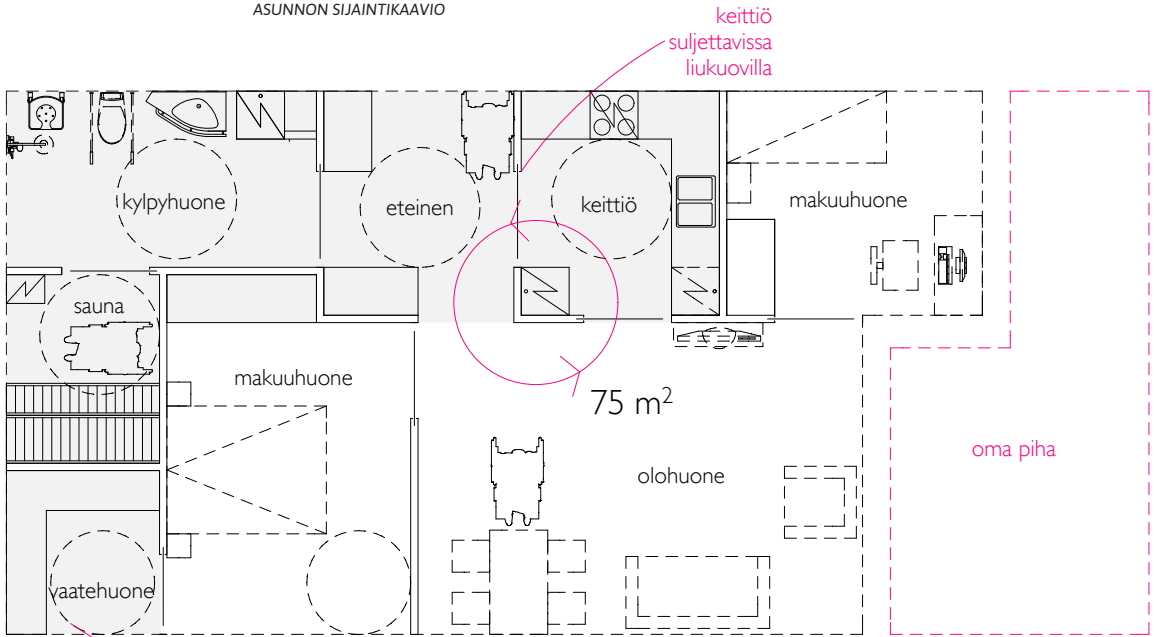

ASUKKAAT

Yksilapsinen perhe, jossa molemmilla vanhemmilla on lievä kehitysvamma ja he tarvitsevat matalaa tukea arjessaan. Toisella vanhemmista on käytössään pyörätuoli. Lapsi käy päivisin läheisessä päiväkodissa ja vanhemmat työskentelevät lähietäisyydellä kotoaan. Arjen pulmiin vanhemmat voivat hakea neuvoa läheisestä tukipisteestä. Tämän lisäksi heillä käy viikottain perhetyöntekijä auttamassa lapsiarjen pyörittämisessä. Tilava kylpyhuone on varustettu liikuntaesteiselle soveltuvilla kalusteilla. Oma saunaa he lämmittävät viikottain. Asunto sijaitsee kerrostalon alimmassa kerroksessa. Asuntopiha terasseineen on perheellä päivittäisessä käytössä.

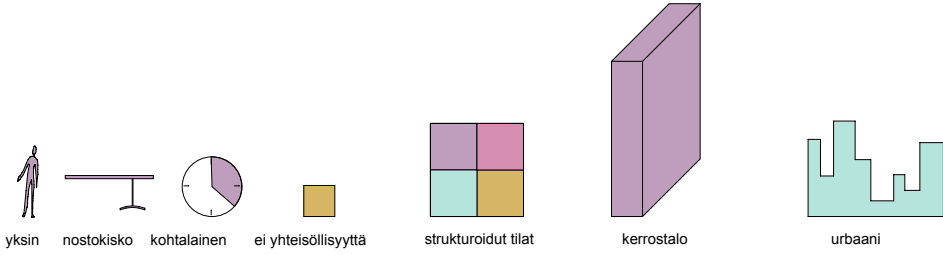
ASUNNON SIAINTIKAAVIO

ASUNTOPIHJA 1:100

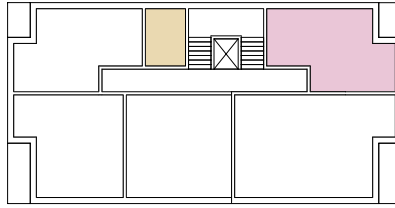

HAVAINNEKUVA POHJASTA

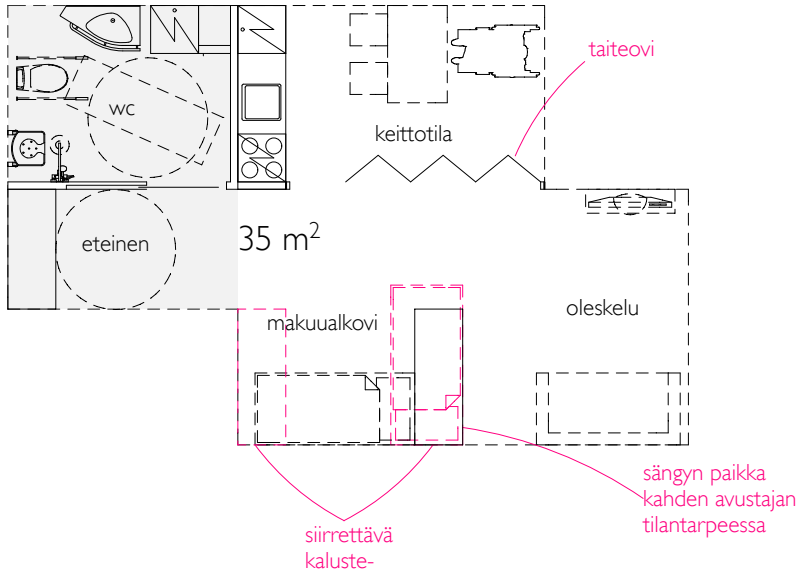

ASUKAS

Nainen, jolla on liikuntavamma. Asuntoon on täytynyt asentaa nostokiskojärjestelmä. Tuen tarve on kohtalainen ja asukkaan luona käy avustaja päivittäin. Lisäksi asukkaan luona käy kotipalvelu auttamassa kodinhoidossa ja ruuanlaitossa. Asukas saa lisäksi tukea tarvittaessa läheisestä asumisyksiköstä. Porashuoneessa on helposti saavutettava varasto liikkumisapuvälineille. Asunto on jaoteltu eri toimintoja varten vyöhykkeisiin. Asunto on kunnostettu tavaliseen vanhaan kerrostaloon ja se sijaitsee osana asunoverkostoa kaupunkiympäristössä.

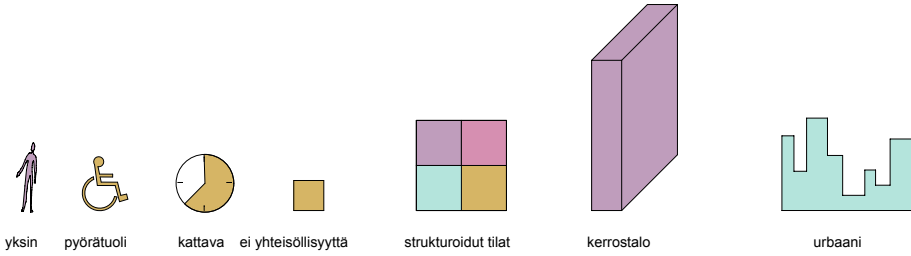

ASUNNON SIJAINTIKAAVIO

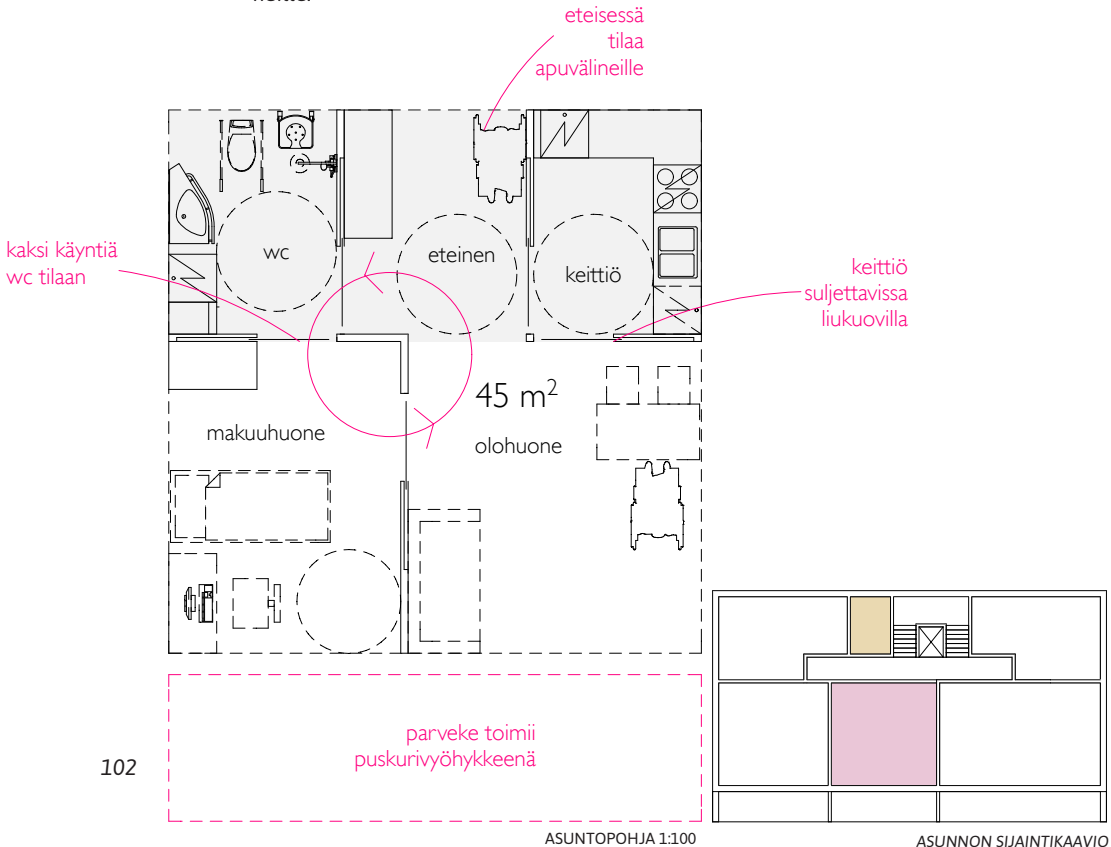
HAVAINNEKUVA POHJASTA

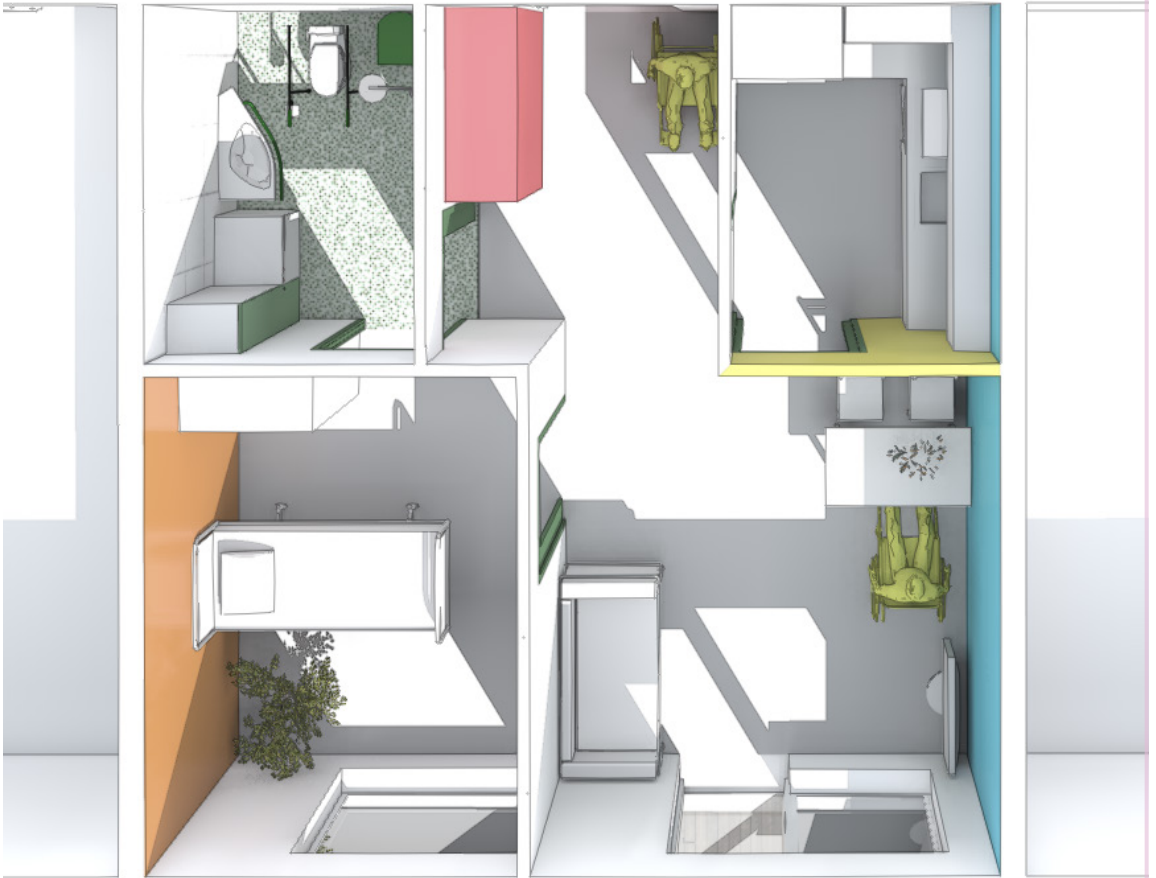
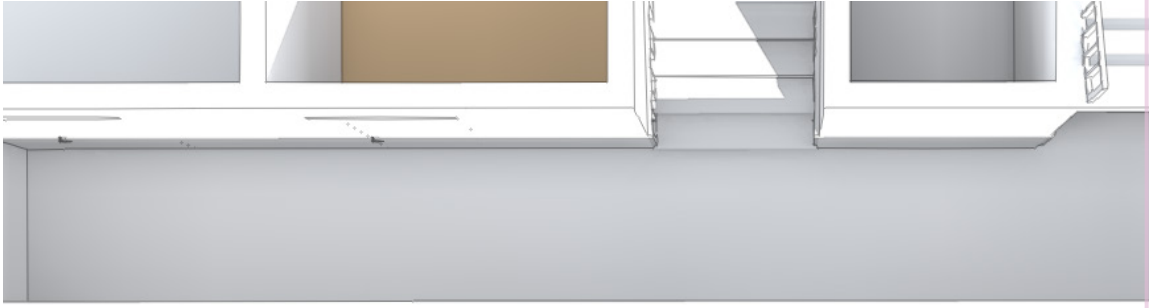
ASUKAS

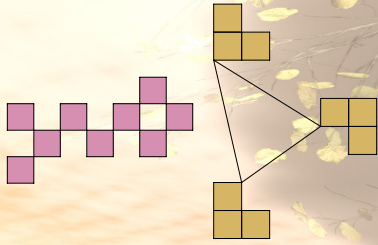
Nainen, jonka tuentarve on kattava. Hänellä ei ole käytössä liikkumisapuvälineitä, mutta eräs hänen ystävänsä käyttää pyörätuolia. On myös odotettavaa että asukkaan oma liikuntakyky heikkenee seuraavan viiden vuoden kuluessa. Asukas kärsii mm. hahmotusvaikeuksista ja useista sairauksista. Asunnossa täytyy olla riittävästi tilaa avustajille. Asunnossa täytyy ottaa huomioon turvallisuusnäkökulma, sillä aika ajoin asukkaalla on vaikeampia jaksuja. Asukas häiriintyy melusta ja vieraista ihmisistä ympärillään ja viihtyy parhaiten omissa kodissaan.

Asunto on hyvin äänieristetty, jotta muista asunnoista tai käytävästä ei aiheudu asuntoon häiritsevää melua. Asukas pitää voimakkaista väreistä ja asunnossa eri tilojen seinät on maalattu asukkaan toiveiden mukaisilla väreillä. Selkeät värit auttavat asukasta orientoitumaan asunnossaan. Keittiö on suljettavissa liukuovilla, jotta sieltä ei kulkeudu häiritsevää laitemelua muuhun huoneistoon. Asunnon levyinen lasitettu parveke toimii puskurivyöhykkeenä ympäristön melua vastaan. Parvekkeella asukas viljelee yrttejä ja kasvattaa kukkia. Porrashuoneessa on helposti saavutettava varasto liikkumisapuvälineille.

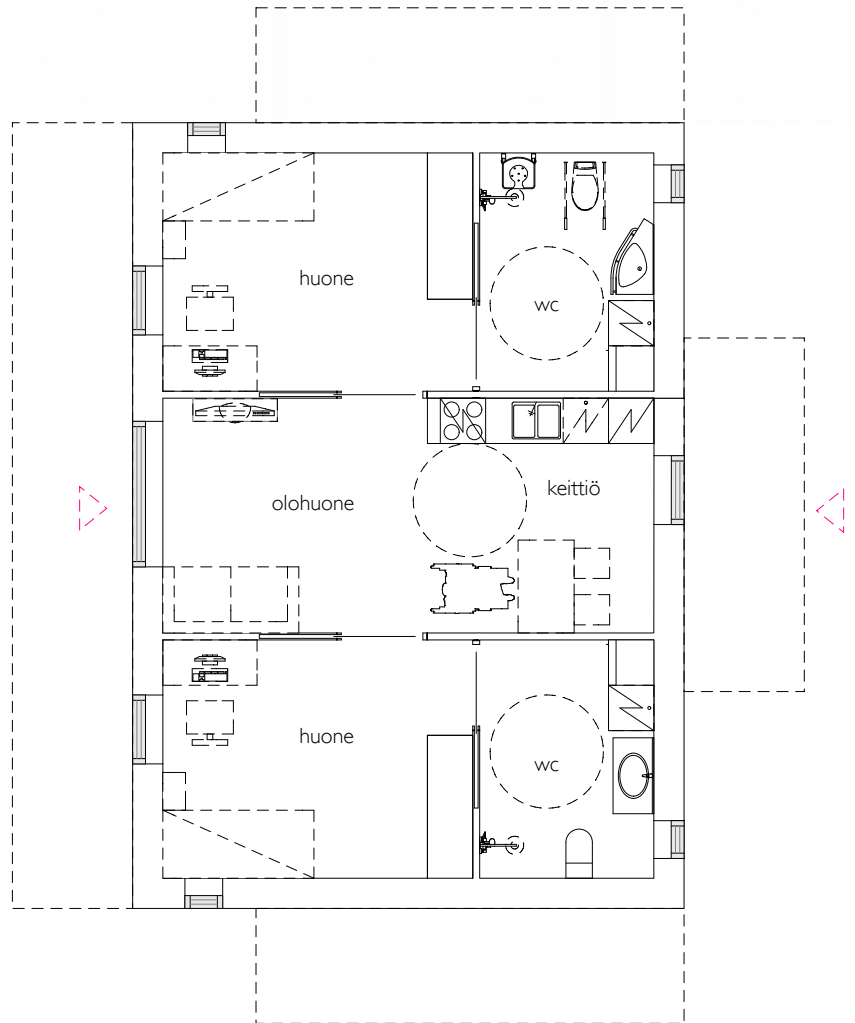
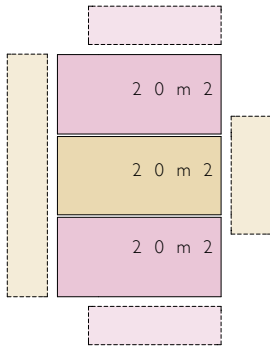

HAVAINNEKUVA

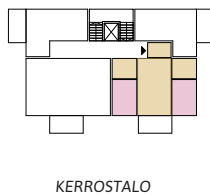
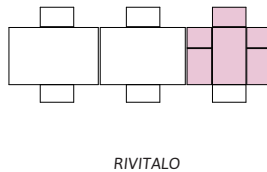
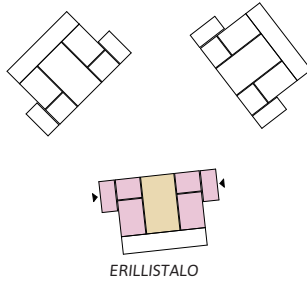
PERUSRATKAISU 1:100

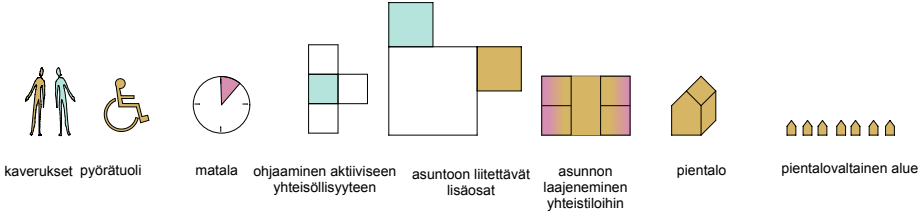
RATKAISUMALLI 4 JAETTU ASUNTO

Jaettu asunto tarjoaa mahdollisuuden yhdessä asumiseen solutyypisesti joko pariskunnalle, ystäville tai sisaruksille. Perusratkaisussa molemmille asukkaille on omat kylpyhuoneella varustetut huoneet sekä yhteinen keittiö ja olohuone. Asunto voidaan pienin muutoksin muokata myös pienelle perheelle sopivaksi. Asunto on mitoitettu siten, että huoneet voidaan kalustaa liikuntaesteiselle soveltuviksi. Kylpyhuoneissa on tilaa pyykkihuollolle ja niissä mahduttaa käyttämään myös pesupaareja vaikeasti liikuntaesteisten pesussa. Jaettu asunto on mahdollista toteuttaa erillistalona, rivitalossa tai kerrostalossa. Eri vaihtoehdossa perusratkaisuun on mahdollista liittää erityyppisiä lisäosia, kuten kuisteja, tuulikaappeja, terasseja, varastoja tai viherhuoneita.

Pientalo mittakaavaisessa erillistaloratkaisussa sisäänkäynti on erillisen kiustin kautta. Kuisti voi olla lämmin tai puolilämmin ja sen kokoa varioimalla siihen voi sijoittaa eteisen lisäksi varaston, pienen verstaan tai esimerkiksi viherhuoneen. Useamman talon ryhmässä keskelle jää puolijulkinen sisäpiha, jossa voi luontevasti kohdata naapureita. Talojen suojaisat yksityiset terassit avautuvat ympäröivään maisemaan.

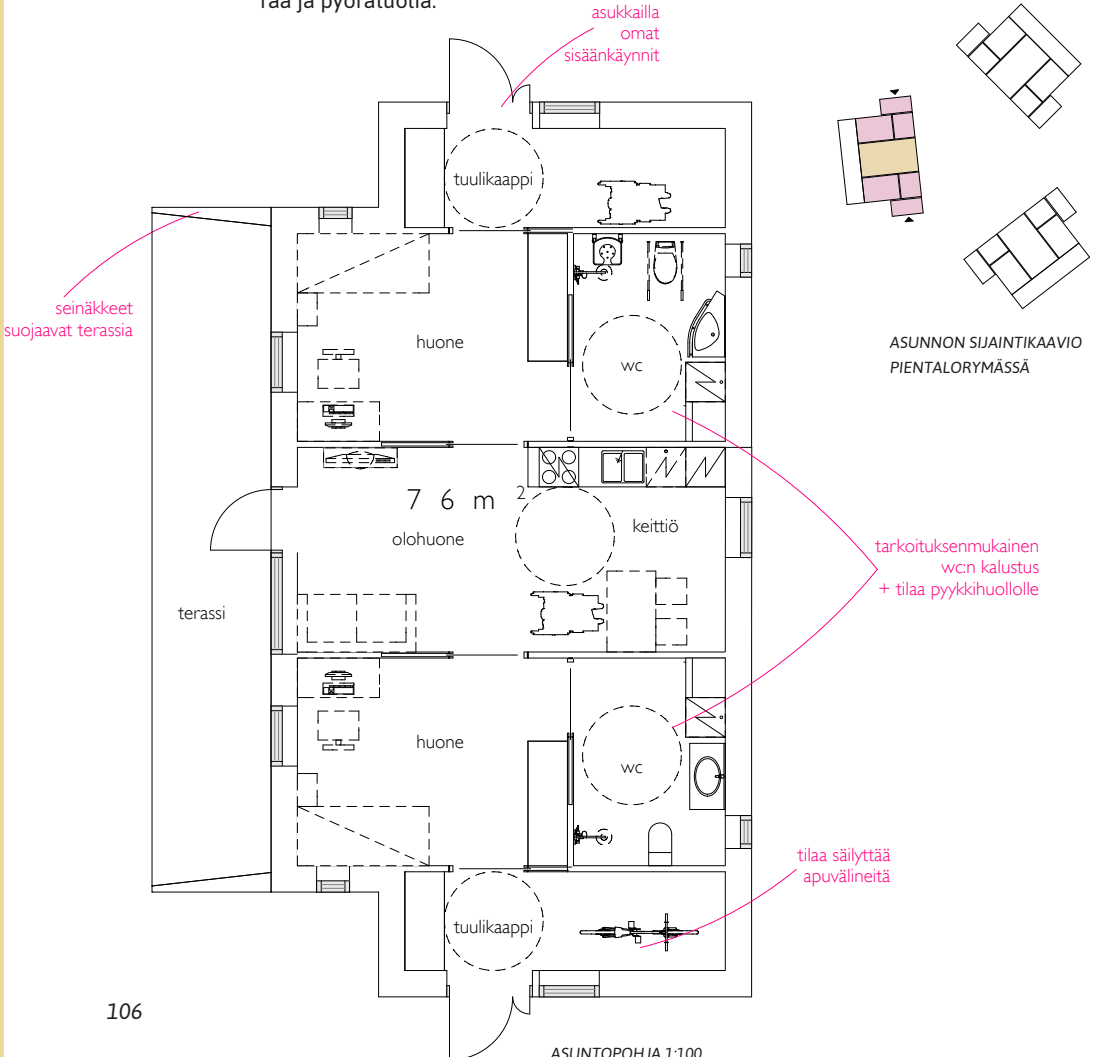
Kerros- tai rivitalosovelluksessa suunnitteluperiaatteet eivät juuri eroa erillistalosovelluksesta. Kerrostalossa asunnon yhteydessä on parveke tai pieni piha. Kerrostalon etuja ovat yleensä hyvä sijainti lähellä palveluita, sekä mahdollisuus käyttää talon yhteistiloja kuten saunaa, pesutupaa ja varastotiloja.

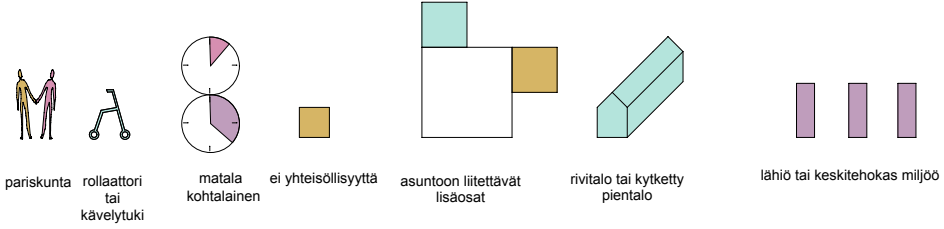
ASUKKAAT

Kaverukset, jotka tarvitsevat vain matalaa tukea arjessaan. Toisella heistä on käytössään pyörätuoli. Tuen he voivat hakea läheisestä tukipisteestä. Kaverukset ovat tutustuneet asumisvalmennuksen kautta asumisyksikössä, jossa he asuivat vuoden lapsuuden kotoaan muuton jälkeen. Molempien perheet asuvat lähellä ja käyvät usein vierailulla. Kaverukset opiskelevat ammattikoulussa. He tekevät yhdessä ruokansa ja käyvät kaupassa. Henkilökohtainen asuintila laajenee yhteistiloihin. Joustavuutta tuo myös terassi ja sisäänkäyntien yhteydessä olevat tilavat tuulikaapit, joissa on tilaa säilyttää polkupyörää ja pyörätuolia.

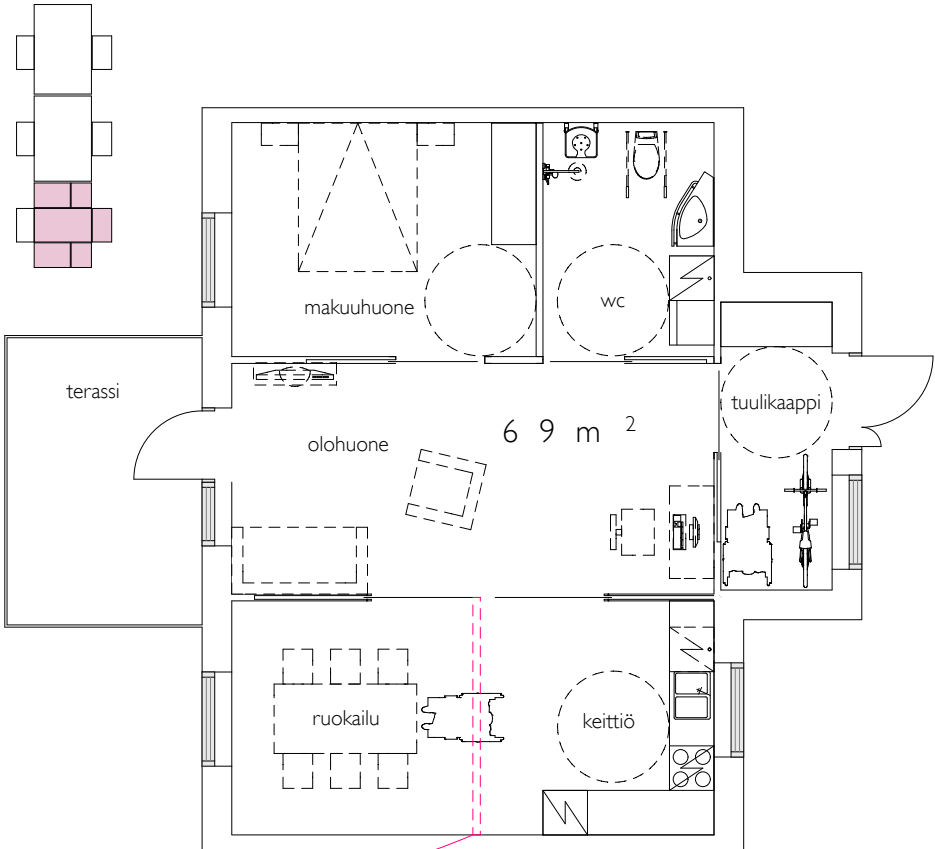
HAVAINNEKUVA POHJASTA

ASUKKAAT

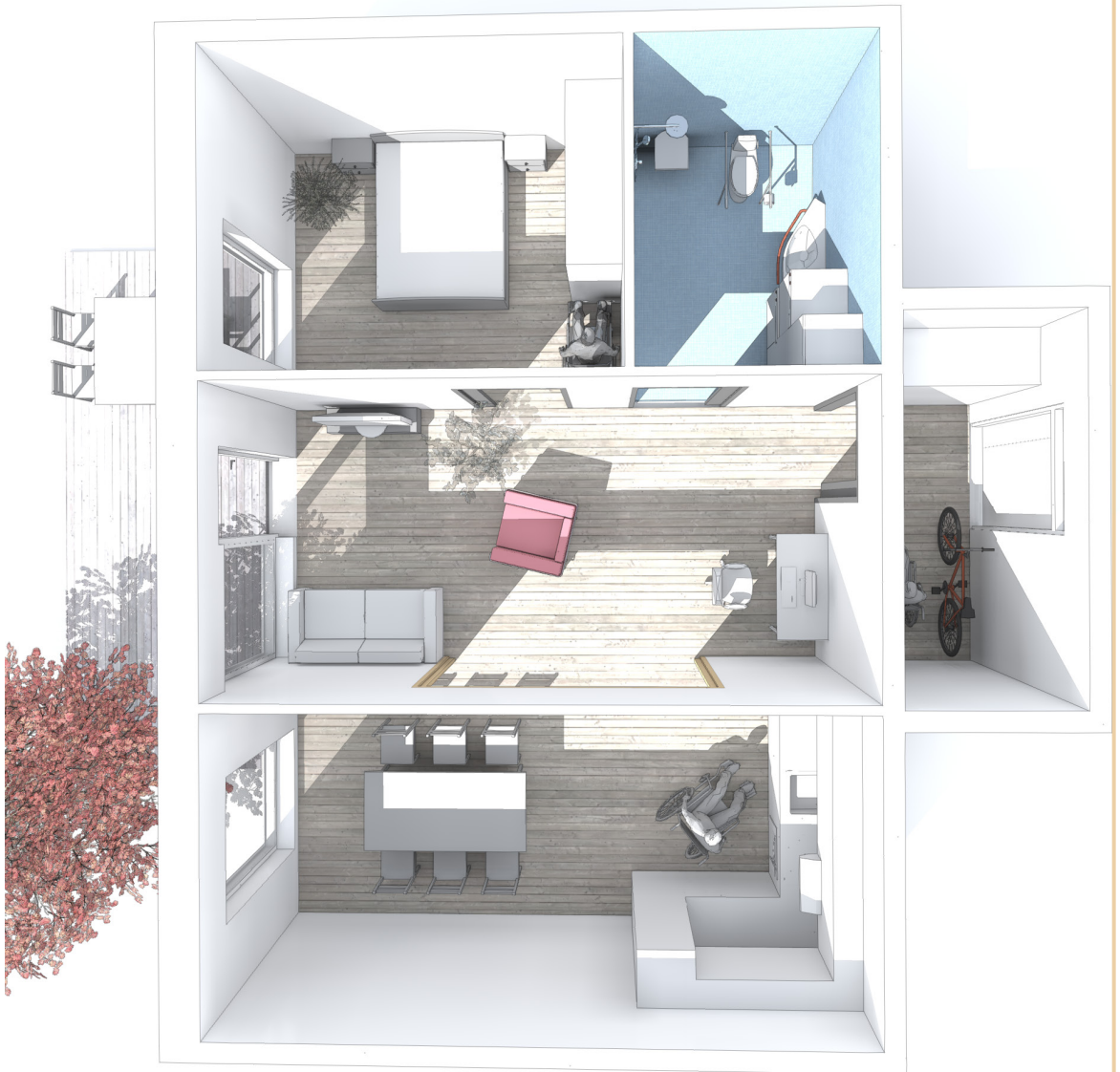
Pariskunta, jotka ovat tutustuneet asuessaan samassa asumisyksikössä. Toisella heistä tuentarve on kohtalainen, toisella matala. Toinen heistä on lyhytkasvuinen ja käyttää liikkumisapuvälineenä kävelytukea. Asunnon keittiö on säädettävä ja myös kylpyhuone on varustettu liikuntaesteisille sopivilla kalusteilla. Asunnon läheisyydessä oleva lähikauppa on tärkeä osa asunoverkosto. Asunto sijaitsee tavallisessa rivitaloyhtiössä, jossa myös kahdessa muussa asunnossa asuu kehitysvammaisia. Pariskunnan luona käy päivittäin työntekijä avustamassa arjen askareissa. Pariskunnan luona käy myös paljon vieraita iltaisin ja viikonloppuisin. Pariskunnalla on kaksi koira, joita he ulkoiluttavat läheisessä puistossa.

ASUNNON SIJAINTI RIVITALOSSA

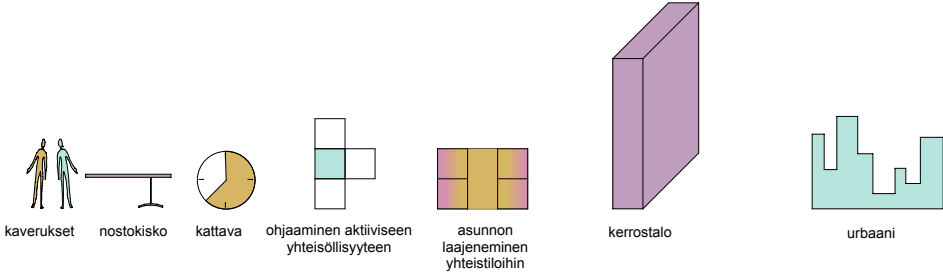

ASUNTOPOHJA 1:100

108 ruokailutila
muutettavissa
makuuhuoneeksi

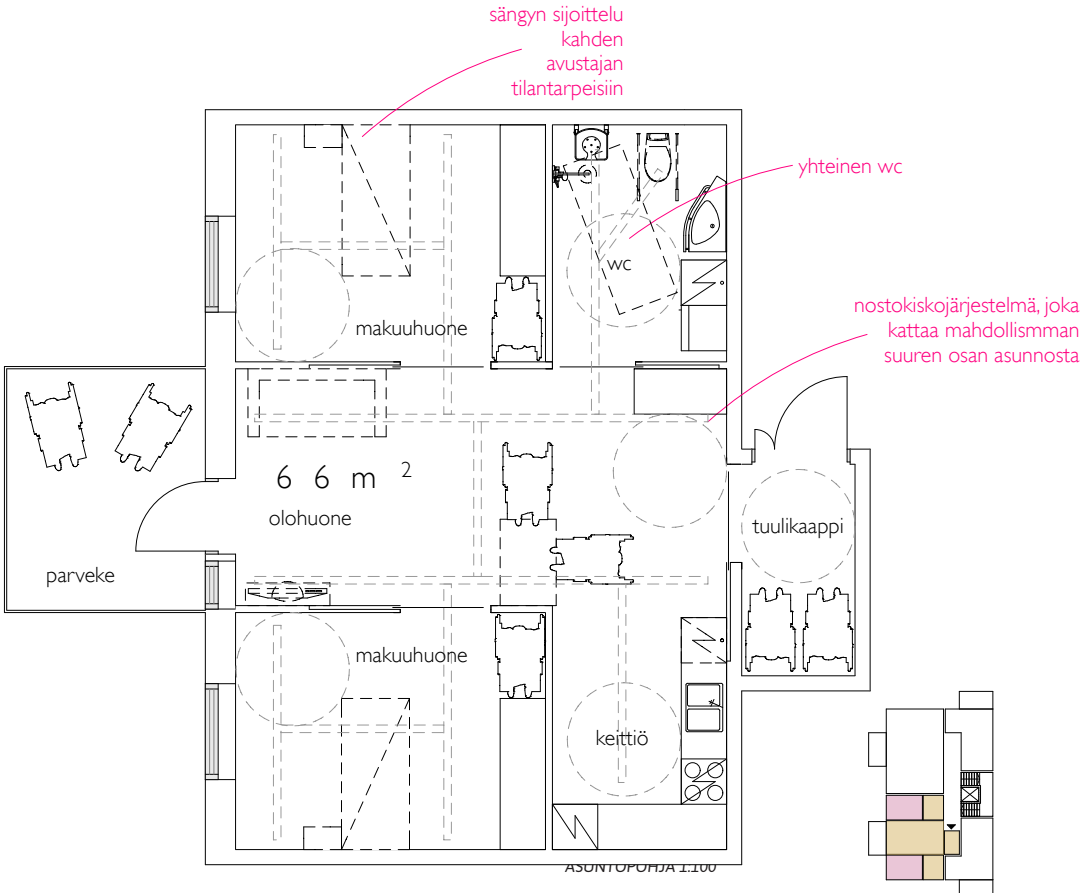

HAVAINNEKUVA POHJASTA

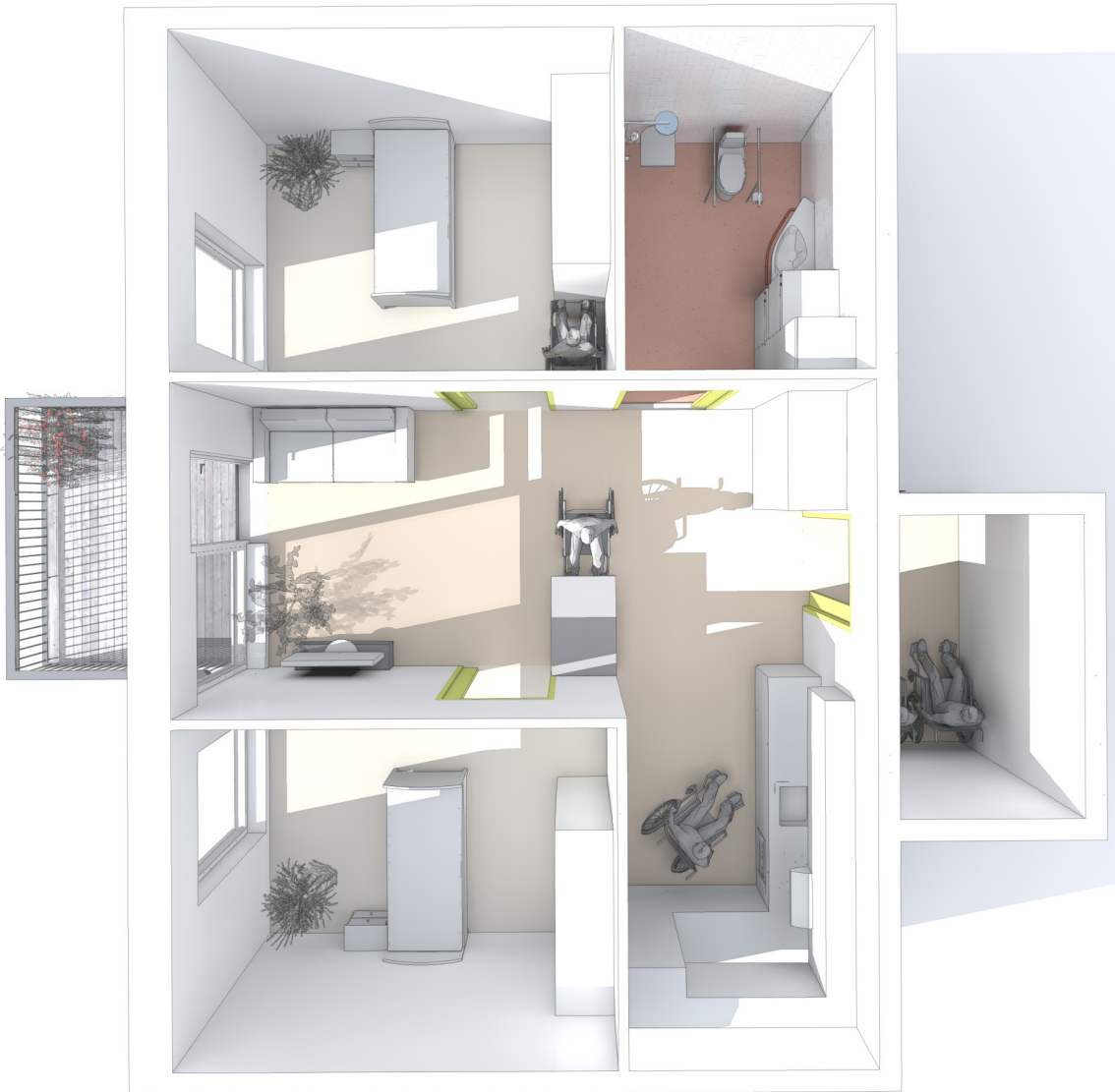

ASUKKAAT

Kaksi siskosta, joilla molemmilla on kattava tuentarve. Tuki annetaan asukkailla ympärivuorokautisesti pääosin heidän omissa asunnoissaan. Tämän lisäksi he osallistuvat lähes päivittäin päivätoimintaan muutaman kilometrin päässä olevalla kirjastolla. Kirjastoon he kulkevat avustajiensa kanssa bussilla. Asukkailla on omat huoneet ja jaettu olohuone, keittiö sekä kylpyhuone. Siskokset ovat muuttaneet asuntoon lapsuuden kodistaan ja heille oli hyvin tärkeää saada asua yhdessä, mutta ei issossa ryhmässä. Asunto sijaitsee kaupunkikeskustassa tavallisessa kerrostalossa. Työntekijä valmistaa asukkaalle ruuan asukkaiden toiveiden mukaan, mahdollisuuksien mukaan asukkaat osallistuvat ruuanlaittoon. Molemmat asukkaat ovat kasvisyöjiä ja heillä on useita allergioita, joten valmiit ruoat harvoin sopivat heille.

HAVAINNEKUVA POHJASTA

RATKAISUMALLI 5

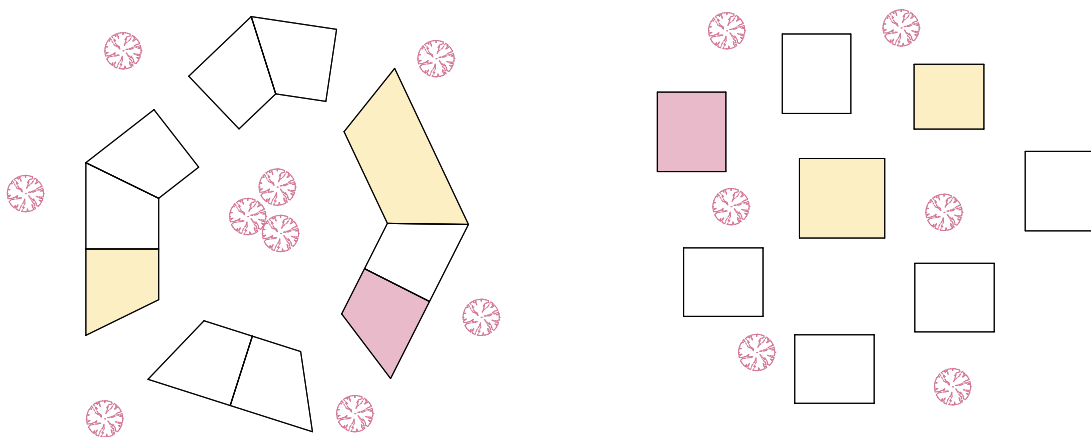
ERILLISTEN ASUNTOJEN YHTEISÖ

Erillisten asuntojen yhteisö tarjoaa vaihtoehdon palvelutalolle. Tässä ratkaisumallissa asukkaiden asunnot ovat erillisiä rakennuksia ryhmässä ja niiden välittömässä läheisyydessä on yhteisiä ja palvelevia tiloja. Puoliyksityiset sisäpihat, jotka muodostuvat rakennusmassojen väliin tarjoavat suojaisia paikkoja ulkoilulle, puutarhanhoidolle ja naapurien tapaamiselle.

Palvelevissa tiloissa voidaan järjestää yhteistoimintaa, ruokailua tai niissä voi olla verstaas, askartelutiloja tai yhteinen pihasauna. Palvelevissa tiloissa voi toimia myös tukipiste lähialueen asuntoverkoston asukkaille. Tuentarpeen mukaan niihin voidaan sijoittaa kotisairaala tai hoitajien toimistotiloja. Asuntojen sijaitessa erillisinä rakennusmassoina palvelevien tilojen läheisyydessä, asukkaan on mahdollista säädellä oman elämänsä yksityisyyden astetta.

Tämä ratkaisumalli mahdollistaa asumisen hyvin pienimittakaavaisesti ja omakotimaisesti. Yhteiset tilat laajentavat yhden asukkaan henkilökohtaista tilantarvetta ja asukkaista riippuen yhteistiloja voidaan käyttää erilaisiin tarkoituksiin. Jokainen asunto on kuitenkin riittävän tilava myös vaikeimmin kehitysvammaisten käyttöön. Kylpyhuoneeseen mahtuu pesupaarit ja ylimääräinen tilantarve keittiössä ja eteisessä on otettu huomioon. Asunnot tukevat asukkaiden strukturoitua päivärhythmiä, sillä jokaiselle toiminnolle voidaan järjestää oma suljettava tilansa siirreltävien kaluste-elementtien avulla.

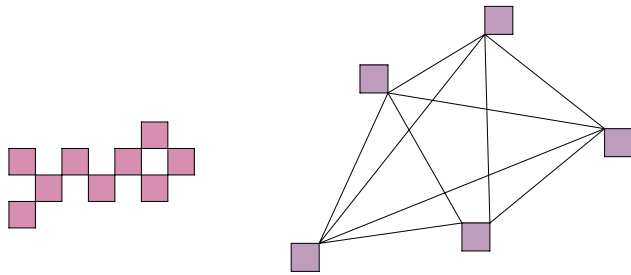
Rakennusmassojen välissä olevat piha-alueet tarjoavat suojaisia paikkoja ulkoilulle, pienviljelylle, puutarhan hoidolle, kesäkeittiölle tai muille ulkoaktiiviteeteille. Sisäpihat myös tarjoavat mahdollisuuksia asukkaiden luontavalle kohtaamiselle.

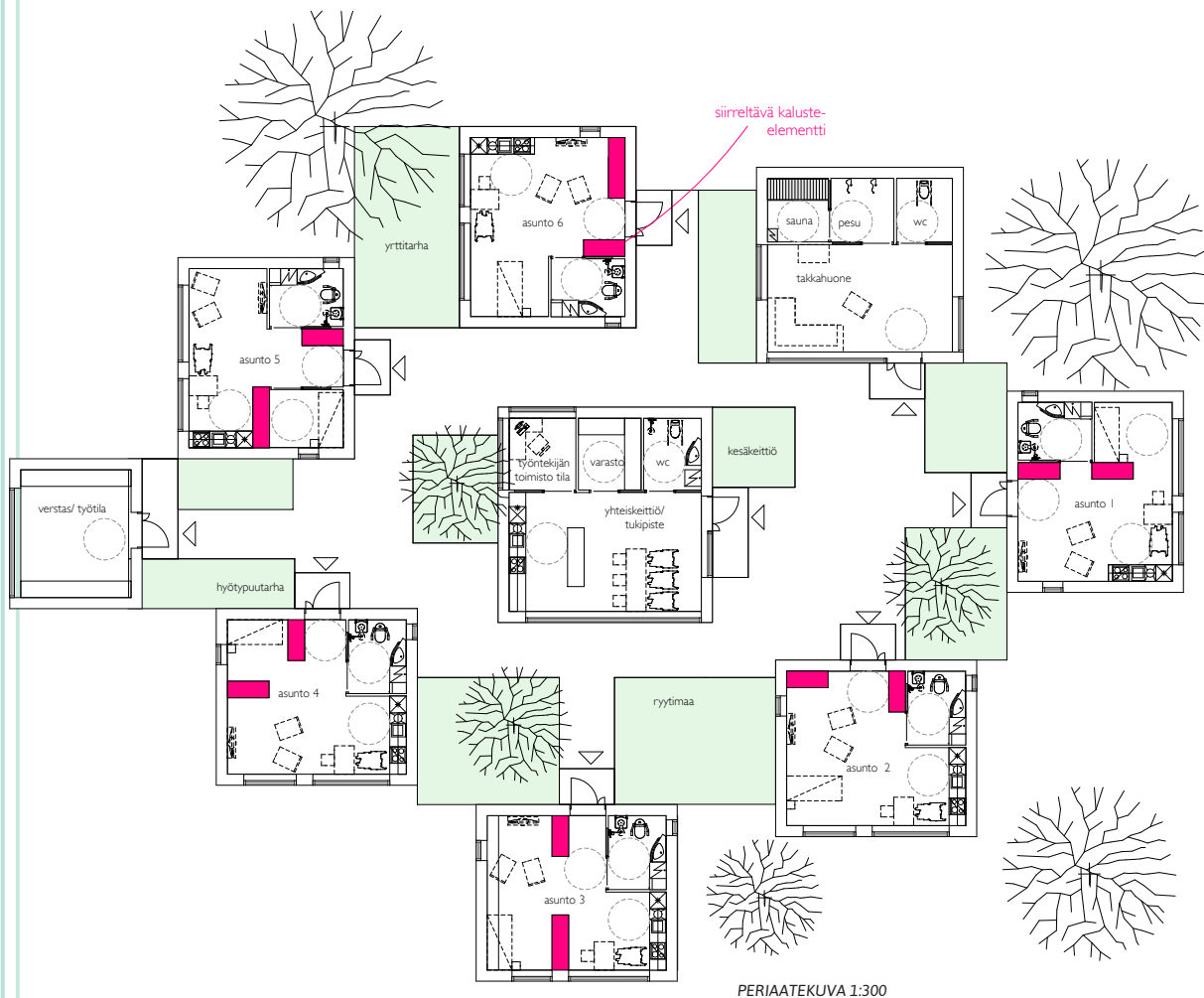

ASUNNOT VOIVAT OLLA MASSOITELTU KEHÄMÄISESTI YHTEISEN SISÄPIHAN YMPÄRILLE TA RYKELMÄKSI, JOSSA RAKENNUSMASSOJEN VÄLEIHIIN MUODOSTUU USEITA INTIIMEJÄ PIHA-ALUEITA.

HAVAINNEKUVA

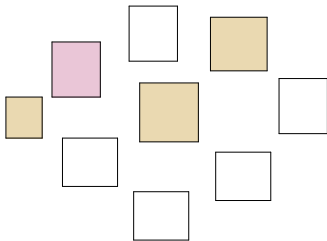
Asuntojen perusratkaisu on yksinkertainen. Tilava kylpyhuone on sijoitettu suorakaiteenmallisen tilan yhteen nurkkaan, jolloin muu tila on vapaammin käsiteltävissä. Asuntojen sisäinen muunneltavuus on toteutettu siirrettävän kaappielementin avulla. Tuentarpeiden muuttuessa, asuntoa on helppo muokata vastaamaan tarpeita.

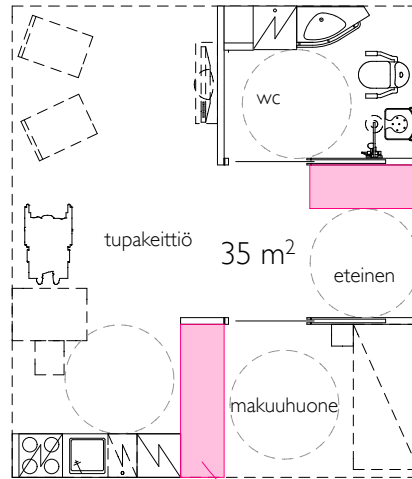
ASUKAS

Mies, jolla tuentarve on ollut matala, mutta ikääntyessä apuvälineiden tarve on lisääntynyt. Miehellä on käytössä rollaattori. Kaipaa asumiselta naapureiden läsnäoloa, yhteisiä illanviettoja ja seuraa. Oman pihan laittaminen on tärkeää. Yhteistilat asukas kokee tärkeinä omaa asuntoa laajentavina tiloina. Verstaalla nikkarointi ja yhteisten nurmialueiden leikkuu ovat asukaalle tärkeitä vapaa-ajan puuhia. Asunto sijaitsee pienessä omakotimaisessa yhteisössä lähiökeskuksen läheisyydessä.

Kalusteella on rajattu makuuhuone nukkumista ja lepoa varten.

ASUNNON SIJAINTIKAAVIO

ASUNTOPOHJA 1:100

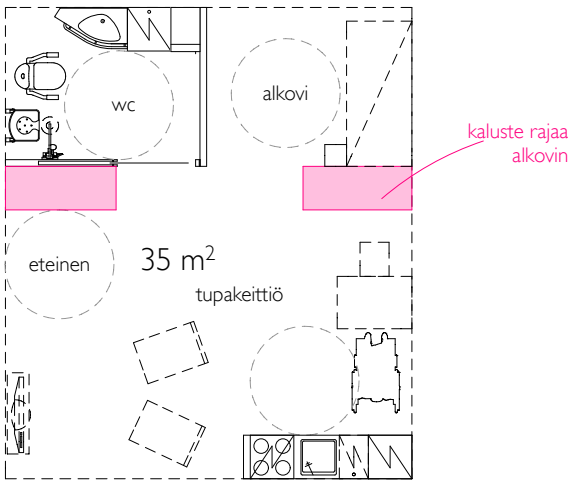
kaluste rajaa
makuuhuoneen

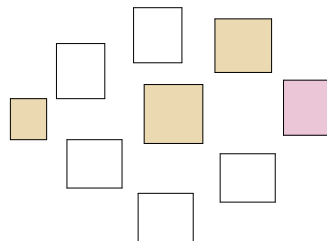
ASUKAS

Mies, joka käyttää pyörätuolia. Tuentarve hänellä on kohtalainen ja vaihteleva. Usein haluaa vetäytyä omiin oloihinsa, mutta mahdollisuus osallistua yhteiseen toimintaan tuo turvallisuudentunnetta. Tuki ja apu lähellä on tärkeää. Asunto sijaitsee pientaloalueella pienessä yhteisössä. Yhteisössä on päiväsai-
kaan henkilökuntaa paikalla.

Kaluste-elementti on sijoitettu siten, että se rajaa nukkumista ja lepoa varten oman suojaisen tilansa.

ASUNTOPOHJA 1:100

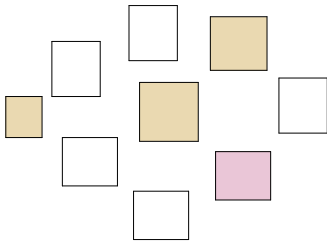
ASUNNON SIJAINTIKAAVIO

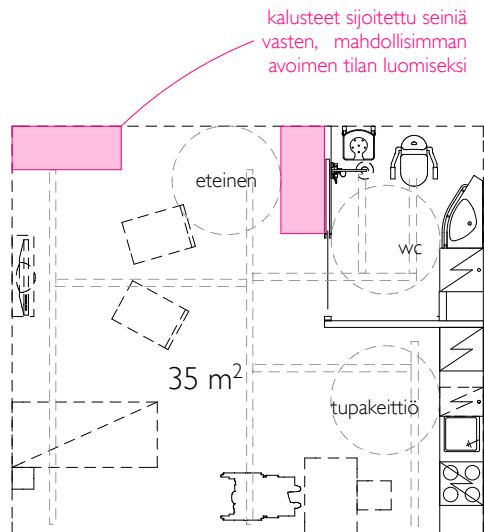
ASUKAS

Nainen, jolla on kattava tuentarve. Ympäri vuorokautisen tuen saaminen läheltä on tärkeää. Toisaalta kuitenkin asukas haluaa asua omassa asunnossaan ja saada tarvitsemansa tuen mieluummin kotona kuin yhteisissä tiloissa. Asukas ei viihdy hälinässä tai ihmisten keskellä vaan nauttii luonnosta ympärillään. Suojaisat, turvalliset ulkotilat asunnon lähellä ovat tärkeitä.

Kalusteet on sijoitettu asunnon ulkoseiniä vasten, jotta vapaa tila jää mahdollisimman avoimeksi. Sänky on sijoitettu siten, että avustajat voivat työskennellä molemmilla puolilla sänkyä. H-mallinen nostokiskojärjestelmä kattaa lähes koko asunnon ja voi toimia myös kävelyapuna.

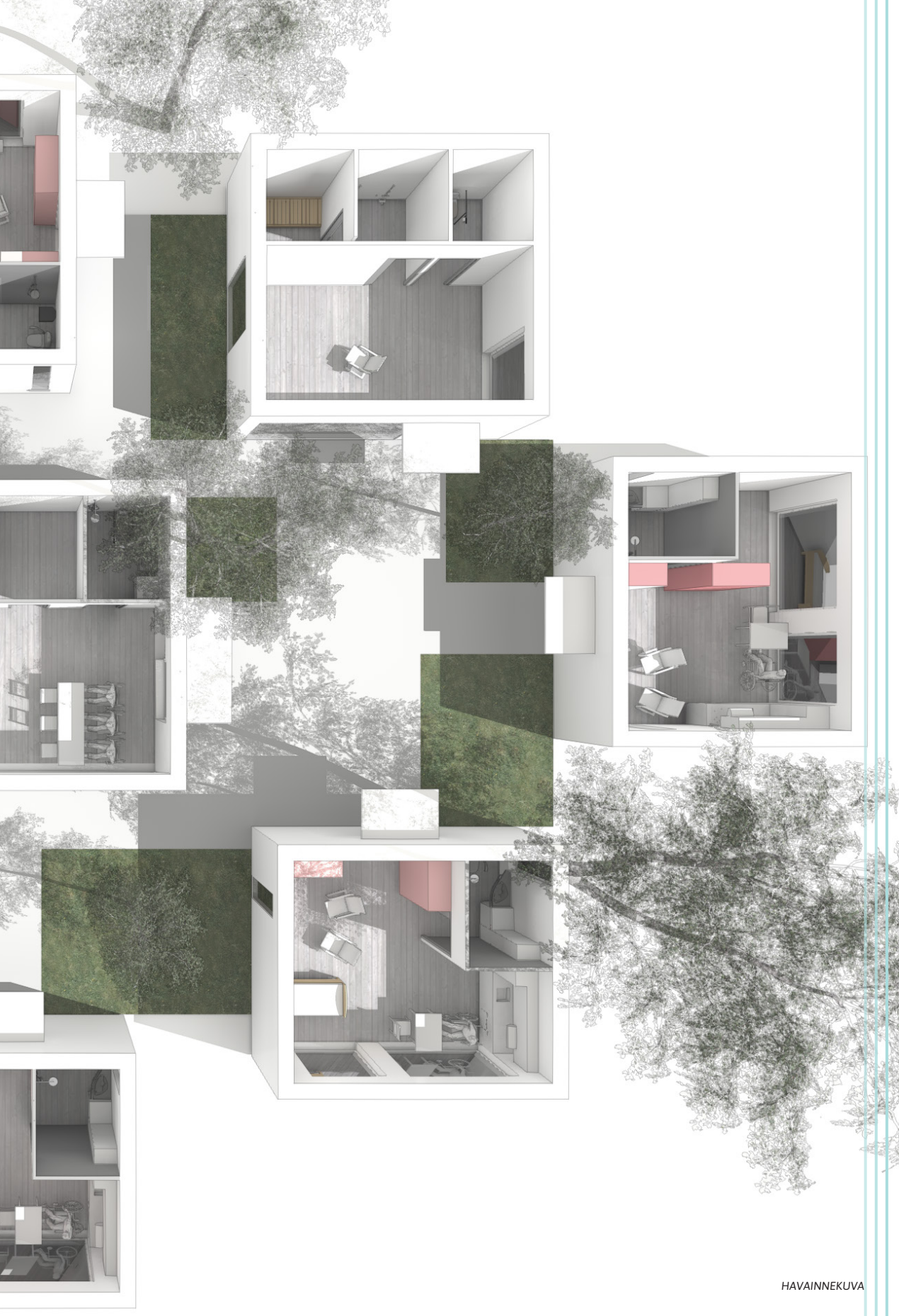
ASUNNON SIJAINTIKAAVIO

ASUNTOPOHJA 1:100

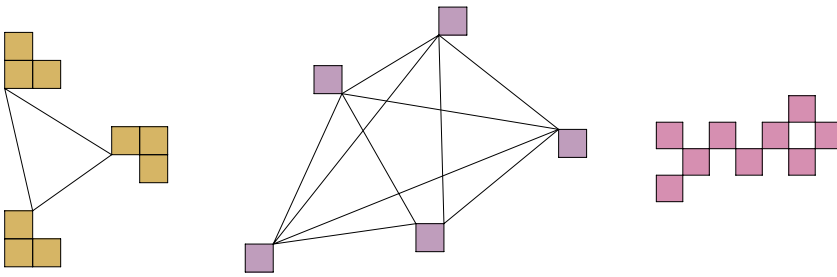

HAVAINNEKUVA

RATKAISUMALLI 6

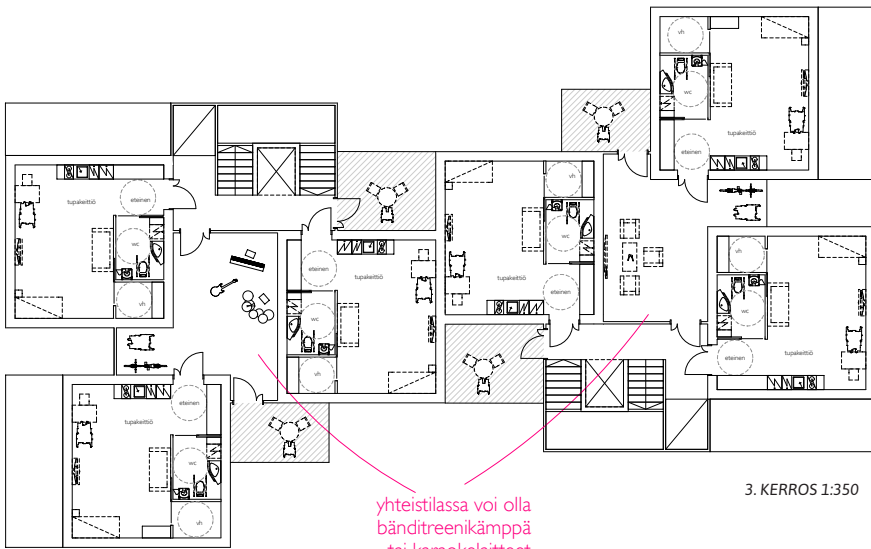
ASUNNOT TUKIPISTEEN YHTEYDESSÄ

Tässä ratkaisumallissa asunnot sijaitsevat palvelevien tilojen yhteydessä. Maantasokerroksessa oleva tukipiste on helposti saavutettava ja palvelee myös muita lähialueen asuntoverkoston asukkaita. Maantasokerroksen asunnoista voi olla suora yhteys palveleviin tiloihin. Ylempien kerrosten asunnot on ryhmitelty kolmen asunnon ryhmiin. Asuntoihin kuljetaan porrashuoneen tai asuntoryhmän yhteistilan kautta. Ympärivuorokautista tukea tarvitsevan vaikeasti kehitysvammaisen asunnon sijainti lähellä tukipistettä on hyvä asia. Niille henkilöille, joiden tuentarve vaihtelee on hyvä, että asumisen yksityisyyden tasoa voi itse säädellä. Asuntoihin ei tarvitse järjestää kulkua suoraan palvelevista tiloista, mutta se on mahdollista. Asukkaat voivat muodostaa ryhmän tai yhteisön tai elää täysin itsenäisesti. Tämä ratkaisumalli soveltuu hyvin myös tilapäisten kuntoutusjaksojen järjestämiseen tai elämänvaiheisiin, joissa harjoitellaan itsenäistä elämää. Myös ikääntyvien kehitysvammaisten tarpeisiin voidaan vastata helpommin, jos asunnon yhteydessä sijaitsee palvelevia tiloja.

Maantasokerros voi palvella laajemmin alueen asukkaita. Tiloissa voi toimia kehitysvammaisten ylläpitämä kahvila, erilaisia harrastuskerhoja, nuorisotila tai lehtilukusali. Tilassa on myös mahdollista järjestää pienimuotoisia tapahtumia, myyjäisiä tai konsertteja.

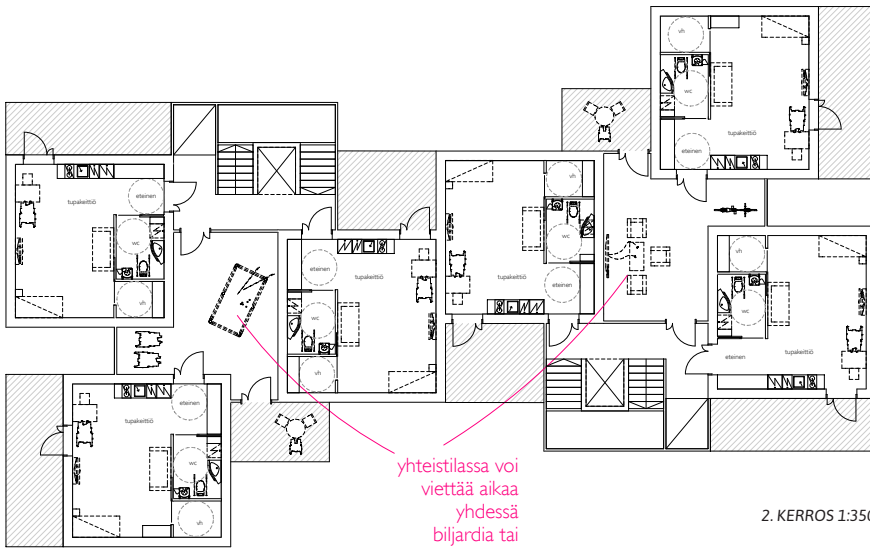
Tiiviissä kaupunkiympäristössä sijaitsevassa rakennuksessa voi olla useampia kerroksia, jolloin ylempien kerrosten asunnoissa voi asua kuka tahansa. Tällöin kehitysvammaisten asunnot voidaan sijoitella eri kerroksiin vaivammin.

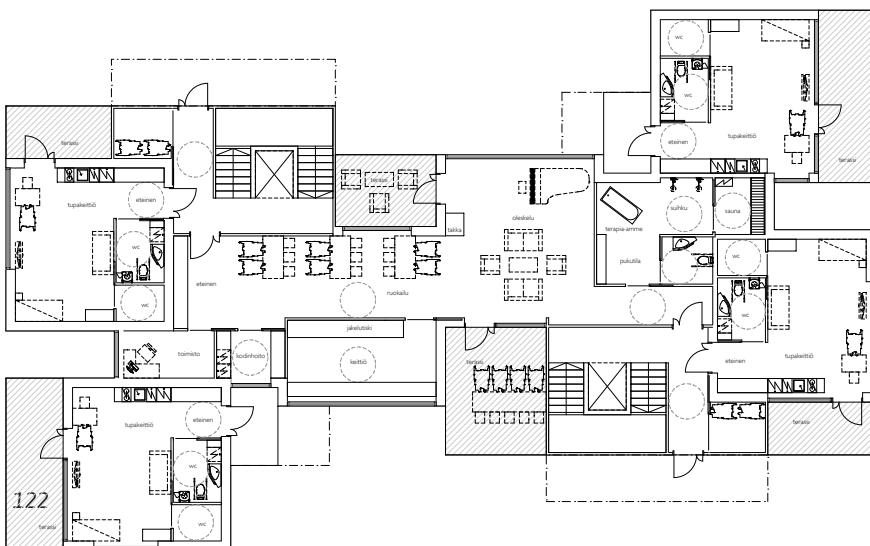
yhteistilassa voi olla
bänditreenikämpä
tai karaokelaitteet

3. KERROS 1:350

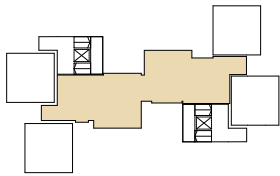

yhteistilassa voi
viettää aikaa
yhdessä
biljardia tai
konsolipelejä
pelaamalla

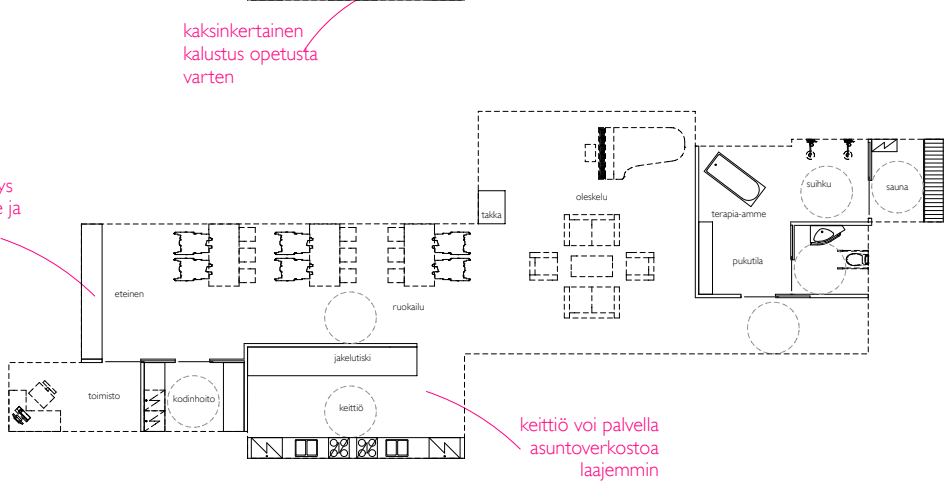
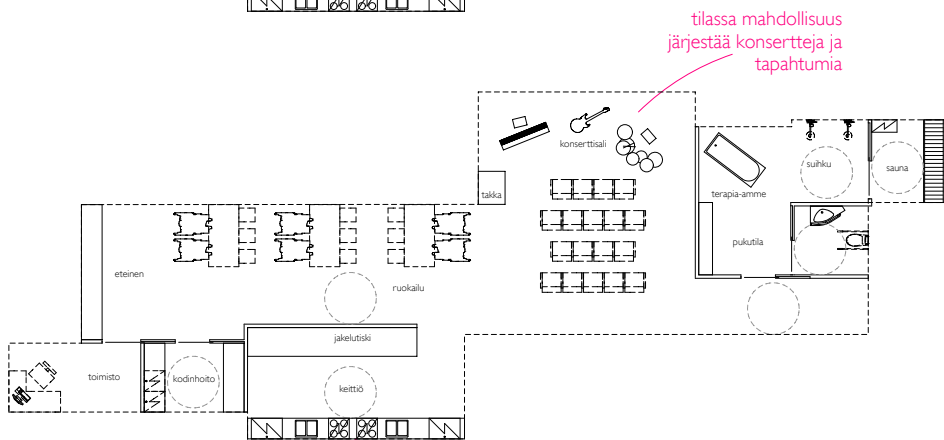
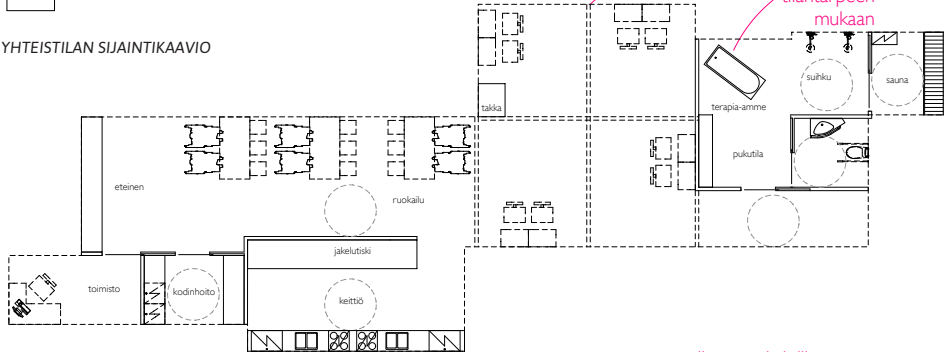
2. KERROS 1:350

MAANTASOKERROS 1:350

YHTEISTILAN SIJAINTIKAAVIO

yksin

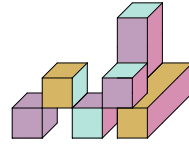

ei

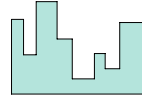
liikkumisapuvälineitä

matala

kannustaminen
yhteisöllisyyteenasunnon
laajeneminen
yhteistiloihin

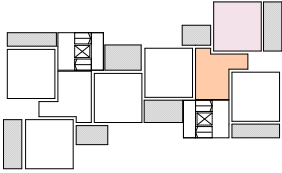
hybridi

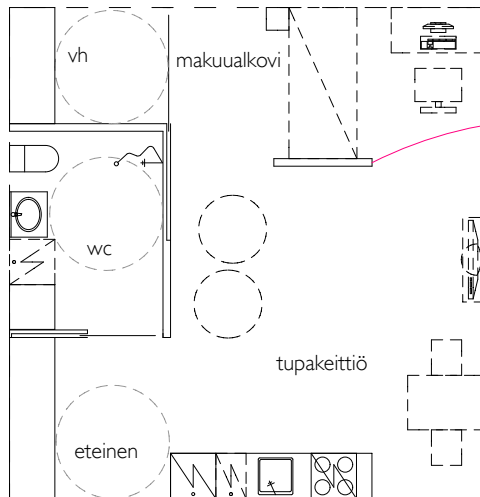
urbaani

ASUKAS

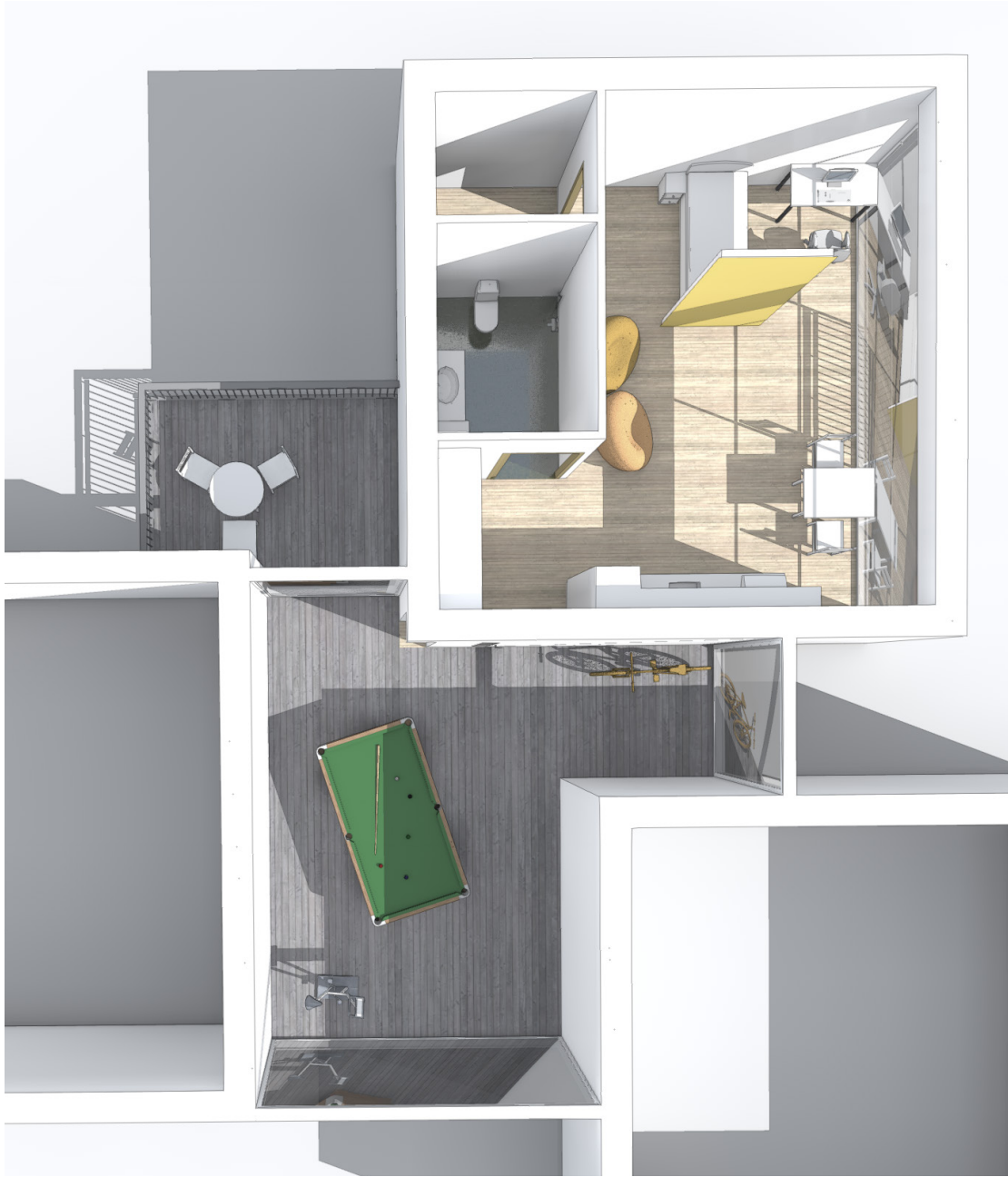
Kotoaan hiljattain muuttanut nuori, joka tarvitsee matalaa tukea asumisessaan kokoajan vähemmän. Kaipaa yhteistä toimintaa, tapahtumia ja viihtyy ihmisten kanssa. Asunnon yhteydessä olevat yhteistilat ovat asukkaalle tärkeitä paikkoja, joissa hän voi tavata naapureitaan ja usein myös muita lähialueella asuvia ystäviään. Asukas harjoittelee itsenäistä elämää, ruoanlaittoa, pyykinpesua ja kodinhoitoa opiskelujensa ohella. Oman asunnon sijainti keskustassa lähellä kahviloita, kirjastoa, kuntosalia ja elokuvateatteria on tärkeää. Asunto muodostaa asuntoryhmän kahden muun asunnon kanssa. Asuntoryhmän yhteisessä tilassa asukkaat pelaavat biljardia ja kuntoilevat.

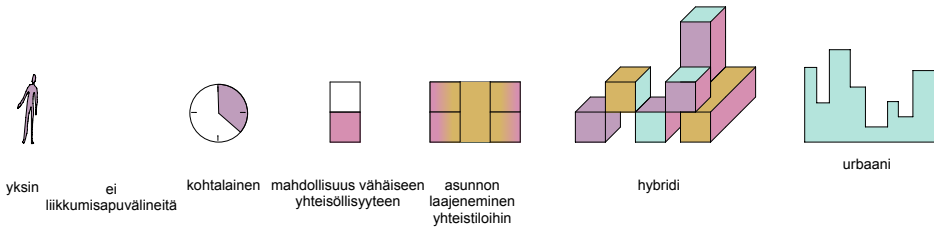
ASUNNON SIJAINTIKAAVIO

ASUNTOPOHJA 1:100

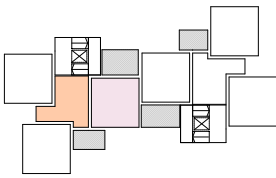

HAVAINNEKUVA POHJASTA

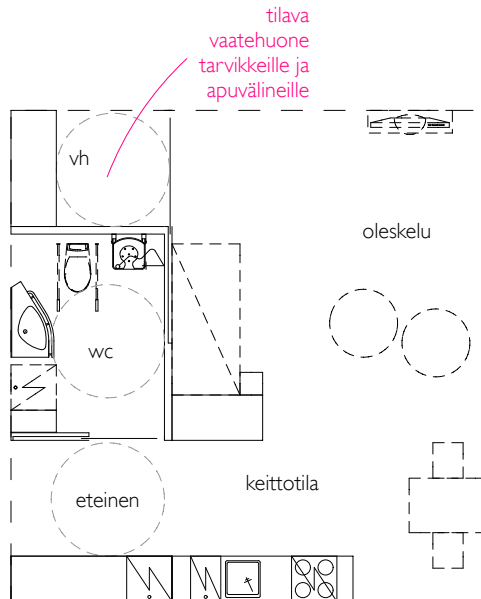

ASUKAS

Yksin asuva kohtalaista tukea tarvitseva nuori aikuinen. Osallistuu mielellään ruuanlaittoon ja kodinhoitoon ohjatusti, mutta ei pärjää täysin itsenäisesti arjen askareista. Asukkaalla ei ole liikumisapuvälineitä. Asukkaalle on tärkeää, että naapurissa asuu tuttuja joiden kanssa voi aika-ajoin viettää aikaa. Säännöllistä yhteistoimintaa hän ei kaippaa. Asukas on perustanut bändin naapureidensa kanssa ja he pitävät yhteistilaa bänditreeneikämpänään. Asukkaalle oma asunto on tärkeä rauhoittumispaikka vastapainona kaupungin hälinälle.

ASUNNON SIJAINTIKAAVIO

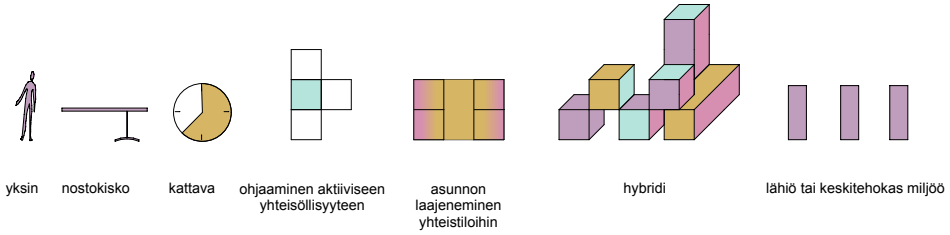

ASUNTOPOHJA 1:100

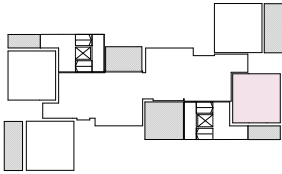

HAVAINNEKUVA POHJASTA

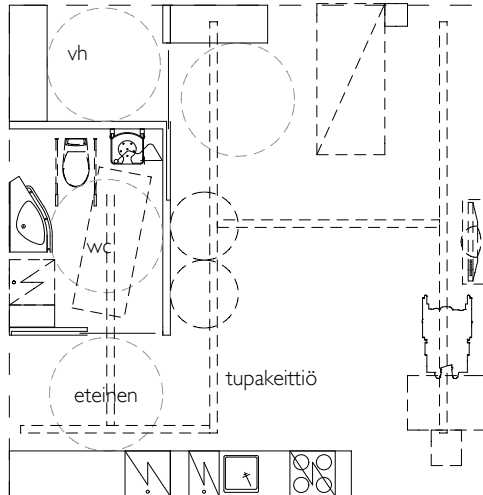

ASUKAS

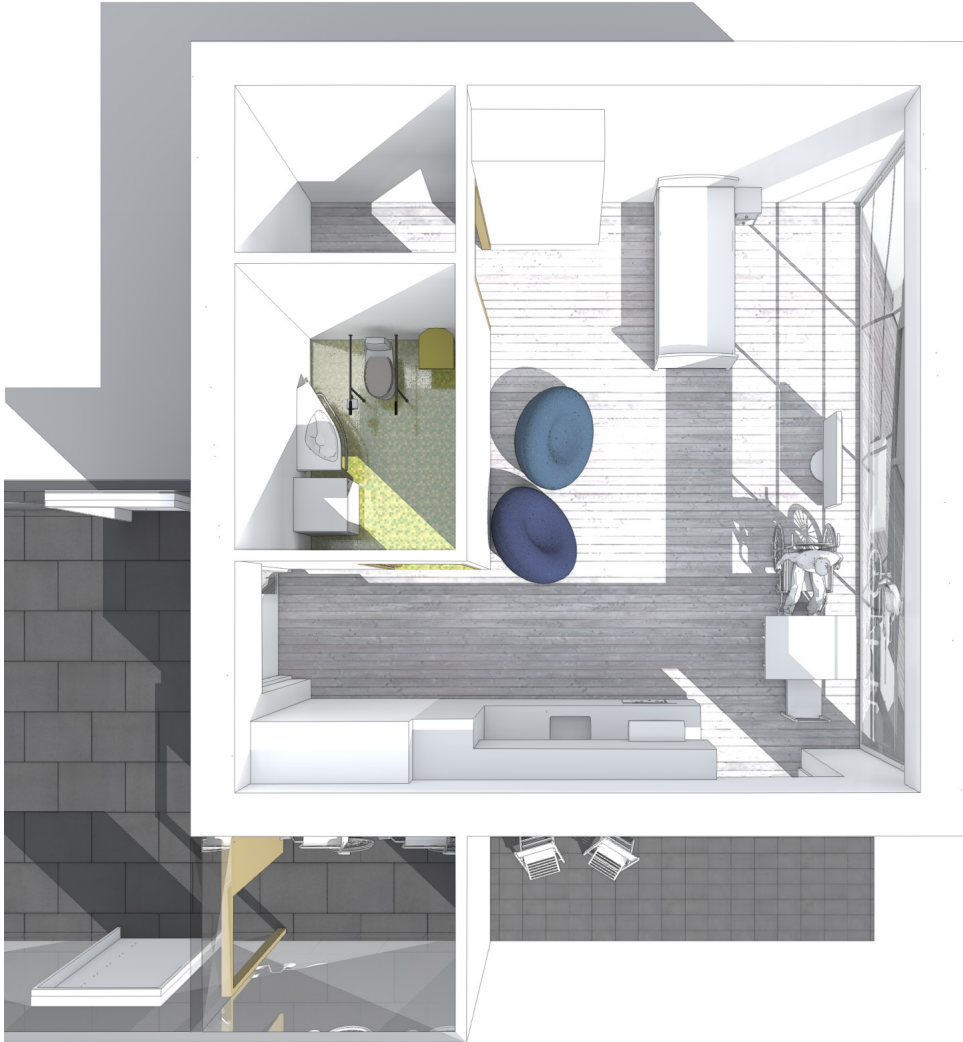
Yksin asuva mies, jonka tuentarve on kattava. Asukas tarvitsee tukea ympäri-vuorokautisesti monilla elämän osa-alueilla. Kehitysvamman lisäksi asukkaalla on monia sairauksia, jotka vaativat lääkehoitoa. Asunto sijaitsee yhteistilojen välittömässä läheisyydessä, joten tuki ja apu ovat lähellä. Asukas ei liikuntaesteidensä vuoksi voi kulkea pitkiä matkoja, joten hän osallistuu ohjattuun päivätoimintaan asuintalonsa yhteistiloissa. Asukas viihtyy muiden ihmisten seurassa ja mielellään seuraa kaupungin elämää ikkunoista tai terasseilla.

ASUNNON SIJAINNKAAVIO

ASUNTOPOHJA 1:100

HAVAINNEKUVA POHJASTA

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä diplomityössä esitellyt ratkaisumallit ja niistä asukasprofiilien avulla muodostetut sovellusesimerkit antavat konkreettisia malleja erilaisista mahdollisuuksista kehitysvammaisten asumisessa. Oman haasteensa ratkaisumallien suunnittelutyöhön toi toisaalta mahdollisuuksien lähes rajaton määrä ja toisaalta pyrkimykseni säilyttää suunnittelutyössä kosketuspinta realisiin ja todellisiin valtioneuvoston periaatepäätösten tavoitteisiin, Aran suunnittelempaan ohjeisiin sekä kehitysvamma-alan neuvottelukunnan asumisen laatusuosituksiin. Yhtenä voimakkaana taustatekijänä oli myös Arjen keskiössä -hanke ja hankkeen kuntatyöpajat, joissa pääsin tutustumaan kehitysvammaisiin henkilöihin ja kuulemaan heidän todellisia tarpeitaan ja toiveitaan asumisesta.

Selvitystyö, joka koski historiaa, nykypäivää ja tulevaisuuden tavoitteita oli hyvin tärkeää ennen varsinaista suunnittelutyötä. Asukkaiden toiveiden osalta selvitystyö jäi suurimmaksi osaksi muutamien kehitysvammaisten kanssa käytyjen keskustelujen varaan. Näiden keskustelujen pohjalta pystyin kuitenkin vetämään johtopäätöksen, että asumistoiveiden osalta ei voida tehdä rajaa kehitysvammaisten ja muiden ihmisten välille. Kehitysvammaisten keskuudessa toiveet asumisesta vaihtelevat yhtäläillä kuin muidenkin ihmisten kohdalla: toinen toivoo urbaania loft asuntoa, toinen rintamamiestaloa luonnon läheisyydestä.

Keskusteluissa useaan otteeseen ilmi tulleet toive tavallisesta asunnosta on ongelmallinen suunnittelutyön kannalta. Ensin pitäisi pystyä vastaamaan kysymykseen mikä on tavallinen asunto. Elämäntapojen, ruokakuntien ja asumisen erilaistuuksissa tavallisen asukkaan ja sitä kautta myös tavallisen asunnon määrittäminen on vaikeaa. Päätin, että kehitysvammaisten toive tavallisesta asunnosta ei niinkään kerro siitä millainen toiveasunto on vaan enemmän siitä, että toivotaan asunnon olevan jotain muuta kuin nykyinen huone asuimisyksikössä. Asunnoissa olevat materiaalit ja muut piirteet, jotka assosioituvat ryhmäkoteihin, saattavat aiheuttaa kielteisiä tunteita joissain henkilöissä. Samoin joillekin kehitysvammaisille rivitalotyyppinen rakennus assosioituu kaukana palveluista olevaan ryhmäkotiin, eikä sitä siksi ehkä pidetä mielekkäänä asumisvaihtoehtona. Tulevaisuudessa kehitysvammaisten asumisvaihtoehtojen monipuolistuessa myös toiveet asuntojen suhteen saattavat muuttua. Joissain tapauksissa kehitysvammaiset saattavat olla jopa avoimempia uudenlaisille arkkitehtonisille ideoille kuin muut ihmiset. Ihmiset, joilla on kehitysvamma arvostavat hyvää ja kaunista suunnittelua siinä missä muutkin ja haluavat asua viihtyisissä ympäristöissä. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä mikä on kodikasta ja mikä tekee kodin. Itse uskon, että kestävätkin aidot materiaalit, luonnonvalo, näkymät ja tilallisuus ovat kodikkuuden saavuttamisessa avainasemassa. Arkkitehdin tehtävä mielestäni onkin luoda puitteet asumiselle, joiden sisällä asukas voi itse tehdä mieleisensä kodin.

Tarkastelun painopisteiksi tässä diplomityössä valitsin asukaslähtöisyyden, muunneltavuuden ja yhteisöllisyyden. Kaikki näistä ovat ajankohtaisia tee-

moja myös yleisessä asuntoarkkitehtuurissa. Kehitysvammaisten kohdalla ajattelen, että asukaslähtöisyys on erityisen tärkeää. Suunnittelutyön konseptimaisen luonteen vuoksi, en kuitenkaan voinut todentaa kehittämäni muutujajoukon toimivuutta käytännössä. Asukaslähtöisyyttä pyrin tuomaan esiin kuitenkin asukasprofiilien käytön avulla. Tietenkin tarkastelu olisi ollut mielekkäämpää, jos olisin voinut tehdä suunnitelmia todellisille henkilöille.

Kehitysvammaisten ruokakunnat ovat useimmiten pieniä vain yhden tai kahden hengen ruokakuntia. Tämän lisäksi on tietenkin perheitä, joissa toinen tai molemmat vanhemmista ovat kehitysvammaisia tai perheitä, joissa on kehitysvammaisen lapsi. Kehitysvammaisten lasten asumisen käsittelin lyhyesti vain tekstiosiossa, sillä se on hyvin laaja oma osa-alueensa, joka vaatisi oman tutkimuksensa. Muunneltavuus ja joustavuus pienissä, kustannustehokkaissa esteettömissä asunnoissa oli haasteellista suunnittelun kannalta. Parhaiten joustavuus toteutui ratkaisumalleissa, joissa yhteistilat laajensivat asukkaiden yksityisiä tiloja. Asuntojen sisäistä muunneltavuutta tutkin siirrettävien kaapielementtien ja liukuovien käytön avulla. Asuntojen muunneltavuuden tarkastelussa käytin apuna asukasprofiilien vaihtelevia tuentarpeita.

Kehitysvammaisten asumiseen liittyvä yhteisöllisyys yhdistetään usein ryhmäkotiasumiseen. Yhteisössä asuminen tulisi kuitenkin olla asukkaan oma valinta, ja yhteisön toiminnan kannalta on tärkeää, että asukkaat ovat motivoituneita ja sitoutuneita yhteisössä asumiseen. Ryhmäkotiasumisen vieminen kohti yhteisöllistä asumista oli yksi tavoitteeni. Tässäkin suunnittelutavoitteessa haasteeksi nousi todellisten asukkaiden puuttuminen. Usein yhteisöasumisen taustalla on ryhmärakennuttamista, ja yhteisön asukkaat ovat siis selvillä suunnittelutyön aikana. Kehitysvammaisten ryhmärakennuttamishankkeissa puuhamiehinä ovat olleet nuorten kehitysvammaisten vanhemmat. Esimerkiksi, jossa kehitysvammaiset aikuiset ovat itse muodostaneet asumisyhteisöjä, en löytänyt. Suunnittelemissani ratkaisumalleissa pyrin kuitenkin kehittämään ratkaisuja, joissa yhteisöasuminen olisi mahdollista vähintäänkin ohjautusti myös kehitysvammaisille.

Vieraillessani asumisyksiköissä panin merkille, että laitospainaisuus tai yhteisöllisyys ei ollut suoraan kytköksissä yksikön kokoon vaan pikemminkin ilmapiiriin ja toimintatapoihin.

Yksi merkittävä haaste tulevaisuudessa on asukasvalinnassa ja siinä miten löytää jokaiselle kehitysvammaiselle juuri hänen toiveitaan ja tarpeitaan vastaava asumismuoto, jossa tarvittavat palvelut ja tuki voidaan räätälöidä yksilöllisesti.

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET JA VERKKOJULKAISUT

Ahola, Sanna. 2013. VIA-kriteeristö

ARA, Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. 2013. Suunnitteluopas. Keskeisiä tavoitteita valtion tukemien asuntojen suunnitteluun.

Arkkitehti 1 / 1994. Pallasmaa, Juhani. identiteetti, intimizeetti ja kotipaikka. Huomioita kodin fenomenologiasta. <http://www.uiah.fi/studies/history2/identi.htm> [Viitattu 18.10.2013]

Aulan avainrinki <http://www.aula-tyokoti.fi/avainrinki.html> [Viitattu 16.10.2013]

Harjajärvi, Minna. 2009. Kuntien näkemyksiä kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelujen kysynnästä. Teoksessa Teittinen, Antti. (toim.) Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä, 19. Kehitysvammaliitto, Helsinki.

Helamaa, Anna ja Pylvänen, Riikka. 2012. Askeleita kohti yhteisöasumista. Selvitys yhteisöasumisen muodoista ja toteuttamisesta. Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, Asuntosuunnittelu, julkaisu 6, Tampere.

Hintsala, Susanna, Seppälä, Heikki & Teittinen, Antti. 2007/2008: Kehitysvammaisten asumispalvelujen suuntaviivoja. Teoksessa Niemelä Markku & Brandt, Krista. (toim.) Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asunusratkaisuja, 135-146. Yliopistopaino, Helsinki.

Hintsala Susanna, Mietola Reetta. 2013. Vain me ja tavallinen kerrostalo. Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja. ARA -Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus raportteja 6/2013. Edita Prima Oy, Helsinki.

Hynynen, Raija & Huhta, Jaana 2011: Valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttaminen kehitysvammaisten asumisesta ja siihen liittyvistä palveluista. Teoksessa Ripatti, Päivi. (toim.) Kehitysvammaisten asuminen. Uusi reformi 2010 – 2015. Unigrafia Oy – Yliopistopaino, Helsinki.

Hynynen, Raija, (toim.) 2010. Muunneltavuus palvelu ja senioriasumisessa. ARA- Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. Helsinki.

Kairi, Tea. 2009. Ihmistä kuuntelemalla ja yhdessä toimimalla kohti oikeudenmukaisia palveluja. Teoksessa Teittinen, Antti. (toim.) Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä, 110-140. Kehitysvammaliitto, Helsinki.

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2010. Laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010-2017. http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/laatusuositukset_asuntojen_rakentamiseen_2010_2017.pdf [Viitattu 8.10.2013]

Key Ring. www.keyring.org. [Viitattu 16.10.2013]

Krokfors, Karin. 2006. Aika asuntoarkkitehtuurissa. Typologinen joustavuus pientalosuunnittelun uudistamisen välineenä. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto. Arkkitehtuuri II. Edita Prima Oy. Helsinki.

Kuntakirje. 2010. Valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttaminen : ohjelma kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palveluiden järjestämiseksi. Sosiaali ja -terveysministeriö. Ympäristöministeriö. Kuntaliitto.

Kuusterä, Kirsti. 2009. Hyvinvointivaltion asukkaita. Ammattilaisten tapauskuvauksia kehitysvammaisten ihmisten ja mielenterveyskuntoutujien asumisesta. Teoksessa Teittinen, Antti. (toim.) Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä, 59-80. Kehitysvammaliitto, Helsinki.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 1977. Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519> [Viitattu 16.10.2013]

Miettinen, Sonja. 2009. Kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien kokemat osallistumisrajoitteet asumispalvelujen järjestämisen haasteena. Teoksessa Teittinen, Antti. (toim.) Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä, 90-100. Kehitysvammaliitto, Helsinki.

Mietola, Reetta, Teittinen Antti, Vesala, Hannu T. 2013. Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja veratiluu Suomeen. Suomen ympäristö 3/2013. Ympäristöministeriö. Edita Prima Oy. Helsinki

Niemelä Markku & Brandt, Krista. 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali ja terveystieteiden tutkimus, Selvityksiä 2007:73. Yliopistopaino, Helsinki.

Pesola Kirsti. Esteettömyysopas. Mitä. Miksi. Miten. 2009. Invalidiliitto. Tyyliopisto Oy.

Puhakka, Anneli. (toim.) 2011. Yksi naapureista. Esimerkkejä kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisestä asumisesta. Kehitysvammaliitto, Forssa Print.

RT-kortisto. Rakennustietosäätiö.

Ståhlberg, Freja. 2001. Autismi ja arkkitehtuuri - Aikuisten autistien käyttäjävaatimukset päivätoiminnassa ja asumisessa. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtuuri II. Arkkitehtiosaston julkaisuja. Edita- yhtiöt. Helsinki.

Tapolan kyläyhteisö <http://www.tapola-camphill.net> [viitattu 16.10.2013]

United Nations. 2006 Convention on the Rights of Persons with Disabilities <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm>. [Viitattu 16.10.2013]

VNp. 2010. Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi. <http://www.ymp.fi/download/noname/{298BE006-96FF-4EB3-B648-3C98E3B70920}/52558>. [Viitattu 8.10.2013]

VNp. 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamisesta. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-24004.pdf [Viitattu 8.10.2013]

Sosiaali ja terveysalan kehittämiskeskus. Raportteja 30/2008. Helsinki.

Sosiaali ja terveystieteiden tutkimus. Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi. Sosiaali ja Terveystieteiden tutkimuksen raportteja ja muistioita 2012 : 5. Helsinki 2012

Suomen RakMK. Suomen rakentamismääräyskokoelma - Ympäristöministeriö. http://www.ymp.fi/fi-FI/Maankaytto_ja_rakentaminen/Lainsaadanto_ja_ohjeet/Rakentamismaarayskoelma. [Viitattu 8.10.2013]

Tarpio, Jyrki. Tiuri, Ulpu. 2000. Sisärakennusjärjestelmä avoimeen asuntorakentamiseen. Eri maiden järjestelmien vertailua. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto. Arkkitehtuuri II. Gummerruskirjapaino Oy. Jyväskylä.

Teittinen, Antti 2012: Vammaiskäsityksen kehityksestä Suomessa. Teoksessa Oikarinen, Tiina & Pölkki, Hannaleena. (toim.) Näkökulmia vammaisuuteen, 65-73. Bookwell Oy, Jyväskylä.

HAASTATTELUT JA KESKUSTELUT

Arjen keskiössä. Kuntatyöpaja Kuusanokoski 29.5..2013

Arjen keskiössä. Kuntatyöpaja Lahti 30.5.2013

Arjen keskiössä. Kuntatyöpaja Seinäjoki 11.6.2013

Tapolan kyläyhteisö. Orimattila 24. 7. 2013

Hintsala Susanna 10.9.2013

Käpytikka. Helsinki 1. 10. 2013

Sofianehto. Helsinki 1.10. 2013

Autismisäätiö talo. Helsinki 1. 10. 2013

Jaatisklubi . Helsinki 1. 10. 2013

LUENNOT

Ahola, Sanna. Projektipäällikkö OTM ja Anniina Heini, suunnittelija VTM, VIA- Projekti. *Valta asumisen arjessa*. Valta virtaa - konferenssi. Tampere. 12. 6. 2013

Hintsala, Susanna. Kehitysvammaliitto. Suomi. *Itsenäistä elämää tuetusti*. Valta virtaa - konferenssi. Tampere 13. 6. 2013 .

Mietola, Reetta. Kehitysvammaliitto. Luento TTY 27.8.2013

O'Brian, John. Kehitysvammaisten oikeuksien kehittäjä ja asiantuntija USA. *Kuinka kehitysvammaiset voivat vaikuttaa positiivisesti yhteisöissään. Polkuja hyvään elämään - Kehitysvammaiset ihmiset ja heidän tukiverkostonsa sosiaalisina innovaattoreina*. Valta virtaa - konferenssi. Tampere. 12. - 13. 6. 2013.

Tarpio, Jyrki. Arkkitehti. *Spatial thinking and dwelling flexibility*. Architecture and Cities in Transition - seminaari. Tampere. 30.8.2013

Vallius, Sampo. Arkkitehti. ARA. Luento TTY 8.10.2013

Åhlund, Iren. Riksförbundet. FBU. Ruotsi. *Ruotsalainen näkökulma itsemääräämiseen ja tuettuun päätöksentekoon*. Valta virtaa - konferenssi. Tampere. 12. 6. 2013.

KUVALÄHTEET

1. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2010. Laatusuosituksset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010-2017. http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/laatusuosituksset_asuntojen_rakentamiseen_2010_2017.pdf [Viitattu 8.10.2013]

2. Ida Väänänen. 2013

3. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2011. Suomen virallinen tilasto http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/ikaantyneet/laitos_ ja_ asumispalvelut [Viitattu 18.10.2013]

4. Arjen keskiössä-hanke. http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Arjen_keskiossa
[Viitattu 22.10.2013]

5. Ida Väänänen. 2013

6. Key Ring <http://www.keyring.org/site/KEYR/Templates/Generic3col.aspx?pageid=180&cc=GB> [Viitattu 22.10.2013]

7. Lassila Hirvilampi arkkitehdit

8. Avanto arkkitehdit

9. Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik

10. Ida Väänänen. 2013

Muut kuvat ja piirrokset Ida Väänänen. 2013

Osaan lähteistä ei ole viitattu tekstiosiossa, mutta lähteiden tietoja on käytetty suunnitelmien kehittämisessä.

KIITOS

Kiitos professori Markku Hedmanille ja Anna Helamaalle työn ohjauksesta ja tarkistuksesta sekä kaikesta avusta ja tuesta työn aikana.

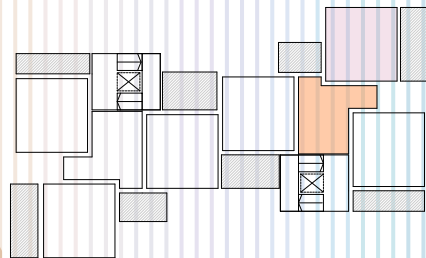
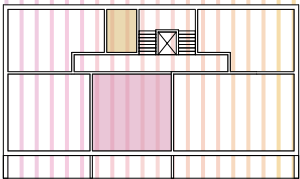
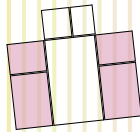
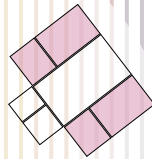
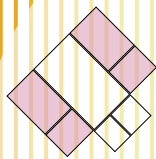
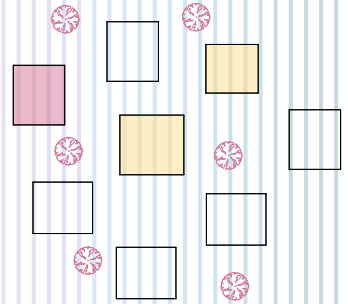
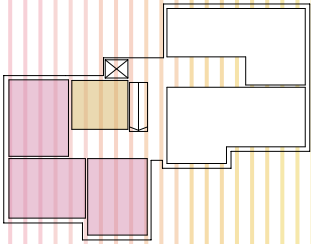
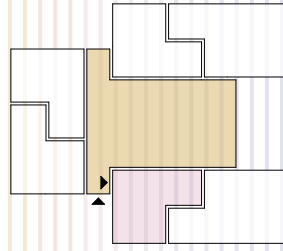
Kiitos Saara Nyssölälle ja Sampo Valliukselle ARA:sta, Susanna Hintsalalle Kehitysvammaliitosta, sekä kaikille yhteyshenkilöille yhteistyökunnissa ja kuntayhtymissä.

Kiitos kaikille, joita olen saanut tavata Arjen-keskiössä-hankkeen kuntatyöpajoissa ja teille, jotka olette vastaanottaneet minut koteihinne.

Kiitos kaikille TTY:llä diplomityön teossa auttaneille.

Kiitos Kuutti, Frida ja Ines.

Kiitos Henkka.

Tampereen Teknillinen Yliopisto
Arkkitehtuurin laitos
Asuntosuunnittelu.
Julkaisu 12
Tampere 2014

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO